

Fair Play at Schools

Projekt on saanud rahastust Euroopa Komisjoni Erasmus+ programmist. Publikatsiooni sisu kajastab autori seisukohti ja Euroopa Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe kasutamise eest.

<https://drive.google.com/drive/folders/1-djxEWNLj7DvocQX7nj9IQtWFVWADAVz>

SOOTUNDLIK HARIDUS

Individaalõppe kursus algklasside õpetajatele

Käesolev materjal on koostatud Erasmus+ projekti "Fair Play at Schools" (2019-1-CZ01-KA201-061190) raames. Tegemist on strateegiline partnerlusprojektiga, millega toetatakse innovatiivset lähenemist sootundliku hariduse vallas. Projektis osalesid Eesti, Tšehhi ja Norra soolise võrdõiguslikkuse ekspertid kolmest organisatsioonist:

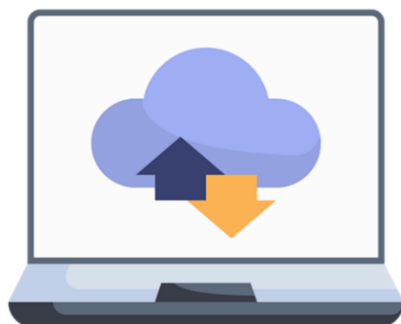
KUN võrdõiguslikkuse ja mitmekesisuse keskus (Norra)

Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutus (Eesti)

Soolise võrdõiguslikkuse teabekeskus NORA (Tšehhi Vabariik).

Sisukord

Moodul 1: Mis on sooline võrdõiguslikkus ja millised on soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid hariduses?	3
Moodul 2: Kuidas kajastuvad soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid Tšehhi Vabariigi, Norra ja Eesti riiklikes hariduspoliitilistes dokumentides?	8
Moodul 3: Mida kujutavad endast biloogiline sugu ja sotsiaalne sugu? Miks on neid oluline eristada?.....	15
Moodul 4: Mis on sooline sotsialiseerimine?	20
Moodul 5: Mis on soostereotüübid ja mis on nende lühi- ja pikaajaline mõju õpilastele? .	26
Moodul 6: Mis on variõppekava ning missugust rolli mängib see soolises sotsialiseerumises?	31
Moodul 7: Mida tähendab sootundlik pedagoogika?.....	38
Moodul 8: Kokkuvõte.....	43
Moodul 9: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks õpikutes ja õppematerjalides?	47
Moodul 10: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks algklasside igapäevases õpetamispraktikas?	54
Moodul 11: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks keelekasutuses? ...	61
Moodul 12. Kuidas rääkida algklassilastega soolisest võrdõiguslikkusest?	65
Moodul 13: Kuidas julgustada õpilasi tegema soostereotüüpidest vabu valikuid ja äratada tüdrukute huvi LTT valdkonna vastu?.....	72
Moodul 14: Kuidas on soostereotüübid seotud soolise vägivalla ja kiusamisega koolis ning mida saavad koolid teha turvalise õpikeskkonna loomiseks?	78
Moodul 15: Kuidas toetada õpetajat sootundliku pedagoogika rakendamisel?	84
Moodul 16: Kokkuvõte.....	91

Moodul 1: Mis on sooline võrdõiguslikkus ja millised on soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid hariduses?

Õpieesmärgid

- aidata õpetajal mõista soolist võrdõiguslikkust ning soolise võrdõiguslikkuse eesmäärke hariduses
- aidata õpetajal mõista, mida saab teha soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks koolis

Kooliteed alustavad lapsed hakkavad tulevikus tööle valdkondades ja töökohtadel, mida me ei oska ennustada, kasutama tehnoloogiaid ja vahendeid, mida ei ole veel leiutatud ning lahendama probleeme, mida ei osata tänasel päeval ei prognoosida ega detailselt sõnastada.

Kiired sotsiaalmajanduslikud muutused tingivad vajaduse muuta ka aegunud soorolle paindlikumaks, nii et järgmise põlvkonna naised ja mehed saaksid uutes situatsioonides tööturul uusi rolle võrdsetel alustel omaks võtta. See sõltub nii kogemuslikult omandatud sotsiaalsetest käitumismudelitest, koolist saadavatest eeskujudest kui ka seal viljeldavatest ideoloogiatega ja väärtustest.¹

Kui olete huvitatud tüdrukutele ja poistele võrdsema õpikeskkonna loomisest ning nende avaramate ning piiravatest soostereotüüpidest vabade valikute toetamisest, siis on see materjal just teile.

Mõistmaks soolise võrdõiguslikkuse eesmäärke hariduses, tuleks esmalt heita pilk nii käesolevas kui järgnevas moodulites kasutatavatele mõistetele.

Mis on sooline võrdõiguslikkus?

Sooline võrdõiguslikkus ehk naiste ja meeste õiguste, võimaluste, kohustuste ja vastutuste võrdsus kõigis ühiskonnaelu valdkondades on üldine hüve. See on inimõiguste küsimus, mis on vahetult seotud demokraatia ja õigluse ning ühiskonna- ja inimarenguga. Mõiste 'sooline

¹ Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. Tallinn, 2012, lk. 9.
http://www.enu.ee/lisa/476_arka_marka_tegutse_veebi.pdf

võrdõiguslikkus' on mitmeaspektne – see sisaldab nii majanduslikku, kultuurilist kui sotsiaalset mõõdet. Neist olulisemateks on näiteks

- võrdne õigus haridusele kui tööturul kujunevat olukorda kõige enam mõjutav aspekt
- võrdsed õigused ja võimalused ning osalemine tööturul, mis on vahetult seotud ettekujutustega naise ja mehe rollidest töö- ja pereelus
- naiste ja meeste poolt tehtava töö iseloom ja nende tööde tasustamine, milles peegelduvad naiste ja meeste erinevad olukorrad ja elutingimused
- naiste ja meeste võrdne osakaal ühiskonna kõigi valdkondade otsustustasanditel.²

Sooline võrdõiguslikkus tähendab, et naistel ja meestel on ühiskonnas ühesugused võimalused, õigused ja kohustused sellistes valdkondades nagu

- võim ja mõjujõud
- majanduslik iseseisvus
- ettevõtlus, töökohad ja töötingimused
- vastutus kodu ja laste eest
- vabadus elada oma elu soolise vägivalleta.

Bioloogiline sugu (ingl. k. sex) – naiste ja meeste anatoomilised, füsioloogilised ja geneetilised erinevused.

Sotsiaalne sugu (ingl. k. gender) – isiku enda ja teistega jagatud arusaam sellest, mida peetakse ühiskonnas naiselikuks või mehelikuks ning ühiskonnapoolsed ootused naiseks ja meheks olemisele, soorollid ja naiste-meeste vahelised domineerimis- ja allumissuhted.³

Sotsiaalne sugu on sotsiaalselt konstrueeritud kategooria, mis eristab ühiskonnas naiselikuks ja mehelikuks peetavaid omadusi, käitumist, ühiskonnapoolseid ootusi naiseks ja meheks olemisele, soorollidele, mis määravad kahe soogrupi võimaluste erinevuse ning nende vahelise sotsiaalse hierarhia ja kihistumise.

Soorollid on sotsiaal-kultuuriliselt määratletud, ühiskonnas aktsepteeritud naiste ja meestega seonduvad hoiakud, käitumisviisid, tegevused ja vastutused. Soorollid peegeldavad arusaamu sellest, millist käitumist konkreetsetes ühiskonnas peetakse sobivaks tüdrukutele ja naistele, millist poistele ja meestele.⁴

² Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. Tallinn, 2012, lk. 13.

http://www.enu.ee/lisa/476_arka_marka_tegutse_veebi.pdf

³ Ibid, lk. 20.

⁴ Ibid, lk 24.

Soostereotüübid on mingil ajaperioodil kehtivad lihtsustavad ning liigselt üldistavad sügavalt juurdunud uskumused ja hoiakud naiste ja meeste erinevuste, iseloomude, omaduste, neile sobivate rollide, ametite, käitumise, välimuse jms kohta. Soostereotüübid on ajaloolis-kultuuriliselt kujunenud, muutuvad ja muudetavad.⁵

Võrdõiguslikkus ei tähenda, et tüdrukud ja poisid, naised ja mehed muutuksid ühesuguseks, vaid seda, et nende õigused, kohustused ning võimalused ja ka valikuvõimalused ei sõltu sellest, kas nad on sündinud naisena või mehena.

Indiviidi tasandil tähendab sooline võrdõiguslikkus seda, et tüdrukud ja poisid, naised ja mehed tunnevad, et neid koheldakse õiglaselt ja võrdselt, et neile esitatakse võrdseid nõudmisi ja ootusi, ilma et neid diskrimineeritaks või et nende minapilt ja soolise identiteedi kujunemine oleks piiratud soostereotüüpsete hoiakutega ja eelarvamustega.

Mida tähendab sooline võrdõiguslikkus hariduses?

Sooline võrdõiguslikkus hariduses on määratletud nelja mõõtme kaudu: võrdne juurdepääs, võrdsed võimalused haridusprotsessis, võrdsed haridustulemused, võrdne staatus peale hariduse omandamist.⁶

1. Võrdne juurdepääs kõikidele haridusastmetele ja –valdkondadele, mis peaks tagama võrdsed võimalused saada formaalset ja mitteformaalset haridust. Tegelik olukorra mõõtmiseks arvestatakse tegelikku osalemist.
2. Võrdsed võimalused haridusprotsessis tähendavad seda, et lisaks samale õppekavale ja samade ainete õppimisele kasutatakse selliseid õppemeetodeid ja –materjale, mis on vabad soolistest stereotüüpidest ja stereotüüpsetest soorollidest ning arvestatakse individuaalsete erinevustega mõlemast soost õpilaste õpistiilides.
3. Võrdsed haridustulemused on saavutatud siis, kui haridustee pikkus, akadeemiline kvalifikatsioon, diplomid jms. ei erine sugude lõikes.
4. Võrdne omandatud staatus peale haridussüsteemi ilmneb võrdsetes karjäärivõimalustes, osalustes, õigustes, vastutustes, kohustustes, ressurssides jms.⁷

Üsikindiviidi tasandil tähendab sooline võrdõiguslikkus seda, et naised ja mehed, tüdrukud ja poisid tajuvad, et neid koheldakse võrdselt ja õiglaselt, et nende suhtes rakendatakse võrdseid nõudmisi, norme ja ootusi, et nad saavad võrdset tähelepanu, juhendamist ja toetamist, et neil on õigus oma arvamusi avaldada ning nad on vabad piiravatest stereotüüpsetest rolliootustest.

⁵ Ibid, lk 24.

⁶ Subrahmanian, R. (2005) Gender equality in education: Definitions and measurements. *International Journal of Educational Development* 25 (2005), pp 395–407.

⁷ Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. Tallinn, 2012, lk 18.

http://www.enu.ee/lisa/476_arka_marka_tegutse_veebi.pdf

Sooline võrdõiguslikkus hariduses tähendab soolise võrdõiguslikkuse saavutamist nii haridusprotsessis endas kui selle kaudu. Võrdõiguslikkus kooli kontekstis on ka väärtuste ja inimõiguste küsimus.

Millised on soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid hariduses?

Soolise võrdõiguslikkuse saavutamine hariduses ei tähenda pelgalt arvulise tasakaalu saavutamisest erinevatel haridusastmetel, vaid arvestab ka tüdrukute ja poiste kooli- ja õpikogemust ning haridusvalikuid.

Sugudevahelised statistilised erinevused hariduse omandamisel on suuresti tingitud soolisest sotsialiseerimisest koolis. Kui koolis suudetakse luua õpilastele avaramad võimalused ning vältida piiravaid soostereotüüpe, aitab see vähendada soolist ebavõrdsust nii koolis kui ühiskonnas tervikuna, nt. sellistes valdkondades nagu poiste suur väljalangemus põhikoolist, sooline lõhe õppeedukuses, haridusvalikute sooline segregatsioon, nimetatud probleemide siire tööturule, sooline palgalõhe ning täiskasvanuelu üldisemalt.

Soolise võrdõiguslikkuse poliitika kõige suuremaks eesmärgiks alghariduses on traditsiooniliste soorollide ja piiravate stereotüüpide vaidlustamine ja nendega võitlemine toetamaks õpilaste avaramaid piiravatest soostereotüüpidest vabu haridus- ja kutsevalikuid.

Kuigi mõningaid soolise võrdõiguslikkuse edendamise aspekte hariduses tuleb käsitleda riigi hariduspoliitikas tervikuna, siis on nii koolil kui õpetajal oluline roll nii tüdrukutele kui ka poistele võrdse õpikeskkonna kujundamisel. Üldjuhul usuvad õpetajad kõikjal, et nad pakuvad tüdrukutele ja poistele võrdseid võimalusi ning kohtlevad tüdrukuid ja poisse koolis võrdselt, kuigi nii rahvusvahelistest kui Eesti uurimustest on selgunud, et õpilasi koheldakse koolis ja klassiruumis erinevalt sõltuvalt nende soost.⁸

Soolise võrdõiguslikkuse edendamise seisukohast peaksid õpetajad olema teadlikud ühiskonnas sügavalt juurdunud soolistest uskumustest, hoiakutest ja stereotüüpidest ning võimalustest neid vaidlustada. See kõik nõuab teadmisi ja oskusi. Samas tuleks osata analüüsida omaenese eelarvamusi, stereotüüpeid hoiakuid ja käitumist klassiruumis. Sellist teadmiste ja oskuste pagasit luua ning soolist võrdõiguslikkust edendada on kergem koostöös kolleegide ja kooli juhtkonnaga.

⁸ Õpetajate ja õpetajate suhted – sooline aspekt. Elo-Maria Roots.
http://www.haridusjasugu.ee/wp-content/uploads/Opilaste_ja_opetajate_suhted_sooline_aspekt.pdf

Järgmised moodulid pakuvad teadmisi, näiteid ja nõuandeid, kuidas tüdrukutele ja poistele võrdset õpikeskkonda luua ja nende vabu valikuid julgustada ja toetada.

Reflekteerimisküsimused.

Mõelge oma koolile ja klassile ja arutlege koos kolleegidega.

- Milline on mees- ja naisõpetajate osakaal teie koolis?
- Kes töötavad põhikoolis enamasti õpetajatena - naised või mehed?
- Millise sõnumi see teie õpilastele õpetaja elukutsesest annab?
- Milliseid aineid õpetavad teie koolis enamasti naised? Miks?
- Milliseid aineid õpetavad teie koolis enamasti mehed? Miks?
- Kas te ootate näiteks, et tüdrukud oleksid vaiksemad ja distsiplineeritumalt?
- Kas te ootate, et poisid oleksid tormakad ja hakkajad?
- Kas tüdrukud ja poisid istuvad teie klassis koos või eraldi?

Õpipunktid

- ✓ Sooline võrdõiguslikkus ja selle edendamine hariduses eeldab teadmiste ja oskuste olemasolu.
- ✓ Soolise võrdõiguslikkuse peamiseks eesmärgiks alghariduses on traditsiooniliste soorollide ja piiravate stereotüüpide vaidlustamine ja võrdse õpikeskkonna loomine tüdrukutele ja poistele julgustamiseks nende vabu valikuid.
- ✓ Soolise võrdõiguslikkuse edendamine nõuab õpetaja enda eelarvamuste ja hoiakute üle reflekteerimist ja nende ületamist.

Lisalugemist

Soolised lõhed hariduses. Aune Valk. Haridus- Ja Teadusministeeriumi väljaanne.

https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusmin_soolised_lohed_hariduses.pdf

Moodul 2: Kuidas kajastuvad soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid Tšehhi Vabariigi, Norra ja Eesti riiklikes hariduspoliitilistes dokumentides?

Õpieesmärgid

- saada ülevaade projektis osalevate riikide, st. Tšehhi, Norra ja Eesti haridussüsteemidest
- näidata, kuidas kajastuvad soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid kolme riigi haridusalastes seadustes, hariduspoliitilistes dokumentides ja riiklikes õppekavades
- saada ülevaade soolise võrdõiguslikkuse küsimuste käsitlemisest Tšehhi Vabariigi, Norra ja Eesti esimese kooliastme hariduses

Tšehhi Vabariik

Tšehhimaal pandi alus kuueaastase koolikohustuse kehtestamiseks Maria Theresia valitsemisajal 1774. aastal. Koole ja ka õpetajaid aga ei jätkunud, mistõttu seadust rangelt ei järgitud. Tegelikult kehtestati koolikohustus 1869. aastal keiserliku haridusseadusega (tuntud ka kui "Hasneri seadus"). Koolikohustust pikendati kaheksa aastani ja see oli juba kohustuslik. Tegemist oli oma aja kohta väga kaasaegse seadusega. Näiteks kaotati 1870. aastal keheline karistamine.

Praegu reguleerib Tšehhi Vabariigis koolikohustust haridusseadus, milles on sätestatud, et koolikohustus kestab üheksa aastat, kuid mitte kauem kui selle õppeaasta lõpuni, mil õpilane saab 17 aastaseks. Tšehhi Vabariigi haridussüsteemis on neli astet:

- koolieelne haridus
- põhiharidus, mis jaguneb algkooli- ja põhikoolihariduseks
- keskharidus
- kolmanda taseme haridus

Koolieelset haridust pakuvad Tšehhi Vabariigis lasteaiad 3-6-aastastele lastele. Enne algkooli minekut on lastel kohustus käia vähemalt üks aasta lasteaias. Muudatus, mis näeb ette, et

kohustuslik eelkooliharidus kehtib kõigile 5-aastaseks saanud lastele, hakkas kehtima 2017/2018. õppeaastal.

Lapsed alustavad põhihariduse omandamisega 6-aastaselt ning see kestab 15 eluaastani. Alates 1995. aastast on põhiharidus kohustuslik 9 klassini, mis on jagatud kahte rahvusvaheliselt tunnustatud järjestikusesse astmesse: algkool (1.-5. klass, 6-11-aastastele õpilastele), mis vastab astmele ISCED 1 ja põhikool (6.-9. klass, 11-15-aastastele õpilastele), mis vastab astmele ISCED 2.⁹

Algkoolis õpetab kõiki aineid tavaliselt üks õpetaja. Põhikoolis õpetavad erinevaid õppeaineid erinevad õpetajad, kellel on vastav kvalifikatsioon. Õpetajatelt nõutakse magistriõppe läbimist. Põhikooli kui terviku üldine eesmärk on anda õpilastele üldhariduse alused, valmistamaks neid ette eri tüüpi keskkooli astumiseks. 2020. aastal astus algkooli 124 001 last, neist 59 580 olid tüdrukud ja 64 421 poisid.

Neist 1 676 asus õppima mõnesse alternatiivsesse algkooli.

15-aastaselt lähevad lapsed keskkooli. Neil on võimalik valida erinevate keskkoolide vahel, milleks on akadeemilise suunitlusega gümnaasiumid, mis valmistavad õpilasi ette ülikooli astumiseks, muud tüüpi koolid, sealhulgas tehnikakoolid, majanduskoolid, põllumajanduskoolid, meditsiinikoolid, kunsti- või muusikakoolid (konservatooriumid) ja kutsekoolid, mis valmistavad ette erinevaid oskustöölisi (automehaanikud, pagarid, kelnerid jne).

Keskhariduse omandamine kestab tavaliselt 4 aastat ning gümnaasiumides ja erikoolides lõpeb kool lõpueksamiga, mis on vajalik ülikoolidesse ja kolledžitesse sisseastumiseks. Ülikoolid ja kolledžid annavad kolmanda taseme haridust, mis kestab 3-5 aastat. Iga keskkooli lõpetaja võib kandideerida nii paljudesse ülikoolidesse ja kolledžitesse, kui ta soovib, kuid ta peab sooritama sisseastumiseksami neis õppeainetes, millele ülikool on spetsialiseerunud. Tšehhi Vabariigis on võimalik tasuta õppida riiklikes koolides kuni 26. eluaastani.

Sooline võrdõiguslikkus ja soolised erinevused

Kõige olulisem Tšehhi riiklik hariduspoliitiline dokument on hariduse raamprogramm - FEP (tšehhi keeles: Rámcový vzdělávací program - RVP). Selles Tšehhi Vabariigi algkoole käsitlevas dokumendis kajastatakse soolise võrdõiguslikkuse küsimusi vaid lühidalt. Valdkond "Inimene ja tema maailm" on ainus haridusraamistiku osa, mis on mõeldud põhihariduse esimesele astmele. Selle sisu käsitleb inimesi, perekonda, ühiskonda, kodumaad, loodust, kultuuri, tehnoloogiat, tervist ja muid teemasid. Sealhulgas puudutatakse ka soolist võrdõiguslikkust. Nagu on kirjas FEPis: "Õpilased hakkavad järk-

⁹ Czech Statistical Office. https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011

järgult mõistma sallivuse, abi, vastastikuse austuse ja inimeste vahelise solidaarsuse tähtsust ja olemust, sealhulgas soolist võrdõiguslikkust. Nad õpivad inimeste koostoimimist ja -olemist ning loovad kultuuri. Nad õpivad tundma põhilisi õigusi ja kohustusi, aga ka probleeme, mis on seotud inimeste, tervete ühiskondade või isegi maailma kooseksisteerimisega (globaalsed probleemid)."

Nimetatud dokumendid ei anna aga juhiseid selle kohta, kuidas edendada soolise võrdõiguslikkuse põhimõtet koolielus. Tõsi on see, et pedagoogi eriala omandavatel üliõpilastel pole kohustust tutvuda soolise võrdõiguslikkuse küsimustega. Seega võivad põhikooli õpetajad oma igapäevatoos taastoota soolisi stereotüüpe ja/või soolisi eelarvamusi.

Kaasaegne Tšehhi haridussüsteem kehtestab struktuurseid piiranguid ja ei arvesta täielikult üksikisikute erivajadustega. Näiteks jõudis Tšehhi kooliinspeksioon 2018. aastal ulatusliku uuringu põhjal järeldusele, et õpetamismetoodika mõjutab õpitulemusi. Näiteks koolides, kus rakendatakse uuenduslikke, praktilisi ja uurimuslikele eesmärkidele suunatud õppemeetodeid, on tüdrukud loodusteaduste valdkonnas sama edukad kui poisid. Traditsioonilist metoodikat kasutavates koolides käivad tüdrukud jäävad aga pigem maha nii poistest kui ka oma eakaaslastest, kes on pärit innovatiivsematest õpikeskkondadest.

Tšehhi Vabariigis on olnud mitmeid Tšehhi vabaihenduste juhitud projekte, mille eesmärk oli tõsta teadlikkust soolisest võrdõiguslikkusest koolides ja/või kvaliteetse seksuaalhariduse tähtsusest. Need projektid püüdsid edendada soolist võrdõiguslikkust kui põhiväärtust ja riiklike koolide õppekavade aluspõhimõtet. Tšehhis on sootundliku hariduse teema siiski endiselt ebapopulaarne ja see pole integreeritud õppemeetoditesse ega karjäärinõustamisse. Seetõttu toimub tihti soostereotüüpide taastootmine.

Norra

Norras hakkas lastele üldine koolikohustus kehtima 250 aastat tagasi. Alates 1889. aastast oli koolikohustus seitse aastat, 1969. aastal pikendati seda üheksa aastani ja 1997. aastal 10 aastani. Lapsed alustavad kooliteed kuueaastaselt. Norra alg- ja keskkoolid põhinevad ühtse koolisüsteemi ideel, mis pakub kõigile võrdset ja õpilaste vajadustele kohandatud haridust ühtse riikliku õppekava alusel.

Igal aastal alustab Norras kooliteed umbes 60 000 last. Üldiselt on suundumus väiksema arvu ja suuremate koolide suunas, kuid demograafiliste tegurite tõttu on Norras endiselt suur hulk väikseid koole. Õpetajate ja laste suhtarvu ning kasvanud rahastamise tulemusena on laste arv õpetaja kohta viimastel aastatel vähenenud, eriti algklassides.

Suur osa õpilastest käib pikapäevarühmas (SFO), eriti kahel esimesel kooliaastal. Laste suur osalusmäär pikapäevarühmades on suurendanud tähelepanu hooldusele, mida lastele pakutakse tundide lõppedes.

Norra koolisüsteemi võib jagada kolmeks osaks: algkool ("Barneskole", 6-13-aastased), põhikool ("Ungdomsskole", 13-16-aastased) ja gümnaasium ("Videregående skole", 16-19-aastased). Barneskole ja Ungdomsskole on kohustuslikud ja neid nimetatakse tavaliselt "Grunnskole'ks" (sõna-sõnalt "põhikool"). Kõigil alla 25-aastastel on õigus saada ka keskkaridust ning tehakse märkimisväärseid jõupingutusi, et õpilased omandaksid valitud erialal kutseõppe diplomi ("Yrkesfag") või oleksid ette valmistatud ülikooli sisseastumiseks ("Studiespesialisering"). Suurenenud on alg- ja põhikooli astuvate täiskasvanute arv, kellest peaaegu kõik on vähemuskeelte kõnelejad.

Alg- ja põhikooli ühised eesmärgid ja põhimõtted on sätestatud riiklikus õppekavas. Alg- ja põhikooli õppekava sisaldab:

- alg- ja põhikooli, keskkooli ja täiskasvanukoolituse õppekava
- alg- ja põhikooli põhimõtted ja suunised.
- õppeainete õppekavad/ainekavad

Ainekavades sätestatakse kõigile õpilastele ühine õppesisu, mille maht järjest kasvab ning on suurim põhikoolis. Ühist õppesisu avardatakse ja täiendatakse kohalikele tingimustele ja üksikute õpilaste vajadustele kohandamise eesmärgil.

Lisateavet leiate Norra haridus- ja koolitusdirektoraadi veebilehelt (Udir).¹⁰

Soolised erinevused haridusstatistikas

Viimastel aastatel on kohustuslikku haridust omandavate õpilaste hinded paranenud. Tüdrukud saavad pärast 10. klassi veidi paremaid hindeid kui poisid. Poisid edestavad tüdrukuid arvutusoskustes ja inglise keeles ning 2019. aasta sügisel saavutasid nad esmakordselt 5. klassi riiklikus lugemistestis sama häid tulemusi kui tüdrukud. 15-aastaste puhul näitab PISA 2018 aga, et poiste lugemisoskus on kehvem kui tüdrukutel.¹¹

¹⁰ <https://www.udir.no/in-english/>

¹¹ <https://www.udir.no/in-english/education-mirror-2019/compulsory-education--facts-and-learning-outcomes/#diversity-in-schools>

Norra asetab suurt rõhku soolisele võrdõiguslikkusele ja diskrimineerimisega võitlemisele. Võrdõiguslikkuse ja diskrimineerimisvastasest seadusest¹² ning Haridusseadusest¹³ lähtudes. Haridusseaduses sätestatakse, et "haridus ja koolitus peavad andma ülevaate kultuurilisest mitmekesisusest ja respektierima üksikisiku veendumusi. Nad peavad edendama demokraatiat, võrdsust ja teaduslikku mõtlemist." (paragrahv 1-1).

Eesti

Haridusel on äärmiselt oluline roll võrdsema ühiskonna loomisel. Põhjamaades, mis paistavad silma soolise võrdõiguslikkuse kõrge taseme poolest, seati soolise võrdõiguslikkuse edendamine hariduses eesmärgiks 1970. aastate lõpus. Eestis sätestati võrdõiguslikkuse edendamine hariduses esmakordselt 2004. aastal Soolise võrdõiguslikkuse seaduse § 10s, kus öeldakse, et haridus- ja teadusasutused ning koolituse korraldamisega tegelevad institutsioonid peavad tagama naiste ja meeste võrdse kohtlemise kutsenõustamisel, hariduse omandamisel, eri- ja kutsealasel täiendamisel ja ümberõppel. Õppekavad, kasutatav õppematerjal ja läbiviidavad uuringud peavad aitama kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ja võrdõiguslikkuse edendamisele.¹⁴

Nimetatud kohustust tugevdati veelgi 2011. aasta valitsuse määrustes (muudetud 2014. aastal) põhikooli ja gümnaasiumi õppekavade kohta, kus sooline võrdõiguslikkus on sätestatud õppekava põhiväärtusena kõrvuti teiste sotsiaalsete väärtustega, mis tulenevad Eesti Vabariigi põhiseaduses, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, Lapse õiguste konventsioonis ja Euroopa Liidu alusdokumentides sätestatud eetilistest põhimõtetest, nagu vabadus, demokraatia, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonnasäästlikkus, solidaarsus jne.

Seni puudub Eestis riiklik hariduspoliitiline dokument, kus oleks selgesõnaliselt öeldud, mis on soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid hariduses või mida õpetaja saab teha, et oma igapäevatöös traditsioonilisi soonorme ja -stereotüüpe vaidlustada.

¹² <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2017-06-16-51>

¹³ <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1998-07-17-61>

¹⁴ Soolise võrdõiguslikkuse seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/122102021010>

Eesti haridussüsteem põhineb neljal haridustasemel, milleks on alus-, põhi-, kesk- ja kõrgharidus. Alushariduse eesmärgiks on toetada laste individuaalsust, loovust ja mängu kaudu õppimist. Kõigil Eesti lastel on õigus saada kvaliteetset alusharidust ning kohalikel omavalitsustel on kohustus tagada kõigile 1,5- kuni 7-aastastele oma teeninduspiirkonna lastele, kelle vanemad seda soovivad, võimalus käia lasteaias. Lasteaias käimine ei ole kohustuslik, kuid valdav enamik - 81% 1,5 – 3-aastastest lastest ja ligi 94% 4-7-aastastest lastest käib enne kooliminekut lasteaias. Lasteasutuse õppe- ja kasvatuskorralduse aluseks on lasteasutuse õppekava, mis vastab koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale. Lasteaed toetab lapse üldoskuste (enesekohaste, sotsiaalsete, mängu- ja õpioskuste) kujunemist ja lapse arengut seitsmes õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnas: mina ja keskkond; keel ja kõne; eesti keel kui teine keel; matemaatika; kunst; muusika; liikumine. Lasteaia õppekava läbinule annab lasteasutus välja koolivalmiduskaardi, milles on kirjeldatud lapse arengu tulemused. Vanem esitab koolivalmiduskaardi kooli, kus laps asub täitma koolikohustust.

Haridussüsteem

Põhiharidus, mida lapsed hakkavad omandama alates 7. eluaastast, koosneb kolmest etapist: I etapp – 1.-3. klass, 7.-9-aastased, II etapp – 4.-6. klass, 10-12-aastased ja III etapp – 7.-9. klass 13-15-aastased.

1-3. klassis õpetab kõiki aineid klassiõpetaja. 1-3. klassis õpetatavad põhiõppeained on eesti keel, võõrkeel, matemaatika, loodusõpetus; inimeseõpetus (ühiskonna- ja terviseõpetus); muusika, kehaline kasvatus, kunst ja tööõpetus.

Põhihariduses on riigi põhiharidusstandardid kindlaks määratud põhikooli riikliku õppekavaga, mis sätestab hariduse põhiväärtused, õppe- ja kasvatusesmärgid, nõuded õpikeskkonnale, kooli õppekava koostamise alused ning ainevaldkondade ainekavad. Eesti koolidel ja õpetajatel on riikliku õppekava täitmisel suur autonoomia, sest iga kool kehtestab riikliku õppekava alusel oma õppekava, kaasates selle väljatöötamise protsessi õpilasi, lapsevanemad ja teiste huvigruppide esindajaid. Õpetajale ja koolile on jäetud piisavalt vabadust korraldada õpetamine ja kasvatamine õpilaskeskselt, kooli eripära ja ressursse arvestades. Koolid võivad vabalt valida õppekava täitmiseks vajalikke õpikuid ja muid õppematerjale.

Tänu riiklikule rahastamisele on kõik õppematerjalid põhikoolides õpilastele tasuta. *Põhikooli õpetaja* kvalifikatsiooninõuded on *magistrikraad* (või sellele vastav kvalifikatsioon) ning *õpetajakutse*.

Eesti on infotehnoloogiliselt arenenud riik. Digitaalsed oskused on nii koolide õppetöö kui ka õpetajate koolitusprogrammide tähtsaim osa. Sada protsenti Eesti koolidest kasutab e-kooli¹⁵

¹⁵ <https://www.ekool.eu/#/about>

lahendust, veebiplatvormi, mis toimib e-päevikuna, e-õppekeskkonnana, suhtluskanalina kooli ja vanemate vahel, mis hoiab neid igapäevaselt kursis oma lapse edusammudega. Samuti on see vahend ametiasutustele, et saada ülevaadet nende hallatavates koolides toimuvast.

Eesti koolide suur autonoomia õppetöö korraldamisel loob olukorra, kus algklasside õpetajatel on võimalik soolise võrdõiguslikkuse küsimusi õpiprotsessi integreerida. Sageli seda aga ei tehta, sest soolise võrdõiguslikkuse küsimused ning soostereotüüpide lühi- ja pikaajaline mõju õpilaste aine- ja karjäärivalikutele ei ole Eesti õpetajahariduses ja -koolituses piisavat tähelepanu saanud. Õpetajate suure töökoormuse, soolise teadlikkuse ja soolist võrdõiguslikkust käsitlevate õppematerjalide puudumise tõttu jääb soolise võrdõiguslikkuse edendamine Eesti koolides sageli tegevusteks, mida võib, kuid ei pruugita teha.

Soolist võrdõiguslikkust hariduses edendavad projektid

Alates 2000. aastate algusest on tehtud mitmeid jõupingutusi, sealhulgas valitsusväliste organisatsioonide poolt, edendamaks soolist võrdõiguslikkust Eesti koolides ja õppetöös. See on toimunud suuresti tänu ELi ja Norra toetustest rahastatud projektidele. Ühe neist projektidest pealkirjaga SIHT: Soolise võrdõiguslikkuse integreerimine õpetajaharidusse ja -koolitusse, viis aastail 2014-2015 ellu Eesti Naisteühenduste Ümarlaud. Projekti raames viidi läbi ka üks väheseid uuringuid Eestis, mis käsitles soolise võrdõiguslikkuse hoiakuid ja kogemusi lasteaia-, põhikooli- ja kutsekoolide õpetajate ja õpilaste seas. Uurimuse tulemustest selgus, et soolised eelarvamused on Eesti haridussüsteemis laialt levinud. Nii nais- kui meessoost vastajad nõustusid, et üldiselt saavad poisid koolis suuremat tähelepanu kui tüdrukud ja et õpetajad ei oodanud poistelt sama häid tulemusi kui tüdrukutelt. Tüdrukud seevastu muretsesid oma õpitulemuste pärast ja püüdsid kõvasti pingutada isegi juhul, kui nende õpitulemused olid head. Sellised perfektsionistlikud hoiakud puudusid aga poiste seas. Need tulemused on kooskõlas paljudes teistes riikides läbi viidud uuringute tulemustega.

Soolise teadlikkuse suurendamiseks koolides koostati SIHT projekti raames veebiportaal "Haridus ja sugu"¹⁶ nii eesti kui vene keeles, mis annab õpetajatele juhiseid, kuidas edendada soolist võrdõiguslikkust kui riiklike õppekavade põhiväärtust ja võrdse kohtlemise põhiprintsiipi ning kuidas integreerida soolise võrdõiguslikkuse aspekt õpetamisse.

Loodetavasti on käesolev materjal õpetajale abivahendiks sooliselt võrdsema õpikeskkonna loomisel ja õpilaste vabamate valikute toetamisel nende aine- ja karjäärivalikutes.

¹⁶ <https://www.haridusjasugu.ee/about/>

Õpipunktid

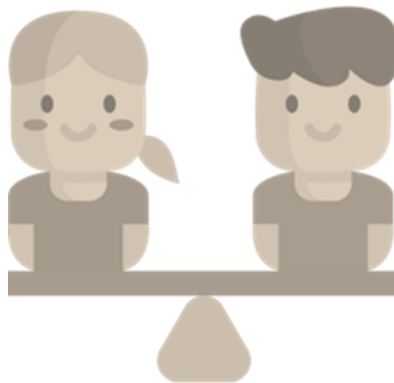
- ✓ Euroopa riikide, sealhulgas Tšehhi Vabariigi, Norra ja Eesti haridussüsteemid ja -astmed on erinevad ning pole otseselt võrreldavad.
- ✓ Erinev on ka tähtsus, mida omistatakse soolise võrdõiguslikkuse küsimustele hariduses, vastavates seadustes ja poliitikates.
- ✓ Kooli autonoomia riikliku õppekava elluviimisel ei tähenda tingimata tähelepanu pööramist soolise võrdõiguslikkuse edendamisele õpetajate ebapiisava teadlikkuse ja ettevalmistuse tõttu soolise võrdõiguslikkuse edendamise küsimustes.
- ✓ Käesolevad koolitusmoodulid on õpetajatele kasulikuks abivahendiks, et käsitleda soolise võrdõiguslikkuse küsimusi õppetöös.

Lisalugemist

Vabaks vanadest mõttemallidest. Juhiseid soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamiseks lasteaedades ja koolides. Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutus, 2009

http://www.enu.ee/lisa/374_Vabaks.pdf

Moodul 3: Mida kujutavad endast bioloogiline sugu ja sotsiaalne sugu? Miks on neid oluline eristada?

Õpieesmärgid

- mõista, mida tähendab bioloogiline sugu
- mõista, mida tähendavad sotsiaalne sugu, mehelikkus ja naiselikkus
- näidata, kuidas oskus eristada bioloogilist ja sotsiaalset sugu aitab kujundada õppeprotsessi, mis toetab soolise võrdõiguse edendamist

Mis on bioloogiline sugu?

Soolisus on igas ühiskonna olulisimaid põhikategooriad, mille alusel jagatakse inimesed kahte kõige suuremasse sotsiaalsesse gruppi.

Bioloogiline sugu viitab bioloogilistele ja füüsilistele erinevustele meeste ja naiste vahel. Peamised bioloogilised erinevused on seotud naiste ja meeste erinevusega reproduktiivses funktsioonis - naised sünnitavad lapsi, mehed aga mitte.

Mis on sotsiaalne sugu?

Bioloogiline sugu (inglise keeles *sex*) ja sotsiaalne sugu (inglise keeles *gender*) pole samatähenduslikud, kuigi eesti keeles kasutame mõlema puhul sõna 'sugu'.

Sotsiaalne sugu on sotsiaalselt konstrueeritud kategooria, mis eristab ühiskonnas naiselikuks ja mehelikuks peetavaid omadusi, käitumist, ühiskonnapoolseid ootusi sellele, mida tähendab olla naine või mees, soorollidele, mis määravad kahe soogrupi erinevused võimalustes ning nende vahelise sotsiaalse hierarhia ja kihistumise.

Sotsiaalne sugu on ajas pidevalt muutuv ning on erinev eri ajastutel ja erinevates kultuurides. Enamikus ühiskondades on naiste ja meeste erinevused ja ebavõrdsus määratud naiste ja meeste kohustuste, tegevusvaldkondade, ressurssidele ligipääsu, nende kontrolli ning juurdepääsu võimalustega ühiskonna jaoks oluliste otsuste tegemisele.

Bioloogiline sugu

- naiste ja meeste bioloogilised ja füsioloogilised erinevused
- seotud kahe põhikategooriaga – naine ja mees / naissoost ja meessoost
- ei muutu ajas
- ei erine kultuuriti

Sotsiaalne sugu

- naiste ja meeste vahelised sotsiaalsed ja kultuurilised erinevused
- seotud kahe põhikategooriaga - naiselik ja mehelik
- näitab ära, mida tähendab naiseks ja meheks olemine ühiskonnas, sh soorollid ja normid
- muutub ajas ja kultuuris

Joonis 1. Bioloogiline ja sotsiaalne sugu.

Sotsiaalne sugu on *sotsiaalselt* konstrueeritud kategooria. Bioloogilise soo põhised erinevused on statistiliselt mõõdetavad, sotsiaalse soo põhised erinevused võivad olla raskemini hoomatavad ning puudutavad naiste ja meeste rolle ühiskonnas. Sotsiaalset sugu konstrueeritakse või *luuakse* pidevalt inimeste vahelise igapäevase interaktsiooni käigus, ta on muutuv ning seega ka muudetav.

Võtame kasvõi roosa ja sinise värvi, mida on harjutud seostama naiselike ja mehelike omadustega. 20. sajandi alguseni käsitleti neidsamu soolistatud värve vastupidiselt. Sinist värvi seostati õrnuse, headuse ja mõõdukusega - omadustega, mida tänapäeval peame naiselikuks. Roosat värvi peeti aga punase lahjendatud versiooniks, mis viitas jõulisusele, domineerimisele ja tegususele, mida seostame mehelikkusega.¹⁷

Soo sotsiaalne konstrueerimine toimub kõikjal - kodus, lasteaias ja koolis, seda tehakse nii teadlikult kui mitteteadlikult. Nii pole midagi imestada, kui kooliteed alustavatel lastel on juba kujunenud arusaamad soopõhistest ootustest ja käitumisviisidest ning mingil määral ka akadeemilised eelistused ja ettekujutused oma võimetest.

Bioloogilise ja sotsiaalse soo käsitlemise ja nende eristamise on eesti keeles raskendatud seetõttu, et inglisekeelses sõnad '*sex*' ja '*gender*' millele mõlemale antakse tähenduseks 'soolisuus', 'sugu', 'soo-', 'sooline'.

¹⁷ [Opinion: Gender Roles and Stereotypes in Early Education.](https://observatory.tec.mx/edu-news/education-gender-role)
<https://observatory.tec.mx/edu-news/education-gender-role>

Miks on vaja vahet teha bioloogilisel sool ja sotsiaalsel sool?

Õpetaja seisukohast on äärmiselt oluline eristada bioloogilist sugu sotsiaalsest soost, mis pole etteantud, vaid on muutuv ja muudetav ning näha selle seost naiste ja meeste muutuvate rollide, käitumise, võimaluste ning võimu- ja muude suhetega ühiskonnas.

Bioloogilise ja sotsiaalse soo eristamine aitab meil mõista, et enamik asju, mida tüdrukutelt ja poistel oodatakse, on õpitud käitumisviisid. Tegelikult on sotsiaalne sugu konstrueeritud, me ei sünni maailma teadmise, et roosa on tüdrukute ja sinine poiste värv või et tüdrukutele meeldivad nukud ja poistele autod.

Kuigi tihtipeale arvatakse, et tüdrukud on juba loomult vaiksed ja poisid agressiivsed, on ka need õpitud käitumisviisid. Õpitud ja omandatud rollid, ootused ja käitumisviisid on meie kultuuri nii sügavalt juurdunud, et paljud inimesed, sealhulgas õpetajad, ei usu, et nad on muudetavad. Samas peaksime aga teadma, et kõik, mis on õpitud, on ka ümberõpitav.

Soostereotüüpe aitab vaidlustada teadmine, et naiste ja meeste kui ühiskonna kahe kõige suurema sotsiaalse grupi vahel on erinevusi vähem kui nimetatud kahe sotsiaalse grupi sees ning et poiste ja tüdrukute võimed, anded, hoiakud ja käitumisviisid pole etteantud, vaid nad kattuvad ning enamikel juhtudel kattuvad nad väga suures ulatuses.

Õpetajad aitavad kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele, kui nad kohtlevad tüdrukuid ja poisse õiglaselt ja võrdselt, valides teadlikult õppematerjale ja suheldes õpilastega moel, mis ei kinnista traditsioonilisi soorolle, vaid vaidlustavad neid ja pakuvad piiravatest soostereotüüpidest vabu valikuid. Praktilisi näpunäiteid selliseks tööks leiate õpimoodulistest 9-15.

Reflekteerimisülesanne.

Mõelge, kas alljärgnevad väited viitavad bioloogilisele või sotsiaalsele soole?

1. Naised sünnitavad lapsi, mehed mitte.
2. Enamik algkooliõpetajaid on naised.
3. Naised imetavad lapsi.
4. Enamikus riikides teenivad naised keskmiselt vähem kui mehed.
5. Poistel on puberteedieas häälemurre, tüdrukutel mitte.
6. Enamikus riikides teevad naised majapidamistöid rohkem kui mehed.

Vastused: Bioloogiline sugu 1,3,5

Reflekterimisülesanne.

Mõelge ja pange kirja kolm kõige olulisemat saavutust elus, mille üle uhkust tunnete. Seejärel kirjutage nende juurde kolm kõige olulisemat omadust, tänu millele neid saavutasite.

Kas panite kirja traditsiooniliselt naiselikeks või mehelikeks peetavad omadused? Või sisaldas teie loetelu mõlemaid? Millised võiksid olla selle harjutuse sõnumid tüdrukute ja poiste võimendamiseks?

Õpipunktid

- ✓ Bioloogiline sugu (*sex*) ja sotsiaalne sugu (*gender*) on erinevad mõisted.
- ✓ Bioloogiline sugu määratakse inimese sündides lähtuvat tema bioloogilistest ja füsioloogilistest tunnustest ja see ei muutu ajas ja kultuuris.
- ✓ Sotsiaalne sugu viitab naiste ja meeste rollidele ühiskonnas ning need on ajas muutuvad.
- ✓ Bioloogilise ja sotsiaalse soo erinevuse mõistmine aitab kujundada õpiprotsessi, mis toetab tüdrukute ja poiste soorollipiiranguteta aine-, karjääri- ja eluvalikuid.

Lisalugemist

Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. Eesti Naisteühenduste Ümarlaura Sihtasutus, Tallinn, 2012.

http://www.enu.ee/lisa/476_arka_marka_tegutse_veebi.pdf

Meeste ja naiste võrdõiguslikkust toetavad hoiakud on ühiskonnas veidi tugevnenud.

<https://turu-uuringute.eu/meeste-ja-naiste-vordoiguslikkust-toetavad-hoiakud-on-uhiskonnas-veidi-tugevnenud/>

Sex and gender. <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/sex-and-gender>

Videod

Sex and gender / Bioloogiline ja sotsiaalne sugu

<https://www.youtube.com/watch?v=msqi1gEPic0>

#SexVsGender #Sociology. What's the difference between sex and gender?

https://www.youtube.com/watch?v=727CdJ6C_Xw

Moodul 4: Mis on sooline sotsialiseerimine?

Õpieesmärgid

- seletada lahti soolise sotsialiseerimise mõiste
- anda ülevaade soolise sotsialiseerimise peamistest teguritest ja agentidest
- teadvustada soolise sotsialiseerimise konteksti koolis ja klassis

Mis on sooline sotsialiseerimine?

Eelnevatest moodulitest selgus, et pärast sündimist ühest või teisest soost olendina, sotsialiseeritakse laps soole seatavate ootuste ja ühiskonna määratud soorollide kohaselt. Sooline sotsialiseerimine on protsess, mille kaudu lapsed õpivad oma kultuuris kehtivaid sooga seotud sotsiaalseid ootusi, hoiakuid ja käitumist.¹⁸ Sotsialiseerumise käigus konstrueerivad tüdrukud ja poisid ka teadmise oma intellektuaalsetest ja muudest võimetest, mis etendavad olulist rolli tulevastes aine-, ameti- ja karjäärivalikutes.

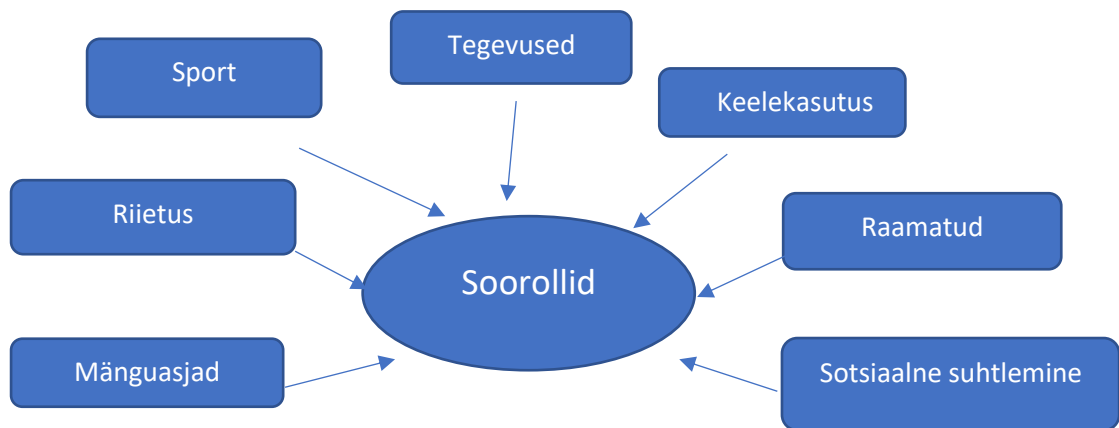
Sooline sotsialiseerimine saab alguse lapse sündides. Haiglas kuulutatakse esimese asjana: „Poiss sündis!“ või „Tüdruk sündis!“. Kohe, kui vastsündinu pestud ja kaalutud, mähitakse ta roosa või sinise teki sisse. Täiskasvanud kohtlevad tüdrukuid teadlikult või alateadlikult õrnemast soost olenditena, toonitades tüdrukute puhul õrnust ja poiste puhul tugevust. Juba päev pärast lapse sündi kirjeldavad emad-isad pisitüdrukuid õrnemate, hapramate ja pisematena. See juhtub hoolimata asjaolust, et vastsündinud tüdrukud ja poisid ei erine oluliselt ei pikkuse ega kaalu poolest.¹⁹

Sooidentiteet on välja kujunenud juba kolmeaastastel lastel. Selles vanuses õpivad lapsed oma kultuuris kehtivaid soonorme, sealhulgas seda, milliseid mänguasju, tegevusi, käitumist ja hoiakuid nende sooga seostatakse.²⁰ Soorollidesse sotsialiseerumine toimub erinevate tegurite kaudu.

¹⁸ Gender. Early Socialization. <https://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/syntheses/en/2492/gender-early-socialization-synthesis.pdf>

¹⁹ Florence L. (2004) Gender Acquisition in Childhood. Encyclopedia of Applied Psychology, <https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/gender-socialization>

²⁰ What Is Gender Socialization? Definition and Examples <https://www.thoughtco.com/gender-socialization-definition-examples-4582435>

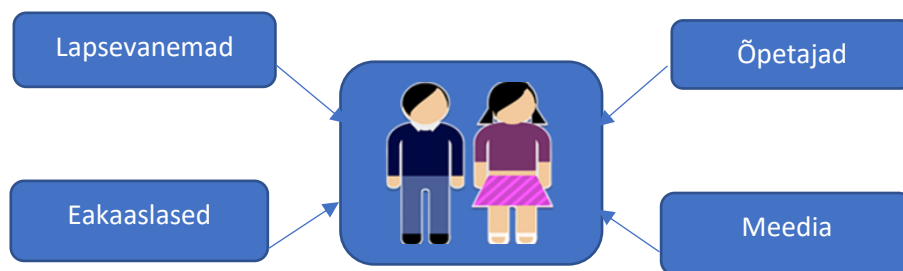
Joonis 2. Soolist sotsialiseerumist mõjutavad tegurid.

Juba pisikesest peale julgustatakse poisse olema aktiivsed ja seiklushimulised, neilt oodatakse agressiivsemat käitumist ja juhtrollide võtmist, samas kui tüdrukutelt oodatakse, et nad oleksid kenad ja hoolivad ning pööraksid tähelepanu välimusele.

Kes on peamised soolise sotsialiseerimise agendid?

Soolise sotsialiseerimise agent on iga isik või rühm, kes etendab soolise sotsialiseerimise protsessis mingit rolli. Laste soolise sotsialiseerimise 4 peamist agenti on lapsevanemad, õpetajad, eakaaslased ja meedia.

Tänapäeval ollakse veendunud, et enamik soolistest erinevustest on tingitud pigem sotsialiseerimisprotsessi erinevustest kui geneetilistest ja bioloogilistest teguritest.²¹

Joonis 3. Soolise sotsialiseerimise agendid.

Vanemate poolsed ootused lapsele sõltuvad lapse soost. Andes tüdrukule mängimiseks nuku ja poisile auto, edastavad vanemad vaikimisi sõnumi, et teatud mänguasjad ja tegevused

²¹ Gender and socialization. <https://courses.lumenlearning.com/boundless-sociology/chapter/gender-and-socialization/>

sobivad ühele või teisele soole. Ja seda isegi juhul, kui nad püüavad teadlikult soolisi eelarvamusi vältida ja lapsi soo tõttu mitte piirata. Sest nendegi sooline sotsialiseerimine toimus nende kasvamisaja ühiskonnas.

Soolisest sotsialiseerimisest saab lugeda pikemalt ka lasteaiaõpetajate sootundliku hariduse ja kasvatuse veebikursusest [moodul 2: Roosa ja sinine maailm](#) ning [moodul 3: Soorollid ja sotsialiseerumine](#).

Esimesse klassi mineku ajaks on lapsed omandanud sookohase käitumise ning nad julgustavad samasugust käitumist ka eakaaslaste hulgas. Koolid on soolise sotsialiseerimise peamised kontekstid. Koolid mõjutavad soolist diferentseerumist kahe peamise sotsialiseerimisagendi kaudu, milleks on õpetajad ja eakaaslased.

Sarnaselt lapsevanematega on ka õpetajad ja eakaaslased mõjutatud soostereotüüpidest ning nad võivad need üle kanda kooli ja klassi konteksti. Suur osa soolisest sotsialiseerimisest leiab aset ka väljaspool klassiruumi õppekava- ja koolivälistes tegevustes, kus toimub samuti soopõhine diferentseerumine - tüdrukud käivad pigem tantsu- ja kunstiringis, poisid aga spordi- või tehnikaringides.

Koolid toimivad sotsialiseerimise vahendina ka variõppekava kaudu, millest saate lähemalt lugeda käesoleva materjali moodulist 6: Mis on variõppekava ning missugust rolli mängib see soolises sotsialiseerumises?

Õpetajate hoiakutel ja ootustel ning nende soopõhistel sõnumitel ja suhtlusviisidel on suur mõju soorollide ja -identiteedi kujunemisele. Näiteks võib õpilaste tüdrukute ja poiste rühmadesse jagamine ning õpilaste erinev korralekutsumine sõltuvalt nende soost tugevdada laste arusaamasid ja oletusi sugude erinevustest tervikuna.

Üheks kooli tasandi soolise sotsialiseerimise näiteks on õpetajapoolsed erinevad ootused poiste ja tüdrukute käitumisele ning erinevad sanktsioonid poiste ja tüdrukute korralekutsumiseks. Erinevad võivad olla ka õpetaja reageeringud poiste riskikäitumisele, näiteks õpetajate autoriteedi vaidlustamisele, mida poistelt mõneti eeldatakse ja aktsepteeritakse, samas kui tüdrukute väljaastumistesse ja enesekindlasse käitumisse suhtutakse negatiivselt ning seda tõlgendatakse tüdrukule mittedsobivana.

Mõnes koolis võidakse tüdrukuid kasutada ka poiste distsiplineerimiseks. Korda rikkuvad poisid pandi traditsiooniliselt ikka istuma hästiõppivate tüdrukute kõrvale poiste distsiplineerimiseks. Niisugune käitumine mõjutab aga tüdrukute õpitingimusi ja koolis saadavaid kogemusi. Sellega tugevdatakse stereotüüpset arusaama, et poisid on distsiplineerimatud ning tüdrukud on vastutustundlikud, koostööaltid ja korralikud. Samuti

antakse niisuguse käitumisega mõista, et poisid vajavad rohkem hoolitsust ning tüdrukute emalik roll on seda neile pakkuda.²²

Kui õpetajad pigistavad tüdrukute seksuaalse ahistamise suhtes silmad kinni ning hoiduvad sekkumast, edastavad nad sõnumi, et tütarlapsi võibki niimoodi kohelda, millega genereeritakse tüdrukutes alaväärsustunnet.

Soolises sotsialiseerimises on oluline roll eakaaslastel. Lapsed õpivad suhtlemise kaudu, mida eakaaslased neilt kui poistelt ja tüdrukutelt ootavad.

Kooliealised lapsed mängivad ka ühele või teisele soole tüüpiliselt ettenähtud mängu. Poisid harrastavad pigem spordi- ja teisi võistluslikke meeskonnamänge, kus tuleb järgida rangeid reegleid ning täita erinevaid rolle, tüdrukute mängud on aga lihtsakoelisemad, nagu keksumängu või hüppenööriga hüppamine, kus reegleid on vähem, need on vabamalt tõlgendatavad ning nad ei nõua lisaks eriti ruumi. Kuigi tüdrukud tegelevad tänapäeval spordiga sootuks rohkem kui veel põlvkond tagasi, on tüdrukute-poiste mängud jätkuvalt erinevad, aidates põlistada soorolle. Poiste mängud tugevdavad poiste konkurentsivõimet ning tüdrukute omad üksteisega arvestamist ja koosolemist. Kui poisil võitlusvaimu napib, riskib ta eakaaslastelt 'memmeka' sildi külgesaamisega. Täiskasvanud meeste ja naiste esinevate käitumismustrite juured peituvad lapsepõlves mängitud mängudes.²³

Eakaaslased nii aitavad soorolle kinnistada kui ka jõustavad neid eakaaslaste hulgas, öeldes näiteks, et teatud (mängu)asjad või tegevused on või ei ole tüdrukule või poisile sobivad.

Kõige enam aktsepteeritakse traditsioonilisi soorolle järgivaid lapsi. Eakaaslaste poolt tõrjutakse aga lapsi, kes ei käitu soorolli kohaselt ning neist võivad saada ahistamise ja kiusamise ohvrid. Selline käitumine kahjustab last ning võib mõjutada negatiivselt tema enesehinnangut.²⁴

Eakaaslaste surve jääb õpetajale tihti märkamatuks, mistõttu on õpetajal raske sekkuda. Lugege lähemalt eakaaslaste surve ja koolikiusamise kohta moodulist 14: Kuidas on soostereotüübid seotud soolise vägivalga ja kiusamisega koolis ning mida saavad koolid teha turvalise õpikeskkonna loomiseks?

²² A teacher's guide to gender sensitivity in the classroom. Preventing and responding to biases and bullying. <https://www.aware.org.sg/wp-content/uploads/Teachers-guide-to-addressing-gender-stereotypes-in-the-classroom.pdf>

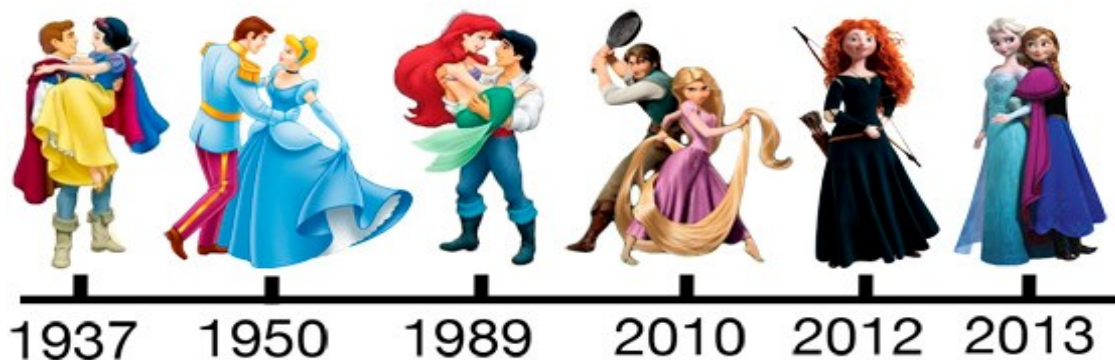
²³ Socialization and Gender Social Science Libretext. Rebecca Laff and Wendy Ruiz (2021) [https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Book%3A_Child_Family_and_Community_\(Laff_and_Ruiz\)/4%3A_How_Does_Gender_Influence_Children_Families_and_Communities/4.03%3A_Socialization_and_Gender](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Book%3A_Child_Family_and_Community_(Laff_and_Ruiz)/4%3A_How_Does_Gender_Influence_Children_Families_and_Communities/4.03%3A_Socialization_and_Gender)

²⁴ Boundless. "Gender Socialization." Sociology – Cochise College Boundless, 26 May. 2016. <https://www.boundless.com/users/493555/textbooks/sociology-cochise-college/gender-stratification-and-inequality-11/gender-and-socialization-86/gender-socialization-495-3393/>

Meedia, sealhulgas filmid, televisioon ja raamatud propageerivad tihtipeale kitsalt defineeritud soorolle ning kirjutavad lastele ette, mida tähendab olla õige poiss või tüdruk. Sellega tugevdatakse arusaamu käitumisviisidest, mis on ühe või teise soo puhul vastuvõetavad ja sobilikud.

Hoolimata viimase aja positiivsetest arengutest kaasaegsemate kuvandite loomisel lasteraamatutes ja -filmides jätkub laialdane printsessikultuuri propageerimine, mis panevad tüdrukuid intellektuaalsete võimete asemel hindama välimust ja meeldivust ning seostama oma sotsiaalset staatust suhetega, mida omatakse vastassooga.²⁵

Meedia võib traditsioonilisi soorolle kinnistada, kuid ta on ka ülivõimas vahend kaasaegsemate soorollide kujundamisel ja propageerimisel, nagu nähtub kasvõi Disney printsessi kuvandi muutumisest erinevatel ajalooperioodidel.

Joonis 4. Disney printsessikuvandi muutumine ajas.²⁶

Sotsialiseeritud soorollid ja laste karjäärivalikud

Hiljutised uuringud²⁷ näitavad, et nelja- kuni üheksa-aastastel poistel ja tüdrukutel on juba kujunenud ettekujutus omadustest, mida seostatakse naiste ja meeste ametitega. Uuringu kohaselt seostasid lapsed tugevust ja intelligentsust meestega, lahkust ja hooletööd aga rohkem naistega. Lastel on tekkinud ka ettekujutus sellest, kes – kas naised või mehed – töötavad tavaliselt juhtivatel kohtadel ning kes saavad kõrgemat palka.

²⁵ Stereotypes stop you doing stuff. <https://neu.org.uk/media/2926/view>

²⁶ <https://www.theodysseyonline.com/the-evolution-of-gender-roles-in-disney-princess-movies>

²⁷ Socialization of Gender Stereotypes Related to Attributes and Professions Among Young Spanish School-Aged Children. Irene Solbes-Canales, Susana Valverde-Montesino and Pablo Herranz-Hernández (2020). <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00609/full>

Soolise sotsialiseerimise käigus konstrueerivad tüdrukud ja poisid teadmise oma soolisest identiteedist ning intellektuaalsetest ja muudest võimetest. Sellised enesekohased uskumused, mis on mõjutatud ühiskonna struktuurist ja saadud kogemustest, määravad ka nende hilisemad ametivalikud ja karjääri.

Õpipunktid

- ✓ Sooline sotsialiseerumine on soorollide õppimise protsess.
- ✓ Peamised sotsialiseerimise agendid on lapsevanemad, õpetajad, eakaaslased ja meedia.
- ✓ Soolise sotsialiseerimise kaudu võidakse võimendada või vähendada sugudevahelisi erinevusi.
- ✓ Teadmised soolise sotsialiseerimise kohta aitavad õpetajatel mõista ja muuta soorollipiire õpilaste valikuvõimaluste avardamiseks.

Lisalugemist

Mis on sooline sotsialiseerimine.

http://www.haridusjasugu.ee/wp-content/uploads/enu_sooline_sotsialiseerimine_A55mmbleedi.pdf

Sooline sotsialiseerimine. Väljaandes Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. ENÜ, 2012, lk 28-30.

https://www.enut.ee/files/arka_marka_tegutse.pdf

Soo sotsiaalne grammatika ja kooliõpilase roll. Tiiu Kuurme. Väljaandes Ariadne lõng, 1/2, 2016, lk 3-17.

https://ariadnelong.ee/wp-content/uploads/2021/04/T.Kuurme_Soosotsiaalne-grammatika-ja-kooliopilase-roll.pdf

Gender Socialization. <https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/gender-socialization>

Videod

What is gender socialization?

<https://www.youtube.com/watch?v=E0ke7ar9A0w>

I am #InspiringTheFuture

<https://www.youtube.com/watch?v=BvfGyMnEMSs>

Moodul 5: Mis on soostereotüübid ja mis on nende lühi- ja pikaajaline mõju õpilastele?

Õpieesmärgid

- mõista, mida kujutavad endast soostereotüübid
- selgitada soostereotüüpide lühi- ja pikaajalist mõju tüdrukutele ja poistele
- näha väljakutseid soostereotüüpidega võitlemisel

Reflekteerimisülesanne.

Milliseid omadusi ootab meie ühiskond naistelt? Milliseid omadusi ootab meie ühiskond meestelt? Kas need ootused on sarnased või erinevad?

Reflekteerimisülesanne.

Missugune võiks teie ettekujutuses olla üks tore poiss? Missugune võiks teie ettekujutuses olla üks tore tüdruk? Kas need poisid ja tüdrukud oleksid omadustelt pigem sarnased või pigem erinevad?

Küllap olete kuulnud ütlust "*Mehed on Marsilt, naised Veenuselt*", milles rõhutatakse meeste ja naiste suuri erinevusi, justkui pärineks nad erinevatelt planeetidelt. Või siis meenub laulusalm, mis ütleb, et tüdrukud on tehtud suhkrust, jahust ja maasikavahust ning poisid tiigrist, konnast ja kutsikahännast. Samast ideest kantud mõtteviis, mis asetab poisid ja tüdrukud eri maailmadesse, püsib visalt Eestis. Mehi ja naisi, poisse ja tüdrukuid on kerge käsitada kahe erineva, sageli vastandlikugi rühmana ning seostada nendega erinevaid huvisid, oskuseid ja eluvaldkondi.²⁸

Me elame sooliselt eristatud maailmas, milles inimestele esitatakse soost lähtuvalt erinevaid ootusi ja eeldatakse erinevaid võimeid. Sotsiaalsed ootused on aga mõjutatud ühiskonnas levinud soostereotüüpidest. Tüdrukuid ja poisse ja nende võimalikke huvisid ning tegevusi soo alusel eristav ning soostereotüüpidele tuginev mõtteviis on kinnistunud ka hariduselus.

Rahvusvahelistes ja riiklikes hariduspoliitilistes dokumentides käsitletakse soostereotüüpe soolise võrdõiguslikkuse suurima väljakutsena hariduses.²⁹

²⁸ Koolirõõm sooteadlikkuse kaudu. Eve Mägi, Helen Biin, <http://www.praxis.ee/kajastused/kooliroom-sooteadlikkuse-kaudu/>

²⁹ Traditional stereotypes remain the biggest challenge for gender equality in education.

Mis on soostereotüübid?

Soostereotüübid on mingil ajaperioodil kehtivad lihtsustavad ning liigselt üldistavad sügavalt juurdunud uskumused ja hoiakud naiste ja meeste erinevuste, iseloomude, omaduste, neile sobivate rollide, ametite, käitumise, välimuse jms kohta.

Soolistatud käitumises ei ole iseenesest midagi halba, probleemseks muutuvad stereotüübid aga siis, kui nad hakkavad piirama laste ja noorte valikuid ja võimalusi elus.³⁰ Sest soostereotüübid mitte ainult ei *määratle*, millised tüdrukud ja poisid, naised ja mehed on, vaid *kirjutavad ka* ette, millised nad peavad olema ning nad võivad seda teha kitsaid traditsioonilisi soorolle kinnistades.

Soostereotüüpsed ootused poistele j tüdrukutele³¹

	Poiss	Tüdruk
Ootused	Tugev, seiklushimuline, ratsionaalne, agressiivne, sõltumatu, domineeriv, otsustusvõimeline, loogiline, emotsioonitu, enesekindel, karm, uljas, julge, väljakutsuv, liider.	Tundlik, hooliv, õrn, nõrk, sõltuv, passiivne, lahke, intuiitivne, alistuv, emotsionaalne, ebaloogiline, jutukas, otsustusvõimetu, vaikne, hoolitsev.
Sotsialiseerimine	Mänguasjad, mis keskenduvad ehitamisele, tehnoloogiale, võitlusele ja vallutamisele. Sotsiaalset mõju tugevdavad lasteaed, kool, meedia, lapsevanemad	Mänguasjad, mis keskenduvad hoolitsemisele, toiduvalmistamisele, ilu loomisele. Sotsiaalset mõju tugevdavad lasteaed, kool, meedia, lapsevanemad
Soorollid	Mehed on füüsiliselt tugevad, riskialtid, nende vägivaldsust aktsepteeritakse kui osa mehelikust käitumisest Täidavad juhtrolle, nt. superman. Ametid: IT-spetsialistid, mehaanikud, insenerid, juhid, poliitikud.	Naised on kenad, armsad, õrnad ning välimusele orienteeritud. Täidavad alistuvaid rolle, nt printsess. Ametid: õpetajad, meditsiiniõed, sotsiaaltöötajad, kosmeetikud.

Tabel 1. Naiste ja meeste, tüdrukute ja poiste suhtes kehtivate ootuste, sotsialiseerimise ja soorollidega seotud soostereotüübid (kohandatud väljaandest *Gender equal play in early learning and childcare*³²).

Samas näitavad kaasaegsed uurimused, et tüdrukute ja poiste, naiste ja meeste võimed, anded, hoiakud ja käitumisviisid kattuvad ning enamikel juhtudel kattuvad nad väga suures ulatuses.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_10_695

³⁰ Coyne, S., Linder, J., Rasmussen, E., Nelson, D. & Birkbeck V. (2016) Pretty as a Princess: Longitudinal Effects of Engagement With Disney Princesses on Gender Stereotypes, Body Esteem, and Prosocial Behavior in Children *Child Development*, 87(6), 1909–1925

³¹ <https://www.techexplorist.com/gender-stereotype-affect-girls-choices/4737/>

³² Gender equal play in early learning and childcare. <https://www.zerotolerance.org.uk/resources/Gender-Equal-Play-in-Early-Learning-and-Childcare.pdf>

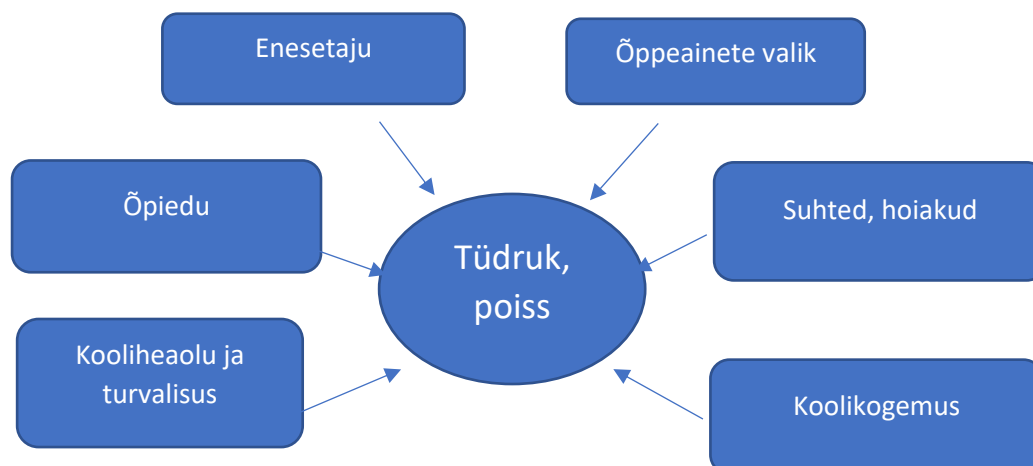
Tegelikult on naiste ja meeste kui ühiskonna kahe kõige suurema sotsiaalse grupi sees erinevusi rohkem kui naiste ja meeste kui kahe sotsiaalse grupi vahel.³³

Teadusuuringud osutavad, et erinevused naise ja mehe aju vahel on minimaalsed; võimalikke erinevusi kujundab eelkõige sotsiaalne keskkond ehk soolistatud maailm toodab soolistatud ajusid.³⁴

Laste koolimineku ajaks on suur osa sooliste ootuste ja soorollide internaliseerimise protsessist juba toimunud. Juba umbes viie kuni seitsmeaastaselt kalduvad lapsed tugevalt samastuma oma sooga seotud ootustega ja käituvad soostereotüüpide kohaselt.

Milline on soostereotüüpide mõju tüdrukutele ja poistele?

Piiravad soostereotüübid varjavad laste individuaalsust ning kitsendavad laste ja noorte haridusvalikuid ja nende edasisi võimalusi elus. Just sellepärast on vaja soostereotüüpe vaidlustada ning toetada lapsi, et nad julgeksid piiravatest soostereotüüpidest üle astuda ning valida aineid, huvialasid ja ameteid jne. mitte ainult sookohaseks peetavate, vaid kõigi pakutavate võimaluste ringist. Selline töö peab algama lasteaias ning jätkuma koolis.

Joonis 5. Soostereotüüpidest mõjutatud koolielu aspektid.

Soostereotüüpide vaidlustamiseks peaks õpetaja nägema kõiki soostereotüüpidest mõjutatud koolielu aspekte.

Esimeseks soostereotüüpide ohvriks on tüdrukute enesehinnang. Lisaks võib ootustele vastamise surve, nt kehakuvandi osas, kahjustada tüdrukute vaimset ja füüsilist tervist, põhjustades tervist pikaajaliselt laastavaid söömishäireid. Soostereotüübid kahjustavad ka poisse, suunates neid emotsioone alla suruma ja 'kõva' meest mängima.

³³ Soostereotüübid. https://www.enu.ee/lisa/513_soostereotybid.pdf

³⁴ Ajud Marsilt ja Veenuselt? Kadri Aavik. <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/ajud-marsilt-ja-veenuset/>

BBC 2017. aasta dokumentaalfilmis "No More Boys and Girls" paluti algklassilastel loetleda emotsioonide sünonüüme ja leiti, et tüdrukud oskasid nimetada rohkem sünonüüme kui poisid iga emotsiooni kohta, välja arvatud 'viha' (BBC, 2017).³⁵

Stereotüüpsed eeldused piiravad oluliselt ka noorte karjäärivalikuid, mis omakorda kujundavad nende tulevast tööturukäitumist ja tekitavad soolist palgalõhet. Rahvusvahelises uuringus "Drawing the future" paluti 7-11-aastastel õpilastel joonistada pilt selleks, kelleks nad tahavad suureks kasvades saada. Ühendkuningriigist ja rahvusvaheliselt laekus üle 20 000 pildi. Uuringu tulemused näitasid, et lastel on juba väiksest peale soostereotüüpsed hoiakud elukutsete suhtes. Enamik uuringus osalenud poisse soovis saada sportlaseks ja tüdrukuid õpetajaks.³⁶

Paljud lapsed tunnetavad soostereotüüpide piiravat mõju, kuid ei suuda neile vastu seista eakaaslaste surve tõttu. Ütlemisest, et "poisid ja tüdrukud võivad teha kõike" ei piisa, sest sageli ei mõisteta, kui suur surve on lastel teatud viisil käitumiseks või kui suures osas peetakse stereotüüpe loomulikuks ja enesestmõistetavaks. Tegelikult peavad lapsed ka igapäevaselt tundma, et võrdsete võimaluste sõnumit kannavad igapäevategevuses nii õpetajad, koolipersonal kui õpikud, õppematerjalid jne. Selleks on aga vaja sootundlikku pedagoogikat rakendavaid õpetajaid.

Loe lähemalt, mida õpetaja saab teha koolis soostereotüüpide murdmiseks moodulist 9: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks õpikutes ja õppematerjalides? ja moodulist 10: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks algklasside igapäevases õpetamispraktikas?

Õpipunktid

- ✓ Soostereotüübid on laialt levinud uskumused või üldistused naiste ja meeste käitumise, omaduste ja rollide kohta.
- ✓ Õpetajad peaksid vaidlustama stereotüüpsed soolisi erinevusi ning julgustama oskuste ja huvide mitmekesistamist, et avardada tüdrukute ja poiste võimalusi ja karjäärivalikuid.
- ✓ Soostereotüübid, mida kinnistavad sellised raamatud nagu "Mehed on Marsilt, naised on Veenuselt", kahjustavad meie võimet lahendada tõsisemaid sotsiaalseid probleeme, sealhulgas haridusliku mahajäämuse, koolikiusamise ja vägivallega seotud probleeme.

³⁵ No More Boys and Girls. Can Our Kids Go Gender Free? <https://www.bbc.co.uk/programmes/b09202lp>

³⁶ Drawing the Future. <https://www.educationandemployers.org/drawing-the-future-report-published/>

Lisalugemist

Soostereotüübid. <http://www.haridusjasugu.ee/moisted/soostereotuubid/>

Soostereotüübid varjutavad individuaalsuse ja piiravad võimalusi.

https://www.enu.ee/lisa/513_soostereotybid.pdf

Soostereotüübid <https://www.opiq.ee/kit/283/chapter/15851>

Gender Stereotypes: an introduction for practitioners in schools and early learning centres

<https://education.gov.scot/media/khsi24hr/gender-stereotyping-intro.pdf>

Stereotypes stop you from doing stuff. <https://neu.org.uk/media/2926/view>

Videod

Gender stereotypes and education. <https://www.youtube.com/watch?v=nrZ21nD9I-0&t=6s>

Redraw the Balance. https://www.youtube.com/watch?v=kJP1zPOfq_0

Always #Like a Girl https://www.youtube.com/watch?v=vxd_DKsITXo

Joonis 5. Ei ole olemas „tüdrukute töid“ ja „poiste töid“

³⁷<https://twitter.com/unicemaldives/status/1215114734170779649?lang=ar>

Moodul 6: Mis on variõppekava ning missugust rolli mängib see soolises sotsialiseerimises?

Õpieesmärgid

- mõista sooliste eelarvamuste tähendust
- mõista variõppekava olemust ja rolli soolises sotsialiseerimises
- omandada meetodeid variõppekava nähtavaks muutmiseks

Reflekteerimisülesanne.

Mõelge igapäevasele koolielule ja klassiruumis toimuvale. Kuidas vastaksite alljärgnevatele küsimustele 'jah', 'ei', 'mõnikord' vastuste skaalal?

1. Kas ootate ja eeldate poistelt ja tüdrukutelt erinevat käitumist, nt et tüdrukud on vaiksemad ja distsiplineeritumad ning et poisid rikuvad korda ja on rahutud?
2. Kas ootate ja eeldate, et tüdrukud suhtuvad õppetöösse vastutustundlikumalt kui poisid?
3. Kas te valite lastega rühmatöid tehes rühma juhiks sagedamini poisi või tüdruku?
4. Kas teie arvates on poisse huvitavam õpetada kui tüdrukuid?
5. Kas usute, et poisid on loomuomaselt tugevamad matemaatikas ja reaalinetes?

Kas vastasite mõnele küsimusele 'jah' või 'mõnikord'? Sest ükskõik kui avatud meelega ja tolerantseks me ennast ka ei pea ja ükskõik kui hästi me enda meelest lapsi ka ei kasvata, on meil kõigil teadvustamata soolisi eelarvamusi. Uuringud näitavad, et soolised eelarvamused nii piiravad õpilasi kui ka avaldavad neile kahjulikku mõju, kuid seda poiste ja tüdrukute suhtes erinevalt.

Mida kujutavad endast soolised eelarvamused?

Sooliste eelarvamustega on tegu siis, kui me oletame midagi õpilaste käitumise, võimete või eelistuste kohta lähtuvalt nende soost. Niisuguste eelarvamuste tõttu hindame ja aktsepteerime poiste ja tüdrukute käitumist erinevalt ning eeldame neilt erinevaid võimeid.

Allpool on loetletud mõningad tüdrukute ja poiste kohta käivaid oletusi kooli kontekstis.

Poisid on loomult tormakamad ja distsiplineerimatamad, akadeemiliselt võimekad, ratsionaalsed ja kinnisemad.

Tüdrukud on vaiksed, viisakad, õpihimulised, poistest paremate sotsiaalsete oskustega ja paistavad silma lugemises ja keeleõppes.³⁸

Olete kindlasti tabanud ka kolleege samasuguseid mõtteid väljendamas. Meil kõigil on alateadlikke eelarvamusi tänu aastatepikkusele kokkupuutumisele soolistatud käitumisega ühiskonnas. Õpetajate jaoks on oluline soolisi eelarvamusi teadvustada, kuna eelarvamused mõjutavad seda, kuidas õpetaja tüdrukute ja poistega suhtleb, milliseid oletusi ta laste kohta teeb ning kuidas ta lapsi õpetab ja suunab. Variõppekava kujutab endast vahendit, mille kaudu õpetaja kannab teadvustamata eelarvamused koolis ja klassis üle tüdrukutele ja poistele.

Mis on variõppekava?

Kui ametlik õppekava koosneb kursustest, õppetundidest ja õppetegevustest ning teadmistest ja oskustest, mida õpetajad õpilastele teadlikult õpetavad, siis variõppekava koosneb väljaütlemata või varjatud akadeemilistest, sotsiaalsetest ja kultuurilistest sõnumitest, mida õpilastele koolis edastatakse.³⁹

Variõppekava kaudu omandavad õpilased mitmesuguseid reegleid, väärtusi ja käitumismustreid, näiteks autoriteedi ja teiste õpilaste arvamuste austamist, täpsust, tööetikat, õpetajate korralduste aktsepteerimist, eneseväärtustamist jne. Peale nimetatute hõlmab variõppekava ka soolist sotsialiseerimist ja soorolle. Variõppekava toimib koolikultuuri kaudu ja just hoiakute, väärtuste, uskumuste ja käitumise mõjul toimub ka soonormide ja hierarhiliste soosuhete internaliseerimine.⁴⁰

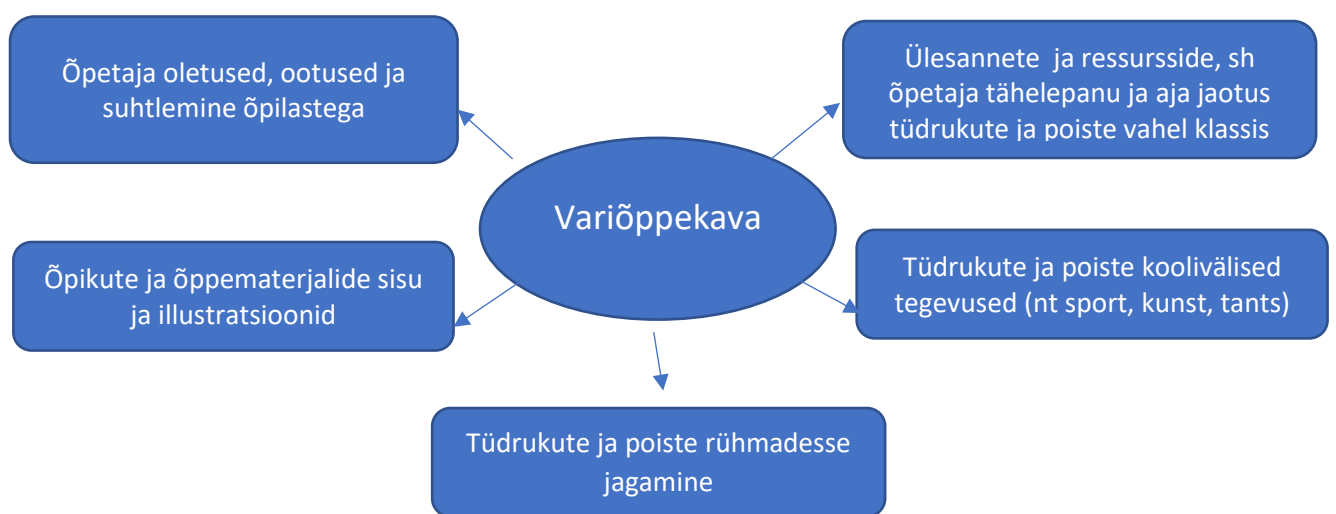
³⁸ A teacher's guide to gender sensitivity in the classroom. <https://www.aware.org.sg/wp-content/uploads/Teachers-guide-to-addressing-gender-stereotypes-in-the-classroom.pdf>

³⁹ Hidden curriculum. <https://www.edglossary.org/hidden-curriculum/>

⁴⁰ Sooaspekti integreerimisest õpetajaharidusse: mida võimaldavad õpetajahariduse õppekavad ja mida peavad oluliseks õppejõud? Katri Iamesoo, Gertrud Kasemaa. Väljaandes Sugu keeles ja meeles, lk 91. Artiklikogumik 2016 Eesti Naisteühenduste Ümarlaura Sihtasutus http://www.haridusjasugu.ee/wp-content/uploads/Sooaspekti_integreerimisest_opetajaharidusse.pdf

Mõelge näiteks situatsioonile, kus õpetaja kutsub poisse arvutialast nõu andma ja tüdrukuid klassi kaunistama. Mõelge, milliseid varjatud sõnumeid sellised soopõhised palved õpilastele tüdrukute ja poiste võimetest ja soorollidest edastavad.

Varjatud õppekava nimetatakse 'varjatuks', sest ta jääb sageli märkamatuks nii õpilastele, õpetajatele kui koolijuhtidele ning seetõttu on teda ka raske nähtavaks teha. Varjatud õppekava koosneb erinevatest elementidest, millest kõige olulisemad kooli kontekstis on esitatud joonisel 6.

Joonis 6. Variõppekava osad.

Missugust rolli etendab variõppekava soorollide sotsialiseerimisel?

Laste arusaamasid soorollidest ei mõjuta mitte üksnes verbaalselt väljendatud eelarvamused, näiteks kui poistele või tüdrukutele öeldakse otsesõnu, et mingi tegevus tüdrukutele või poistele sobib või ei, vaid ka varjatamad sõnumid. Näiteks algklassides võib ainuüksi tähelepanek, et valdav enamik algklasside õpetajatest on naised, kinnistada õpilastes arusaama, et laste õpetamine ja nende eest hoolitsemine sobib eelkõige naistele.

Varjatud õppekava peamine oht seisnebki selles, et ta võib kinnistada aegunud soorolle ja soolist ebavõrdsust. Allpool leiate mõned näited varjatud õppekava toimimisest soorollitootuste ja võrdõiguslikkuse kontekstis.

Ka õpetaja muuseas esitatud küsimus "Kas teist kellegi isa on arvutispetsialist?" võib kinnistada arusaama, et arvutispetsialistid on mehed. Või küsimus "Kas ema su koduseid

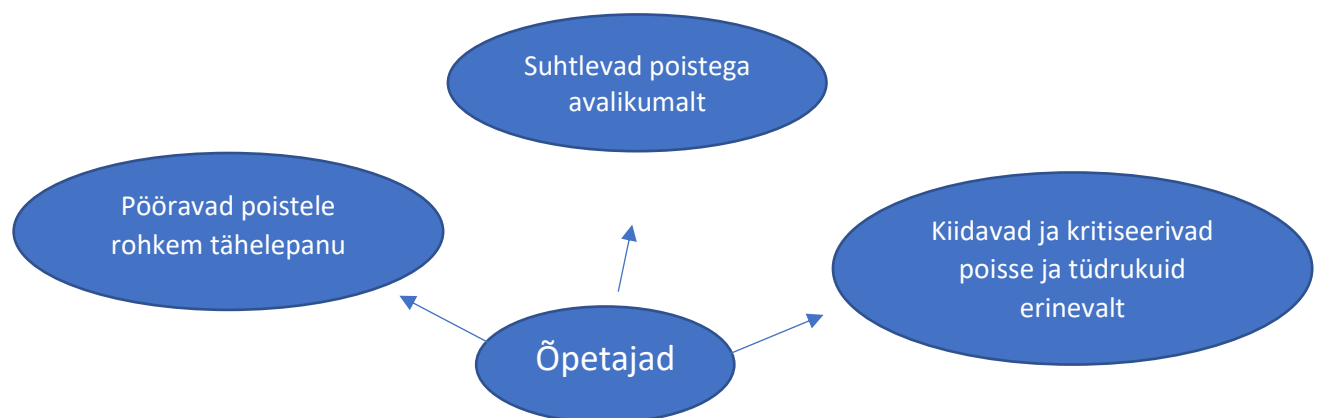
ülesandeid ikka kontrollis?“ võib vihjata sellele, et just emad vastutavad laste koolitööde ja kasvatamise eest.

Soopõhiste ootuste kinnistamine on ka see, kui õpetaja esitab tunnis poistele rohkem ja keerulisemaid küsimusi kui tüdrukutele, annab poistele rohkem rääkimisvõimalusi ja -aega või lubab poistel tüdrukute rääkimist katkestada. Niisugune käitumine võib panna tüdrukuid uskuma, et nende mõtted on vähem tähtsad ning sisendab poistele, et nende öeldu on väärtuslik.

Sellised pidevalt edastatavad ja esmapilgul vähetähtsad mikrosõnumid kuhjuvad aja jooksul ning mõjutavad koostoides tüdrukute ja poiste enesehinnangut ja arusaama oma võimetest, võimalustest ning sobilikest käitumisviisidest.

Kuidas soolised eelarvamus ja variõppekava toetavad soolist ebavõrdsust?

Rahvusvaheliselt on palju uuritud nii varjatud õppekava, poiste ja tüdrukute erinevat kohtlemist kui nende mõju soolise ebavõrdsuse kujunemisele ning laste tulevikule. Allpool on kokkuvõtte American Association of University Women variõppekava uurimustest.⁴¹

Joonis 7. Variõppekava ja õpetaja käitumine.

Õpetajad pöörvad poistele rohkem tähelepanu. Tüdrukud saavad õpetajatelt vähem tähelepanu kui poisid. Poisid kipuvad võimalust tabades tihti kogu klassile esitatud küsimusele vastama enne, kui õpetaja neil seda teha palub. Põhjus võib peituda selles, et poisse peetakse kärsituteks ja ulakateks, mistõttu õpetajad neid rohkem jälgivad ja nendega ka rohkem tegelevad, aga lasevad ka loata rääkida. Aja jooksul võib see pärssida tüdrukute rääkimisjulgust, isegi juhul, kui nad tunnevad, et neil oleks midagi olulist öelda.

⁴¹ 6 ways you can promote gender equality in the classroom.
<https://www.teachthought.com/education/6-ways-can-promote-gender-equality-classroom/>

Poistega suhtlemine on nähtavam. Õpetajad kipuvad sageli rääkima poistega pikemalt distantsilt kui tüdrukutega. Õpetaja sisetunne võib öelda, et tüdrukutega tuleb suhelda hellalt, poistega aga asjalikult ja konkreetselt. Kuna terve klass kuuleb sageli õpetaja vestlust poistega, kujuneb sellest tunnetus, et õpetaja suhtleb poistega sagedamini ja vabamalt. See paneb tüdrukuid oma teadmisi vaka all hoidma ja meeste domineeritud aruteludes hiljem mitte osalema.

Poiste ja tüdrukute suhtes kasutatakse erinevat kiitust ja kriitikat. Poisse kiidetakse tüdrukutest sagedamini õigete vastuste ja teadmiste eest, nende valedele vastustele ei pöörata ka nii palju tähelepanu. Tüdrukuid kritiseeritakse seevastu sagedamini valede vastuste eest ning õpetajad ei kipu tüdrukutele just tihti õigete vastuste eest kiitust jagama. Kuna tüdrukutega arendatav vestlus jääb tahaplaanile, muudab see tüdrukute teadmised vähemtähtsaks. Siit tuleneb ka ootus, et poiste teadmised on kõrgemini hinnatud, mis võib panna tüdrukuid uskuma, et nad on vähem pädevad kui poisid.

Oma raamatus *Still Failing at Fairness: How Gender Bias Cheats Girls and Boys in School and What We Can Do About It*, täheldasid teadlased David Sadker, Myra Sadker ja Karen R. Zittleman, et õpetajate aeg, energia ja tähelepanu jagunevad ebaühtlaselt – ja seda kõike poiste kasuks.⁴² Sarnaseid tulemusi on kinnitanud ka mitmed teised uuringud.⁴³

Millised on peamised meetodid variõppekava nähtavaks muutmiseks?

Variõppekava nähtavaks tegemise peamised meetodid on vaatlused ja filmimine.

Igapäevase õpetamispraktika jälgimine on üks viis variõppekava nähtavaks tegemise meetodeist. Vaatlusi saab läbi viia teemat huvitatud kolleege kaasates. Arutage kolleegidega, missugused on huvipakkuvad koolielu aspektid, mida vaadelda. Seejärel töötage välja vaatluse küsimustiku vorm. Näidake ära, kuidas, kelle poolt ja millal vaatlust tehakse ning millal tulemusi arutatakse. Vaatlus võib põhineda ka filmimisel. Vaatlusmeetodi kasutamisel on oluline teada, et ühekordsed vaatlused ei anna tegelikkusest terviklikku pilti ja sooliste käitumismustrite väljatoomiseks tuleb vaatlusi korrata.

⁴² Gender equity in the classroom by Rebecca Alber. <https://www.edutopia.org/blog/gender-equity-classroom-rebecca-alber>

⁴³ Gender Pedagogy in Swedish Pre-Schools: An Overview <https://link.springer.com/article/10.1007/s12147-009-9076-x>

Näide klassis läbiviidava vaatluse küsimustikust.

Teema: Poistele ja tüdrukutele pühendatav aeg ja tähelepanu.

Vaatluskuupäev: _____ Vaatlussituatsioon: _____ Vaatluse läbiviija: _____

Mitu korda õpetaja pöördus õpilase poole nimepidi?

Mitu küsimust õpetaja esitas?

Mitu korda rääkimise ajal katkestati?

Mitu korda õpetaja kiitis?

Mitu korda õpetaja laitis?

Kes sai esimesena abi?

Tüdrukud	Poisid

Arutage tulemusi kolleegidega ja mõelge, kuidas eelarvamusi ületada. Lisateavet vaatlusmeetodi kohta leiab lasteaiaõpetajate sootundliku hariduse ja kasvatusveebikursuse [moodulist 5: Vaatlusmetoodika - mida ja kuidas vaadelda](#).

Ühe Rootsi kooli käsitöötunni filmimisest selgus näiteks, et enamik õpilasi, keda õpetaja aitas, olid poisid. Poisid nõudsid õpetaja tähelepanu, astudes tema juurde, haarates tal käest ja tõstes häält. Ülejäänud õpilased, peamiselt tüdrukud, ootasid, kuni õpetaja lõpuks nendeni jõudis. Ühel tüdrukul oli käsi püsti kogu 10-minutilise filmimise vältel, ilma et õpetaja oleks tüdrukut märganud või talle abi pakkunud. Õpetaja sõnutas nõnda ta tihti toimiski, kuna oletas, et poisid on kärsitumad ja ei suuda paigal olla ja oodata. Pärast video analüüsimist ja soolise käitumismustri tuvastamist otsustas õpetaja koostada nimekirja abi paluvatest lastest ja hakkas lapsi aitama ainult käetõstmise järjekorras, pannes poisid tüdrukutega ühtmoodi ootaja rolli.

Filmimine võimaldab tuua nähtavale ka õpetaja-õpilase suhtlemise raskemini hoomatavad aspektid, nagu õpetaja kehakeel, hääletoon, keelekasutus, silmside kestvus ja sagedus jne. Samuti annab filmimine võimaluse näha ja analüüsida üht ja sama situatsiooni korduvalt ning keskenduda selle erinevatele aspektidele.

Olulisi näpunäiteid filmimiseks

- Lapsevanemad peaksid andma kirjaliku loa lapse filmimiseks soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks tehtava töö huvides.
- Salvestatud materjali tuleks säilitada ainult sellise töö tegemise perioodil ning analüüsida ainult töös osalejatega, et filmimaterjal ei satuks kõrvaliste isikute kätte.
- Täiskasvanud reageerivad filmimisele erinevalt. Mõnesid filmimine ei häiri, teised ilmutavad vastumeelsust. Seetõttu on hea, kui kõik töögrupi liikmed filmivad kordamööda, et nad saaksid ennast kaasatuna ja turvaliselt tunda.

- Lapsed võivad kaamera ees 'näitlema' hakata. Seetõttu on oluline rääkida lastele, mis on filmimise eesmärk ja et tegemist ei ole filmiga, mida nad hiljem näevad. Kogemused näitavad, et lapsed kaotavad peagi filmimise vastu huvi ja käituvad tavapäraselt.
- Filmida tasuks mitte üle 10-15 minuti. Analüüsideks, aruteludeks ja edasiste sammude kavandamiseks tuleb jätta piisavalt aega.

Filmimise põhimõtted kehtivad ühtviisi nii koolieelsete lasteasutuste kui ka koolide puhul. Üksikasjalikke juhiseid filmimise ning salvestatud materjali analüüsimise kohta vaadake täpsemalt lasteaiaõpetajate sootundliku hariduse ja kasvatuse veebikursusest - [moodul 12: Filmimine. Sissejuhatus metoodikasse](#); [moodul 13: Oma tööpäeva filmimine](#), [moodul 14: Filmitud materjali analüüs](#).

Õpipunktid

- ✓ Soorollide sotsialiseerimine ja sooliste eelarvamuste tuginev variõppekava võivad viia tüdrukute ja poiste erinevate haridustulemusteni.
- ✓ Teadvustamata eelarvamused on levinud kõikjal ühiskonnas ja ka õpetajate seas.
- ✓ Variõppekava kaudu edastavad õpetajad lastele oma arusaamu naistest ja meestest, tüdrukutest ja poistest ning oma väärtustest ja uskumustest.
- ✓ Kui õpetajad oskavad soolisi eelarvamusi ära tunda, on nendest võimalik ka lahti saada.

Lisalugemist

Variõppekava ja kool sotsialiseerijatena. Väljaandes Ärka, märka, tegutse. Käsiraamat soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. ENÜ, 2012, lk 31-34.

http://www.enu.ee/lisa/476_arka_marka_tegutse_veebi.pdf

Varjatud õppekava. <http://www.haridusjasugu.ee/soolise-vordoiguslikkuse-edendamine/markamiseks-ja-analuusimiseks/varjatud-oppekava/>

Amanda Chapman. Gender bias in education.

<http://www.edchange.org/multicultural/papers/genderbias.html>

The gender biases that shape our brains

<https://www.bbc.com/future/article/20210524-the-gender-biases-that-shape-our-brains>

Moodul 7: Mida tähendab sootundlik pedagoogika?

Õpieesmärgid

- aidata mõista, mida tähendavad soopime, sooteadlik ja sootundlik pedagoogika ning mille poolest nad omavahel erinevad
- aidata õpetajal märgata ja teadvustada sooaspekti koolis ja rakendada sootundlikku pedagoogikat

Reflekteerimisülesanne.

Olete algklassiõpetaja. Annate kõigile õpilastele savitüki, lähete hetkeks klassist välja ja jätate lapsed omapäi voolima. Tüdrukud on korralikud ja meisterdavad väikeseid kujakesi, kuid poisid pööravad asja naljaks: nad pilluvad savitükke lakke ja topivad seda lukuauku. Klassi tagasi tulles avaneb teile täpselt selline pilt.⁴⁴

Kas teie koolis võiks sarnane olukord juhtuda? Kuidas reageeriksite? Kas mõtlete, 'ah, poisid on poisid' ja jätkate järgmise ülesandega? Kuidas reageeriksite, kui tüdrukud oleksid käitunud nii, nagu seda tegid poisid?

Moodulis 1 esitatud materjalidest selgus, et sooline võrdõiguslikkus hariduses tähendab sellist lähenemist, mis tagab, et tüdrukud ja poisid mitte ainult ei läbi kõiki kooliastmeid võrdselt, vaid et neid ka koheldakse võrdselt ja õiglaselt ja et nende suhtes rakendatakse võrdseid nõudmisi, norme ja ootusi, et nad saavad võrdset tähelepanu jne. Kas ülalkirjeldatud situatsioonile reageerides seda usuksite tegevat?

Soolise võrdõiguslikkuse eesmärkide mõistmine ja edendamine hariduses eeldab arusaamist soopimedast, sooteadlikust ja sootundlikust pedagoogikast ja sellest, mida need koolis, õpetamise ja õppimise protsessis tähendavad.

⁴⁴ One size fits all. Enhancing gender awareness in teaching. TWIST Towards Women in Science and Technology, p 67. https://eige.europa.eu/sites/default/files/twist-onze_size_fits_all.pdf

Mis on soopime, sooteadlik ja sootundlik pedagoogika?*

Alustame soopimedusest. *Soopimedusega* on tegemist siis kui usutakse, et soolisus ei tähenda midagi ja kõiki koheldakse ühtemoodi. Laps on ju laps sõltumata tema soost, õpetatakse lihtsalt lapsi.

Sooteadlikkus eeldab arusaama sotsiaalsetest ja kultuurilistest erinevustest ja soolisest ebavõrdsusest ning nende integreeritusest hariduspraktikasse. Samuti teadlikkust sellest, et õpetamispraktikaid saab muuta. See hõlmab ka arusaamist, et soolisus on põimunud teiste oluliste kategooriatega, nagu rahvus, vanus, seksuaalsus ja tervis, samuti seotud kohalike ja kultuuriliste võimaluste ja erinevustega.⁴⁵

Sooteadlikuks saadakse siis, kui õpetajad näevad soo konstrueerimist kui kooliseinte vahel toimuvat protsessi ja mõistavad soostereotüüpide kahjulikku mõju. Uurimuste kohaselt ei suhtle soostereotüüpselt õpilastega mitte ainult õpetajad, vaid soolistest stereotüüpidest lähtuvad oma käitumises ka õpilased ise ja enamgi, kui me arvata oskame.

Näiteks usuvad poisid sageli, et nad on matemaatikas ja arvutamises võimekamad kui tüdrukud, mistõttu tüdrukud hakkavad pidama reaalseid liiga raskeks ning ei vali hiljem erialasid, mis eeldavad matemaatika, füüsika jne oskusi. Ainult teades ja teadvustades analoogseid situatsioone ning uskumusi ja hoiakuid saab õpetaja soostereotüüpe hariduses vaidlustada.

Sootundlikuks pedagoogikaks peetakse õpi- ja õpetamisprotsesse, milles pööratakse erilist tähelepanu tüdrukute ja poiste eripärastele õpivajadustele, lähtuvalt võrdsuse põhimõttest. Sootundlik pedagoogika viitab selliste õpetamismeetodite kasutamisele, mis keskenduvad tüdrukutele ja poistele võrdsete haridusvõimaluste pakkumisele ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Sellised õpivajadused tulevad ilmsiks, kui analüüsitakse tüdrukute ja poiste oskuste ja teadmiste puudujääke ja püütakse neid ületada.

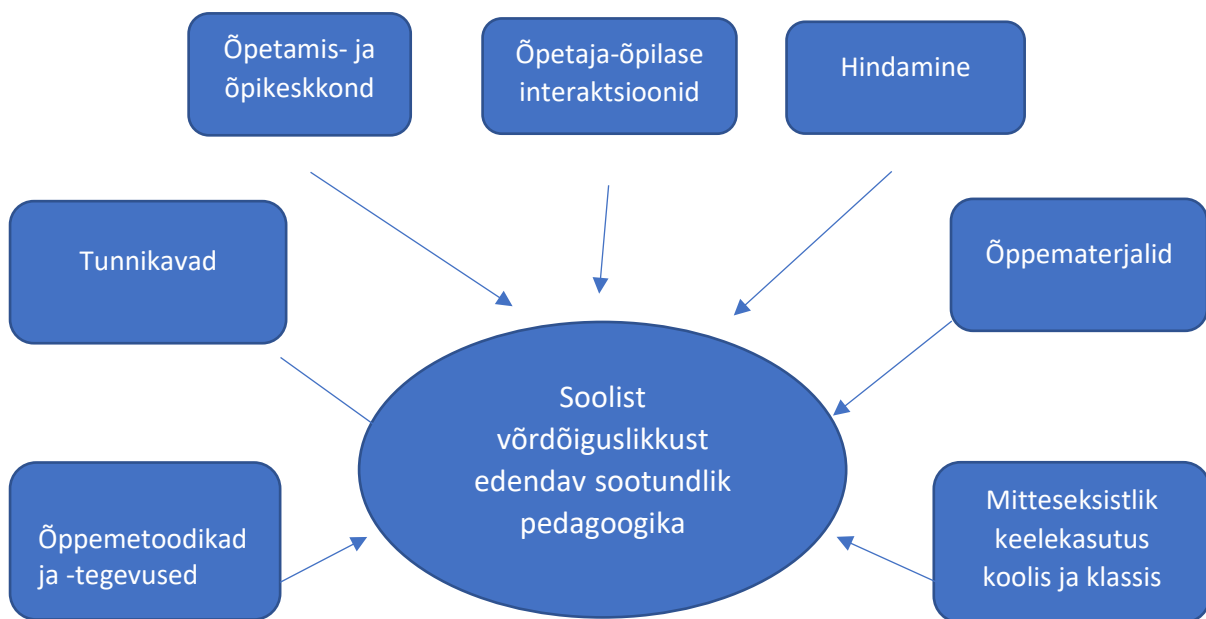
* Eesti keeles kasutatakse termineid sooteadlik ja sootundlik tihti samas tähenduses, vt nt Sooteadlik/sootundlik pedagoogika. http://www.haridusjasugu.ee/my_keywords/sootundliksooteadlik-pedagoogika/

⁴⁵ Elina Lahelma and Liisa Tainio. The long mission towards gender equality in teacher education: https://www.researchgate.net/publication/331416751_The_long_mission_towards_gender_equality_in_teacher_education_Reflections_from_a_national_project_in_Finland

Soopime	Sooteadlik	Sootundlik	Soolist võrdõiguslikkust edendav sootundlik pedagoogika
Sool tähtsust pole ja kõiki koheldakse ühtemoodi	Sooaspekti pidamine hariduse oluliseks osaks	Sooaspekti arvestamine õpetajate ja kooli juhtkonna poolt	Tüdrukutele ja poistele võrdseid võimalusi pakkuv ja soolist võrdõiguslikkust edendav pedagoogika

Joonis 8. Soopimedast pedagoogikast sootundliku soolist võrdõiguslikkust edendava pedagoogikani

Soolist võrdõiguslikkust edendav sootundlik õpetaja oskab lõimida soo aspekti õpetamisprotsessi kõikidesse osadesse.

Joonis 9. Sootundliku pedagoogika osad.

Miks me vajame sootundlikku pedagoogikat?

Sootundliku pedagoogika eesmärgiks on võidelda soostereotüüpidega ja edendada soolist võrdõiguslikkust. Soolise võrdõiguslikkuseni jõudmiseks hariduses, peavad sellised aspektid nagu õppekavad, õppesisu, -meetodid ja -materjalid ning koolikeskkond olema vabad soolistest stereotüüpidest ja diskrimineerivatest tavadest.

Soolise võrdõiguslikkuse ja ebavõrdsuse küsimuste arvestamine õpetamisel tagab, et soolise võrdõiguslikkuse ja ebavõrdsuse küsimused on lõimitud õppematerjalide valikusse ja õppeprotsessi, keelekasutusse, õpilastele antavasse tagasisidesse, õpilaste tööde hindamisse jne.

Reflekteerimisülesanne.

Tõenäoliselt te juba sootundlikku pedagoogikat juba praktiseerite. Mida allpoolsest loetelust juba rakendate?

- Klassiõpetajana arvan, et pööran tüdrukutele ja poistele võrdset tähelepanu.
- Püüan mitte teha oletusi laste võimete kohta nende soo põhjal, nt oletada, et poistele ei meeldi lugeda või et tüdrukud on vaiksemad.
- Ma toetan lapsi, kui nad püüavad soolisi stereotüüpe vaidlustada.
- Mul nii poiste kui tüdrukute käitumise suhtes ühesugused ootused.

Õpetajate sooteadlikkus tähendab, et osatakse mõista ja mõtestada oma kasvatus- ja õpetamisviise ning nende taga olevaid väärtusi, hoiakuid ja norme ja püstitada selliseid õppe- ja kasvatusesmärke, mis aitavad kompenseerida soogrupi neid oskusi ja hoiakuid, mida traditsiooniliselt vastassoole omaseks peetakse.⁴⁶

Näiteks teavad õpetajad, et sageli tuleneb tüdrukute madal enesehinnang kultuurilisest kontekstist, kus meestel ja poistel on naistest ja tütarlastest kõrgem staatus. Seda arvestades teab sootundlik õpetaja, kuidas julgustada tüdrukuid ning arendada nende enesekindlust ja enesekehtestamise oskusi.

Samamoodi oskab sootundlik õpetaja kujundada poistes oskusi, mis aitavad neil vabaneda jäikadest maskuliinsetest normidest, hirmust ebaõnnestumise ees, muutuda avatumaks ja suhteid väärtustavaks.

⁴⁶ <http://www.haridusjasugu.ee/sooteadlik-pedagoogika/>

Õpipunktid

- ✓ Sootundlik pedagoogika viitab õpetamis- ja õpiprotsessidele, mis pööravad tähelepanu tüdrukute ja poiste konkreetsetele õpivajadustele.
- ✓ Sootundliku pedagoogika lõppeesmärk on võidelda sooliste stereotüüpidega ja edendada soolist võrdõiguslikkust.

Lisalugemist

Sooteadlikkus õpetajahariduses. Ülle-Marike Papp. Väljaandes Sugu keeles ja meeles. Eesti Naisteühenduste Ümarlaura Sihtasutus, Tallinn 2016, lk 7-8.

https://www.haridusjasugu.ee/wp-content/uploads/Sooteadlikkus_opetajahariduses_mis_ - ja_milleks.pdf

Towards gender-sensitive education. A Handbook for teacher trainers.

<https://gendersensed.eu/wp-content/uploads/2020/08/A-Handbook-for-Teacher-Trainers.pdf>

Videod

No More Boys and Girls – Can Our Kids Go Gender Free Episode 1

<https://www.youtube.com/watch?v=wN5R2LWhTrY>

Dr. Javid Abdelmoneim viis Ühendkuningriigis 7-aastaste algklassilaste seas läbi eksperimendi hindamaks, kuidas väikesed lapsed suhtuvad soorollidesse ja soostereotüüpidesse. Koostöös õpetajaga rakendas ta strateegiaid laste pikaajalist arengut ja potentsiaali piiravate stereotüüpide ületamiseks.

Moodul 8: Kokkuvõte

Nüüd on aeg omandatud teadmised üle korrata. Valige etteantuist sobiv vastus. Õigeid vastuseid võib olla mitu.

1. Sooline võrdõiguslikkus hariduses. Milline järgmistest väidetest on õige?

Sooline võrdõiguslikkus hariduses tähendab

1. võrdset juurdepääsu kõikidele haridusastmetele ja –valdkondadele
2. võrdseid võimalusi haridusprotsessis
3. poiste ja tüdrukute ühesuguseks muutmist
4. võrdseid haridustulemusi

Õiged vastused: 1, 2, 4

NB. Sooline võrdõiguslikkus on inimõiguste küsimus. Sooline võrdõiguslikkus hariduses tähendab võrdset juurdepääsu kõikidele haridusastmetele ja -valdkondadele, mis peaks looma kõigile tüdrukutele ja poistele võrdsed võimalused saada formaalset ja mitteformaalset haridust. Võrdõiguslikkus ei tähenda, et tüdrukud ja poisid, naised ja mehed muutuksid ühesuguseks, vaid et tüdrukutele ja poistele tagatakse hariduses ja hariduse kaudu võrdsed võimalused.

2. Soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid hariduses. Milline järgmistest väidetest on õige?

Soolise võrdõiguslikkuse eesmärgiks hariduses on

1. eelkõige tütarlaste ja poiste arvulise tasakaalu saavutamine kõigil haridusastmetel
2. tütarlastele ja poistele võrdsete võimaluste loomine võrdsete haridustulemuste saavutamiseks
3. traditsiooniliste soorollide ja piiravate stereotüüpide vaidlustamine ja nende kummutamine
4. õpilaste piiravatest soostereotüüpidest vabade haridus- ja kutsevalikute toetamine

Õiged vastused: 2, 3, 4

NB. Uurimuste kohaselt näevad lapsed tulevikus endid üsna soostereotüüpsetes ametites. Tihti usutakse, et teatud *ametid* nõuavadki enam *naiselikke* või *mehelikke* omadusi. Varases nooruses kujunenud stereotüübid mõjutavad oluliselt seda, milliseid rolle, elukutseid ja ametikohti lapsed täiskasvanuna valivad. Koolis tuleks tüdrukuid ja poisse kohelda võrdsetl ning toetada nende soorollipiirangutest vabu valikuid. Võrdõiguslikkuse edendamine koolis aitab selliselt kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele ühiskonnas tervikuna.

3. Bioloogiline ja sotsiaalne sugu. Milline järgmistest väidetest on õige?

Kui bioloogiline sugu viitab naiste ja meeste bioloogilistele erinevusele, siis sotsiaalne sugu viitab

1. sotsiaalsele konstruktsioonile, mis muutub ajas ja kultuuris
2. ühiskonnas *naiselikuks ja* mehelikuks peetavatele omadustele
3. naistele ja meestele omistatavatele soorollidele
4. kõigile eespool nimetatutele

Õige vastus: 4

NB. Bioloogiline sugu tähendab meeste ja naiste anotoomilisi ja reproduktiivsed erinevusi. Sotsiaalne sugu hõlmab aga arusaamu ja ettekujutusi sellest, mis on meie ühiskonnas naiselik ja mis on mehelik ning milliseid rolle naistele ja meestele omistatakse. Sotsiaalset sugu *konstrueeritakse* igapäevase sotsiaalse interaktsiooni käigus. Me kõik osaleme soo konstrueerimise protsessis ilma et seda igal sammul teadvustaksime. Soolisust aitavad konstrueerida ka õpetajad koolis. Nad saavad seda teha moel, mis kas põlistab traditsioonilisi soorolle või aitab kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

3. Sooline sotsialiseerimine. Sooline sotsialiseerimine saab alguse kodust ja lapsevanematest. Millised on ülejäänud kolm peamist soolise sotsialiseerumise agenti?

1. eakaaslased
2. soolist võrdõiguslikkust käsitlevad õigusaktid
3. meedia
4. õpetajad

Õiged vastused: 1, 3, 4.

NB. Sotsialiseerimine tähendab elukestvat interaktiivset protsessi, mille käigus kujunevad inimese minapilt, väärtused ja hoiakud. Sotsialiseerimise käigus õpivad poisid ja tüdrukud oma soole sobivaks peetavaid oskusi, võimeid ja käitumismalle. Sotsialiseerimise agent on iga isik või rühm, kes mängib rolli lapsepõlves toimivas soolise sotsialiseerumise protsessis. Sooline sotsialiseerimine algab sünnist ja toimub nelja peamise sotsialiseerimisagendi kaudu, milleks on perekond, õpetajad, eakaaslased ja meedia. Kool on peamine soolise sotsialiseerimise keskkond.

Küsimus 5. Soostereotüübid. Milline järgmistest väidetest on õige?

Soostereotüübid

1. on seotud arusaamaga, et naised on õrnad ja hoolivad, kodule ja perele orienteeritud; mehed aga julged, tugevad ja ratsionaalsed ning karjäärile orienteeritud
2. kirjutavad ette, millised naised ja mehed, tüdrukud ja poisid peavad olema
3. et *poisid* on andekad ja laisad, *tüdrukud aga* tublid ja hoolsad

4. võivad piirata oluliselt laste arengut, nende edasisi valikuid ning hilisemat positsiooni ühiskonnas ja perekonnas, mõjudes seeläbi ebasoodsalt mõlemale soole

Õiged vastused: 1,2,3,4

NB. Soostereotüübid on mingil ajaperioodil kehtivad lihtsustavad ning liigselt üldistavad sügavalt juurdunud uskumused ja hoiakud naiste ja meeste erinevuste, iseloomude, omaduste, neile sobivate rollide, ametite, käitumise, välimuse jms. kohta. Soostereotüübid mõjutavad ka õpilaste osalemist õpiprotsessis, nende enesehinnangut, karjäärivalikuid, suhteid jne. Õpetaja peab olema teadlik viisidest, kuidas soostereotüüpe vaidlustada ning õpilaste stereotüüpidest vabu valikuid toetada.

6. Variõppekava. Milline järgmistest väidetest on õige?

Variõppekavaga on tegemist olukordades, kus

1. poistele pööratakse tunnis suuremat tähelepanu kui tüdrukutele
2. tüdrukuid kiidetakse korralikkuse ja hea käitumise eest, poisse aga nutikate ideede ja teadmiste eest
3. õpetajale vastuvaidlemist aktsepteeritakse poiste puhul, kuid tüdrukute puhul pigem taunitakse
4. õpetaja eirab riiklikku õppekava

Õiged vastused: 1, 2, 3

NB. Variõppekava viitab väljaütlemata ja mitteametlikele normidele, käitumisviisidele ja väärtustele, mida lapsed õpivad koolis lisaks ametlikule õppekavale. Soolisus on varjatud õppekava oluline element. Klassiruumis väljendub varjatud õppekava muu hulgas selles, et poisid saavad rohkem õpetaja aega, energiat ja tähelepanu. Õpetajad peavad olema teadlikud varjatud õppekavast, sest see võib tugevdada soolisi stereotüüpe ja eelarvamusi ning kinnistada soolist ebavõrdsust.

7. Sootundlik pedagoogika. Milline järgmistest väidetest on õige?

Sootundlik pedagoogika

1. seab eesmärgiks piiravate soostereotüüpidega võitlemise
2. tähendab, et õpetaja peab õpetamisel oluliseks omaenda sugu
3. tähendab, et õpetajal on võrdsed ootused nii tüdrukute kui ka poiste õpiedu suhtes
4. hõlmab selliste õpimaterjalide ja õpimeetodite kasutamist, mis aitavad vähendada soolist ebavõrdsust ja edendada soolist võrdõiguslikkust

Õiged vastused: 1, 3, 4

NB Sootundlikku pedagoogikat rakendavad õpetajad mitte ainult ei mõista ja arvesta tüdrukute ja poiste erinevaid vajadusi, vaid tagavad, et nii tüdrukutele kui poistele on loodud soost sõltumatud võrdsed võimalused nii tunnis kui ka koolivälistes tegevustes osalemiseks. Sootundlik õpetaja on vaba soolistest eelarvamustest ning vaidlustab piiravaid soostereotüüpe nii õppematerjalide valikus, õpetamises kui muudes koolielu valdkondades.

Moodul 9: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks õpikutes ja õppematerjalides?

Õpieesmärgid

- mõista õpikute ja õppematerjalide rolli soostereotüüpide kinnistamisel
- arendada oskusi soostereotüüpide märkamiseks õpikutes, õppematerjalides ja illustratsioonides
- õppida vaidlustama õpikutes ja õppematerjalides sisalduvaid soostereotüüpe

Olles tutvunud soolise võrdõiguslikkuse edendamise üldise taustaga hariduses, on aeg uurida igapäevaseid õpetamispraktikaid ja selgitada, mida saab konkreetselt teha soostereotüüpide vaidlustamiseks. Kõigepealt heitke pilk õppekavale, mis kujutab endast olulist vahendit ühiskonna kultuuri, väärtuste ja uskumuste edastamisel ja kujundamisel. Mida ütleb õppekava soolise võrdõiguslikkuse kohta? Kus on õppekavas ruumi vananenud soorollide ja -normide vaidlustamiseks?

Õppekava viiakse ellu õpikute ja õppematerjalide, sealhulgas üha rohkem ka digitaalsete materjalide, videote, visuaalsete materjalide kaudu, mis pakuvad õpilastele uusi interaktiivseid ning põnevaid õppimisvõimalusi. Lisaks on hiljutine COVID-19 pandeemia levik kiirendanud uute e-õppe keskkondade ja sisu väljatöötamist, mis saavad kajastada muutuvat tegelikkust ja aidata kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Kiiretest muutustest hoolimata on soolised stereotüübid endiselt levinud ja seksism on kõikjal maailmas õpikutes laialt levinud.⁴⁷ Õpikute, raamatute ja digiõppe materjalide analüüsid näitavad järjekindlalt meestegelaste arvulist ülekaalu, mehi mainitakse rohkem pealkirjades, näidatakse rohkem piltidel ja kesketes rollides.⁴⁸ Tuleviku seisukohast on seega oluline, et õpetaja arendaks oskusi soostereotüüpide äratundmiseks ja nende vaidlustamiseks.

Stereotüüpide tuvastamine õpikutes/raamatutes

Õpikute ja õppematerjalide sisu, pildimaterjal ja keelekasutus mõjutavad lapsi, kuna nad aitavad konstrueerida soonorme puudutavaid uskumusi ja väärtusi, kutsevalikuid ja

⁴⁷ The undeniable sexism in textbooks designed for the world's children.

<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/03/08/the-undeniable-sexism-in-textbooks-designed-for-the-worlds-children/>

⁴⁸ The Sociology of Education: A Systematic Analysis By Jeanne H Ballantine, Jenny Stuber, Judson G. Published July 30, 2021 by Routledge. Chapter: Gender socialisation in elementary school.

tulevikuvõimalusi. Kui näiteks tüdrukuid kujutatakse õpikutes/raamatutes passiivsetena, siis tekib ka lastel endil arusaam, et tüdrukud peavad olema passiivsed.

Enamikus ühiskondades võib soostereotüüpide puhul rääkida neljast erinevast aspektist, mis leiavad kajastamist ka kooliõpikutes ja lugemismaterjalides:

- Isiksuseomadused - naised on vastutulelikud ja emotsionaalsed, mehed aga enesekindlad ja julged.
- Kodused tegevused - naised hoolitsevad laste eest, teevad süüa ja koristavad kodu, samas kui mehed hoolitsevad rahaasjade eest, remondivad kodu ja parandavad autosid.
- Ametid - naised on õpetajad ja meditsiiniõed, mehed on piloodid ja insenerid.
- Välimus - naised on haprad ja graatsilised, mehed on pikad ja musklilised.

Sooliste eelarvamuste tuvastamine õpikutes/raamatutes

Õpikute analüüsimisel lähtuge neist neljast ülalnimetatud aspektist. Lisaks analüüsige raamatu/jutu süžeed, tegelasi, suhteid ja tegelaste ambitsioone. Mõelge järgmistele küsimustele:

- Kuidas kujutatakse õpikutes naist ja meest?
- Kes on peategelased?
- Mida nad teevad?
- Missugused on nendevahelised suhted?
- Kes teeb otsuseid?
- Kes on juhi, kes on alluva rollis?

Juba õige varakult oskavad lapsed arutleda selle üle, mis on tüdrukutele ja poistele kohane ja mis mitte. Õpetaja saab valida tekste ja illustratsioone, mis lubaksid vaidlustada arusaamu sellest, kellel sobib mida teha. Samas võib lastele asja põnevamaks teha, küsides, kas sedasama lugu saaks jutustada nõnda, et naiste ja meeste tegevused ja rollid oleksid ümber pööratud.

Soovitusi õpetajale lastekirjanduse valimisel ja kasutamisel soostereotüüpide vaidlustamiseks

- Ärge piirake laste huvisid, hoiduge soovitamast mingit raamatut kui tüdrukute või poiste raamatut.
- Paluge lastel kirjutada muinasjutt ümber, vahetades eri soost peategelaste rollid omavahel ära.
- Paluge lastel kirjutada lugu vaprast kangelannast või päästmist ootavast meespeategelasest.

- Soovitage õpilastele tänapäevaseid lugusid, mis selgelt vaidlustavad soostereotüüpe.⁴⁹

On mitmeid veebilehti, mis annavad häid ideid ja üksikasjalikke juhiseid lasteraamatute kasutamiseks soostereotüüpide vaidlustamiseks, näiteks materjal "It's child's play", mille on avaldanud Ühendkuningriigi National Education Union.⁵⁰

Illustratsioonid ja pildimaterjal. Laps ei saa olla see, keda ta ei näe

Õpikud ja õppematerjalid on varustatud piltide ja illustratsioonidega. Piltidest mõeldakse sageli kui vaid kujunduselementidest, kuigi nende roll on märksa suurem, kuna nad loovad lastes ettekujutuse soorollidest. Illustratsioonide/piltide analüüsimiseks ning soostereotüüpide tuvastamiseks võib esitada selliseid küsimusi nagu:

- Kui palju on pildil/illustratsioonil nais- ja meestegelasi?
- Kes on esiplaanil, kes on tagaplaanil?
- Kes on aktiivsed, kes passiivsed - nais- või meestegelased?
- Milliseid omadusi omistatakse nais- ja meestegelastele?
- Kus on nais- ja meestegelased kujutatud - koduseinte vahel või väljaspool kodu?

Kui te ka tuvastate piltidel soostereotüüpe arusaamasid, ei tähenda see, et selliseid materjale ei saa soostereotüüpide murdmiseks kasutada. Iga raamat, tekst, illustratsioon, isegi need, mis sisaldavad soostereotüüpe, võivad pakkuda võimaluse esitada kriitilisi küsimusi ja arutleda õpilastega soorollide ja -stereotüüpide üle. Vaadake näiteks 3. klassi õpilastele mõeldud matemaatikaõpiku ja töövihiku kaanepilte.⁵¹ Kuidas on tüdrukuid ja poisse pildil kujutatud? Milliseid sõnumeid need illustratsioonid lastele edastavad? Analüüsimiseks ja arutelude algatamiseks õpilastega võiksite mõelda järgmiste suunavate küsimuste peale:

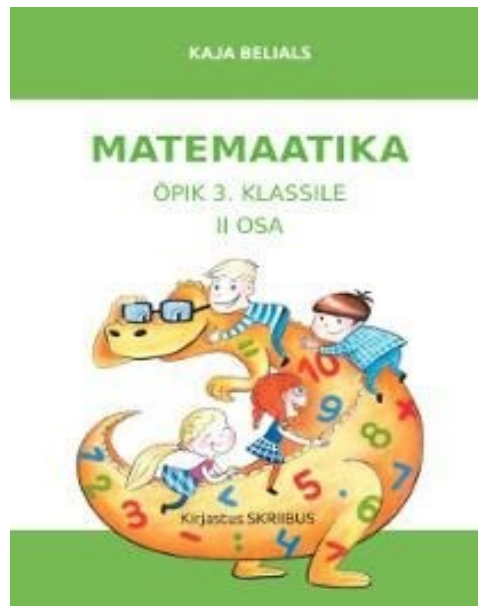
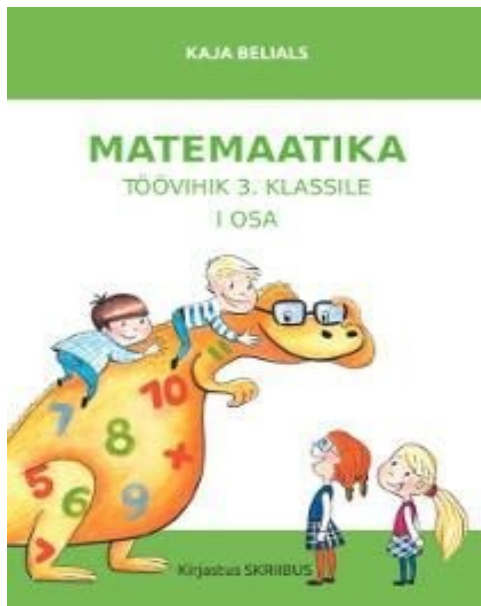
⁴⁹ An action guide for primary schools.

<https://education.gov.scot/improvement/Documents/sci38-primary-action-guide.pdf>

⁵⁰ It's child's play. Challenging gender stereotypes through reading. <https://neu.org.uk/media/2921/view>

⁵¹ Matemaatika töövihik, Matemaatika õpik. 3. klassile (2017).

<https://www.skriibus.ee/views/oppevara.xhtml?id=43&form=3>

Kes julgeb dinosauruse otsa ronida?
 Kes vaatab passiivselt pealt ja imetleb ronijaid?
 Kellel on põnevam?
 Kes saab kümme punkti ja kogeb võidutunnet?
 Millised soolised stereotüübid võisid ajendada kunstnikku sellist pilti joonistama?

Kes julgeb kõrgemale ronida, tüdrukud või poisid?
 Kas tüdrukud võiksid ka sama kõrgele ronida kui poisid?
 Millised soolised stereotüübid võiksid takistada tüdrukuid seda tegemast?
 Mis te arvate: kas tüdrukud ja poisid saaksid ühtmoodi hakkama dinosauruse otsa ronimisega ja olla ühtviisi tublid matemaatikas?

Kui peaksite ise selle raamatu/töövihiku kaane kujundama, siis mida muudaksite? Miks?

Need on vaid kaks õpiku ja töövihiku kaanepilti. Kas need üldse mängivad mingit rolli? Tegelikult mängivad küll. Need on küll mikrosõnumid, kuid neid on palju ning neid saadakse igalt poolt ja pidevalt, siis nende mõju kuhjub. "Let Toys Be Toys" mänguasjade kataloogide ja telereklaamide uuringu tulemuste kohaselt ei ole probleemiks mitte üks reklaam/raamat. Probleem on selles, kuidas neist sõnumeist moodustub laiem pilt. Pilt nukuga mängivast tüdrukust – las olla. Kataloog, kus on 16 lehekülge tüdrukuid ja nukke, aga mitte ühtegi poissi – juba suurem probleem. Raamat meessoost peategelase ja röövliga - olgu. Aga riulitais raamatuid, kus toimetavad ja räägivad peamiselt mehed ... ehk oleks aeg mõelda, kas sedamoodi tahamegi öelda lastele, kes on tähtsamad on ja mismoodi maailm toimib?"⁵²

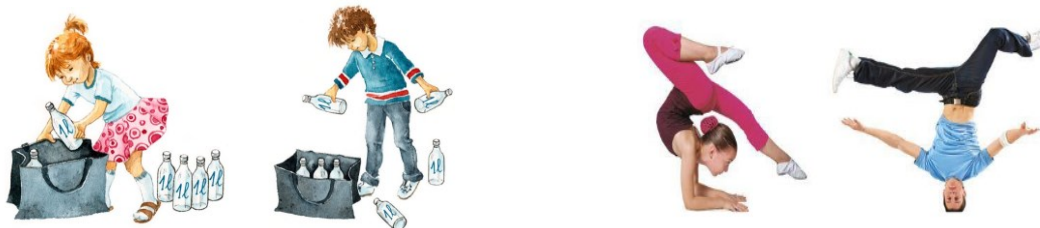
⁵² Constructing bias – the wonky world of picture books. <http://www.lettoysbetoys.org.uk/constructing-bias-the-wonky-world-of-picture-books/>

Digitaalsed materjalid pole vabad soolistest stereotüüpidest

Võib eeldada, et kuna digitaalsed materjalid on välja töötatud hiljuti, siis soolisi stereotüüpe neis ei kohta või kohtab harva. 2019. aastal läbi viidud uuring soolisuse esindatuse kohta põhikooli esimese astme ja 4. klassi digiõpikute illustratsioonides⁵³ näitas aga traditsiooniliste soorollide levikut, poiste domineerimist ja seda ka arvuliselt, soopõhistes rühmades tegutsemist ja tüdrukute ja poiste eraldi olemist.

Teisest küljest kujutavad digitaalsed õpikud üha enam tüdrukuid ja poisse samu asju tegemas ning võrdselt võimekatena.

Digitaalsed materjalid on interaktiivsed ja mängulised, pakkudes võimalusi ise materjale täiendada ja tegelasi, st poissi või tüdrukut või tegevusi valida. Just tüdrukute ja poiste ning ebatraditsioonilistes soorollides tegutsevate nais- ja meestegelaste sooliselt tasakaalustatud kujutamine oleks üks samm soolise võrdõiguslikkuse edendamise suunas.

Sootundlike õppe-/õppematerjalide koostamine

Õpetajate jaoks on oluline, et nad suudaksid ka ise materjale välja töötada või olemasolevaid kohendada, edastamaks soolist võrdõiguslikkust edendavaid ja toetavaid sõnumeid. Materjali koostamisel võiks endalt küsida:

- Kas käsitletavat teemat ja pildimaterjal on seotud nii tüdrukute kui ka poiste elukogemustega?
- Kas poisse ja tüdrukuid on näidatud/kaasatud võrdsel määral?

⁵³ Soolisuse representeerimine põhikooli esimese astme ja 4. klassi digiõpikute illustratsioonides <https://enut.ee/ulle-marike-papp-soolisuse-representeerimine-pohikooli-esimese-astme-ja-4-klassi-digiopikute-illustratsioonides/> Tallinn, 2019

- Kas tüdrukud ja poisid tegutsevad/ mängivad/ õpivad/ istuvad koos?
- Kas tüdrukutel ja poistel on ühesuguseid huvisid ja hobisid?
- Kas tüdrukuid ja poisse näidatakse võrdselt juhi rollis?
- Kas tüdrukuid ja poisse kujutatakse mõlemaid nii julgete kui hoolivatena?
- Kas tüdrukuid ja poisse näidatakse võrdselt võimekate, intelligentse ja nutikatena?
- Kas tüdrukud ja poisid kasutavad samu seadmeid ja digivahendeid?
- Kas materjalid sisaldavad olukordi, kus tüdrukud ja poisid tegutsevad väljaspool kitsaid soorolle?
- Kas materjalid väldivad sooliselt kodeeritud värve?
- Kas materjalides kasutatakse soostereotüüpidest vaba keelt?

Suurepärase abimaterjali õppematerjalide läbivaatamiseks leiate dokumendist Mainstreaming gender equality in curricula and teaching and learning materials (Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õppekavadesse ning õppematerjalidesse).⁵⁴

Õpipunktid

- ✓ Õpikutel on suur roll selles, kuidas õpilased kujundavad oma arusaama iseendast, teistest ja maailmast.
- ✓ Enne õppematerjalide valimist, koostamist ja kasutamist tuleb need üle vaadata vältimaks soolisi eelarvamusi ja soostereotüüpe.
- ✓ Kõiki õppematerjale, olenemata sellest, kas need sisaldavad piiravaid soostereotüüpe või mitte, saab kasutada traditsiooniliste soorollide vaidlustamiseks ja kaasaegsete soorollide ja -normide kujundamiseks.

⁵⁴ Mainstreaming gender equality in curricula and teaching and learning materials, pp 7-9. Under UNESCO Education 2030 series, Toolkit 18.
https://bangkok.unesco.org/sites/default/files/assets/article/Education/publications/GENIA2019/19_Dec_GE_NIA_Toolkit_18.pdf, pp 7-9.

Lisalugemist

Kas pildiraamatud avardavad või kinnistavad traditsioonilisi soonorme?

<https://www.haridusjasugu.ee/wp-content/uploads/norra-lastekirjanduse-analuusijuhend-gender-equality-and-childrens-literature.pdf>

Soolisuse representeerimine põhikooli esimese astme ja 4. klassi digiõpikute illustatsioonides. Ülle-Marike Papp. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus.

<https://enut.ee/files/Soolisuse-representeerimine-p%C3%B5hikooli-digi%C3%B5pikutes.pdf>

Promoting gender equality through textbooks. A methodological guide

https://www.researchgate.net/publication/44838920_Promoting_gender_equality_through_textbooks_a_methodological_guide

Brugeilles, C., Cromer, S. (2008, 2009, 2015) Promoting Gender Equality through Textbooks: A methodological guide. UNESCO

https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000158897_eng

Moodul 10: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks algklasside igapäevases õpetamispraktikas?

Õpieesmärgid

- õppida tuvastama soostereotüüpe ja eelarvamuslikke suhtumisi õpetamispraktikas
- õppida rakendama sootundlikku lähenemist õpilastega suhtlemises, tundide kavandamisel, õpilaste istuma ja rühmadesse paigutamisel ning õppemeetodite valikul
- saada näpunäiteid ja ideid soostereotüüpide vaidlustamiseks klassiruumis

Kursuse alguses käsitlesime õpetajate teadvustamata soolisi eelarvamusi. Olgu selleks oletused, et poisid on tüdrukutest võimekamad matemaatikas või uskumus, et tüdrukud loevad paremini ja rohkem. Nüüd on aeg uurida, milliseid muudatusi võiks teha igapäevases õppetöös soostereotüüpide vaidlustamiseks ja tüdrukutele ja poistele võrdse õpikeskkonna loomisel.

Selge on see, et enamik õpetajaid tahab õpilastele alati parimat. Ühiskonna liikmetena on meil kõigil aga teadvustamata soolisi eelarvamusi ja see puudutab ka õpetajaid, ka kõige pühendunumaid ning neid, kes seisavad kogu hingega soolise võrdõiguslikkuse eest. Uuringud on näidanud, et õpetajate soostereotüüpsed hoiakud ja teadvustamata eelarvamusel kujundavad nende käitumist mitmel viisil. Õpetajad võivad kinnistada soostereotüüpeid hoiakuid, omada erinevaid ootusi meeste ja naiste ja poiste ja tüdrukute suhtes ning toetada soolisuse rõhutamise kaudu soolisi eelarvamusi. Ühes uuringus paluti õpetajatel laste kõnetamisel ja tegevuste organiseerimisel viidata soole, näiteks tervitades lapsi sõnadega "Tere hommikust, poisid ja tüdrukud" või moodustades ainult poistest või tüdrukutest koosnevaid grupe. Teised õpetajad õpilastega suhtlemisel õpilaste soole tähelepanu ei pööranud. Lastel, kelle puhul õpetaja rõhutas sugu, esines soostereotüüpe rohkem kui nende eakaaslastel.⁵⁵

Õpetajad peaksid mõtlema lastest kui indiviididest ning mitte seadma neile soopõhiseid ootusi. Nad peaksid olema teadlikud varjatud õppekavast ja soolisest eelarvamusel, kuna need mõjutavad nii tundide kavandamist ja läbiviimist kui õpilaste poolt klassiruumis saadavaid kogemusi.

⁵⁵ The Role of Schools in the Early Socialization of Gender Differences
<https://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/2492/the-role-of-schools-in-the-early-socialization-of-gender-differences.pdf>

Õpetaja-õpilaste interaktsioon klassiruumis

Soostereotüüpide vaidlustamiseks on õpetajate esimene ülesanne uurida, kas ja kuidas õpikeskkond kinnistab või vaidlustab aegunud soorolle, piiravaid soostereotüüpe ning poiste ja tüdrukute vahelisi suhteid ja hierarhiaid. Klassiruumis toimuva analüüsimiseks võiksid õpetajad mõelda näiteks sellistele küsimustele, nagu

- Kummad, kas poisid või tüdrukud, nõuavad ja saavad rohkem õpetaja tähelepanu?
- Kummad, kas poisid või tüdrukud saavad klassis rohkem rääkimisaega?
- Kes, kas poisid või tüdrukud, segavad sagedamini tundi?
- Kes, kas poisid või tüdrukud, käituvad õpetaja suhtes väljakutsuvamalt?

Samuti võiks õpetaja küsida endalt:

- Kellele, kas poistele või tüdrukutele annan sagedamini võimaluse vastata, kui lapsed vastamiseks käe tõstavad?
- Kas mul on poiste ja tüdrukute suhtes ühesugused ootused?
- Kas ma aitan poisse ja tüdrukuid võrdselt, annan neile võrdselt tagasisidet, kiidan ja julgustan neid võrdselt?
- Kas ma katkestan ühte sugu rääkimisel sagedamini kui teist?
- Kas ma jätan poistele pikema mõtlemisaja põhjalikumate vastuste ettevalmistamiseks, tüdrukule aga mitte?
- Kas ma pöoran poiste ja tüdrukute mittedoovitava käitumisele, näiteks tunni segamisele võrdselt tähelepanu?
- Kas ma kasutan tüdrukute ja poistega suhtlemisel erinevat hääletooni?
- Kas ma näidete toomisel räägin võrdselt nii poiste kui tüdrukute tegemistest ja kogemustest?

Selliste raskesti tabatavate nüansside märkamiseks on parim moodus kasutada tunni vaatlust või filmimist. Kaasake kolleege filmimisse või vaatlustesse ning analüüsi koos ülestähendusi ja videomaterjali. Sooliste eelarvamuste märkamine võib esialgu tunduda raske ülesandena, kuid algust tehes, analüüsid ja koos reflekteerides hakkate oma käitumise ja suhtumiste erinevusi märkama ning nägema sellistes ettevõtmistes arengu ja õpetamise kvaliteedi tõstmise võimalusi. Vaatlus- ja filmimismetoodika kohta saab üksikasjalikke juhiseid lasteaiaõpetajate sootundliku hariduse ja kasvatuses veebikursuse [moodulist 5: Vaatlusmetoodika - mida ja kuidas vaadelda](#), [moodulist 12: Filmimine: Sissejuhatus metoodikasse](#), [moodulist 13: Oma tööpäeva filmimine](#) ja [moodulist 14: Filmitud materjali analüüs](#).

Soovitusi soostereotüüpide vältimiseks klassiruumis

- Veenduge, et kohtlete tüdrukuid ja poisse võrdselt ning pühendate neile võrdselt oma aega ja tähelepanu.
- Veenduge, et teil on kõigile õpilastele ühesugused ootused, teades, et nii poisid kui tüdrukud on võrdselt võimekad nii matemaatikas, loodusteadustes, keeltes, kunstiõppes kui lugemises.
- Veenduge, et annate õpilastele ühesugust tagasisidet ning jagate samasugust kiitust, mitte ei kiida tüdrukuid pigem korraliku käekirja ning poisse nutikate ideede eest.
- Hoiduge õpilastele soostereotüüpidest lähtuvate ülesannete andmist, paludes näiteks "tugevaid poisse" appi laudu/toole tõstma ning „kunstimeelega“ tüdrukuid klassi kaunistama.
- Kui tunnustate lapsi hea töö eest, jälgige, et kasutate samasuguseid auhindu.

Tundide kavandamine

Tundide kavandamine hõlmab mitmesuguseid otsuseid, näiteks, milliseid õppematerjale kasutada või meetodikat valida. Soostereotüüpide vaidlustamiseks ei pea alati uusi materjale koostama. Seevastu tasuks mõelda, millistesse õppeainetesse ja materjalidesse missuguseid soolist võrdõiguslikkust käsitlevaid teemasid integreerida. On teemasid, mis võimaldavad õpetajatel üsna kerge vaevaga kaasaegseid soorolle edendada, näiteks arutades õpilastega seda, mida pereliikmed kodus teevad ja mille eest nad vastutavad ning kas ema ja isa teevad neid asju võrdselt või arutledes, kas mingid elukutsed või ametid võiks sobida ühtmoodi nii naistele kui meestele.

Soovitusi õpetajale

- Mõelge oma tundide ja tegevuste kavandamisel ressurssidele või materjalidele, mis teil juba olemas on ja kuhu soolise võrdõiguslikkuse küsimusi võiks integreerida.
- Valige lugemiseks selliseid tekste ja lugusid, mis võimaldavad arutleda soorollide ja nende muutumise üle.
- Paluge õpilastel joonistada inimesi, kes tegutsevad erinevates ametites, nt tuletõrjuja, teadlane, õpetaja, meditsiiniõde, bussijuht, politseinik jne. Keda lapsed joonistasid, naisi või mehi? Arutlege, miks nad ühes või teises ametis just naisi või mehi joonistasid? Arutlege, kas on töid, mida saavad teha ainult naised või ainult mehed? Küsige, mida lapsed ise tulevikus teha tahaksid ja miks. Kas leiate tüdrukute ja poiste vahel erinevusi? Vaidlustage stereotüüpseid valikuid.
- Kui kutsute erinevate ametite esindajaid väljastpoolt kooli või ka lapsevanemaid oma tööst rääkima, jälgige, et kutsuksite nii naisi kui mehi. Laste maailmapildi ja valikute

avardamiseks kutsuge naisi ja mehi, kes töötavad traditsioonilistele soorolliootustele mittevastavates ametites.

- Paluge õpilastel analüüsida näiteks mänguasjade katalooge. Millised aspektid/tegurid panevad neid arvama, et tegemist on tüdrukutele või poistele mõeldud mänguasjadega?
- Laske lastel analüüsida, missuguseid värve mänguasjade kataloogides kasutatakse? Miks seda tehakse? Kas laste arvates peaksid tüdrukutel ja poistel olema erinevad mänguasjad/legode komplektid. Kui ei, siis miks?
- Laske lastel joonistada oma sugupuu ja arutlege naiste ja meeste rollide üle vanasti ja nüüdisajal, kas ja mis on muutunud naiste ja meeste elus?

Valmis tunnikavasid ja põnevaid tegevusi algklassidele soostereotüüpide üle arutlemiseks leiab materjalist Outside the box. Resource for educators. Activities and lesson plans. mille on koostanud EqualiTeach, Ühendkuningriik. ⁵⁶

Laste istuma paigutamine ja rühmadesse jagamine

Ka väikesed muudatused mängivad olulist rolli, nt. see, keda kõrvuti istuma panete või kuidas rühmasid moodustate. Õpilaste soopõhine rühmitamine võib kinnistada arusaama, et poisid ja tüdrukud tegutsevadki eraldi, neil on erinevad huvid, rollid ja sõprussuhted. Seetõttu eelistage võimalusel alati segagruppe.

Püüdke vältida tundi segavate poiste istuma panekut korraliku tüdruku kõrvale poiste distsiplineerimiseks. Sellel on negatiivne mõju tüdrukute õppimisele ja õpikogemusele. Lisaks kinnitab see stereotüüpi, et poisid on distsiplineerimatud, samas kui tüdrukud käituvad hästi ja on vastutulelikud. Samuti viitab see sellele, et poiste eest tuleb hoolitseda ning tüdrukute emalik roll on seda teha. ⁵⁷

Kaasava õpikeskkonna loomiseks võiks lapsi sügavamalt tundma õppida ja vaadata, kes kellega istuma sobib ja kelle vahel koostöö paremini sujub. Kaasavat õpikeskkonda aitaks kujundada ka laudade paigutamine U-kujuliselt või õpilaste paigutamine suurema laua ümber koostööoskuste arendamiseks.

Milline istekohtade paigutus sobib paremini võrdse osalemise ning tüdrukute-poiste koostööoskuste arendamise jaoks?

⁵⁶ Outside the box. Resource for educators. Activities and lesson plans. Activity Space invaders, pp 63-65; Activity The World Around Us pp 65-66 <https://equaliteach.co.uk/education/classroom-resources/outside-the-box/>.

⁵⁷ Teacher's guide to gender sensitivity in the classroom. <https://d2t1lspzritif2.cloudfront.net/wp-content/uploads/Teachers-guide-to-addressing-gender-stereotypes-in-the-classroom.pdf>,

58

59

Soovitusi õpetajale

- Võimaluse korral vältige õpilaste soopõhistesse rühmadesse jagamist.
- Võtke juhtroll gruppide moodustamisel enda peale, ärge lubage lastel gruppe ise kokku panna.
- Soopõhiste gruppide asemel võib gruppe moodustada näiteks laste nimede tähestikulises järjekorras, vanuse, pikkuse, silmavärvi, laste värvieelistuste järgi, nt kellele meeldib sinine, kellele kollane jne.
- Moodustage poiste-tüdrukute segagruppe sugudevaheliste sõprussuhete kujunemise soodustamiseks.

Õppe- ja kasvatusmeetodid

Õppe- ja kasvatusmeetodite valimisel tuleb arvestada kõigi õpilaste, nii tüdrukute kui ka poiste vajadusi. Heaks meetodiks on rühmatöö kasutamine, mis soodustab kõigi õppijate võrdset osalemist. Sel moel arendavad lapsed nii samast kui vastassoost lastega suhtlemise oskusi.

⁵⁸ <https://www.digar.ee/arhiiv/et/download/238087>

⁵⁹ <https://www.huvitavkool.ee/2018/04/>

Näpunäiteid, kuidas muuta õpetamis- ja õppemetoodika sootundlikuks^{60,61}

Küsimuste esitamine ja vastuste andmine

- Looge nii tüdrukutele kui ka poistele küsimustele vastamiseks võrdsed võimalused.
- Küsimuste sõnastamisel jälgige soolist esindatust - kasutage nii meeste kui ka naiste nimesid, ning viidake nii mees- kui ka naissoost tegelastele.
- Andke õpilastele piisavalt aega küsimustele vastamiseks, eriti tüdrukutele, kes võivad olla tagasihoidlikud ning võivad esinemist karta.
- Kuna poisid kipuvad teisi rääkijaid rohkem katkestama⁶², õpetage tüdrukuid ütleva "Ma pole veel lõpetanud".

Rühmaarutelud

- Veenduge, et rühmas oleks nii poisse kui ka tüdrukuid.
- Veenduge, et nii poistele kui ka tüdrukutele pakutakse kaasrääkimise ja arutelude juhtimise võimalust.
- Julgustage nii tüdrukuid kui poisse rühmatöö tulemusi ette kandma.
- Veenduge, et rühmad koosneksid erineva akadeemilise võimekusega tüdrukutest ja poistest.
- Veenduge, et rühmaarutelude teemades arvestaks sugu - kaasake lugemis- või ajalootunnis nii mees- kui naissoost kangelasi ja -tegelasi.

See, kuidas õpetajad õpilastega suhtlevad, mõjutab laste õppetöös osalemise võimalusi. Seetõttu on oluline, et õpetajad analüüsiks õpetamise kõiki aspekte ning mõtleksid, kus ja kuidas soolised eelarvamused võivad mõjutada laste klassiruumis omandatavat õpikogemust.

Eriti nooremad lapsed õpivad sageli jäljendamise teel. Õpetajad on lastele eeskujuks. Seetõttu on äärmiselt oluline, et õpetajatel oleksid teadmised ja vahendid oma eelarvamuste märkamiseks ning õpetamise korrigeerimiseks.

⁶⁰ Adapted from: UNICEF (2020) Gender responsive pedagogy. A toolkit for teachers and schools 2nd edition. Unit 6. Gender responsive lessons planning. pp 59-63.

<https://www.unicef.org/esa/media/6726/file/GRP-A-Toolkit-for-Teachers-and-Schools-2020.pdf>

⁶¹ Teachers: 20 Ways to Reduce Gender Bias at School.

<https://thinkorblue.com/teachers-reduce-gender-bias-at-school/>

⁶² Teachers: 20 Ways to Reduce Gender Bias at School.

<https://thinkorblue.com/teachers-reduce-gender-bias-at-school/>

Õpipunktid

- ✓ Soostereotüüpide vaidlustamiseks peaksid õpetajad olema teadlikud omaenda teadvustamata soolisest eelarvamusest.
- ✓ Õpetajad saavad soostereotüüpe vaidlustada mitmel viisil, sealhulgas tunni kavandamise, õpilastega suhtlemise, õpilaste istuma paigutamise, rühmade moodustamise ning õpetamismeetodite valiku kaudu.
- ✓ Internetist võib leida suurel hulgal valmistehtud materjale soostereotüüpide vaidlustamiseks klassiruumis, vt allpool Lisalugemist.

Lisalugemist

Marissa Floro (2021) [How to Promote Gender Equality in the Classroom](https://www.wikihow.com/Promote-Gender-Equality-in-the-Classroom)

<https://www.wikihow.com/Promote-Gender-Equality-in-the-Classroom>

Improving gender balance Scotland. An action guide for primary schools

<https://www.iop.org/sites/default/files/2019-06/Improving-gender-balance-guide-primary-schools.pdf>

Outside The Box. A resource for educators. Step Four: Activities and lesson plans, pp 60-86.

<https://equaliteach.co.uk/education/classroom-resources/outside-the-box/> .

Moodul 11: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks keelekasutuses?

Õpieesmärgid

- suurendada õpetajate teadlikkust keele tähtsusest soostereotüüpide kinnistamisel või vaidlustamisel
- anda soovitusi seksistliku keelekasutuse* vältimiseks

Eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud peegelduvad eelkõige keeles. Keelekasutuses rõhutatakse sageli ootusi mehelikkusele ja naiselikkusele ning naiste ja meeste erinevaid rolle. Keelekasutus mõjutab otseselt seda, kuidas näeme, toodame ja taastoodame sugudevahelisi suhteid ja soorolle.

Keele tähtsus soostereotüüpide kinnistamisel või vaidlustamisel

Keel on laste jaoks maailma tundmaõppimise peamine vahend, mille kaudu lapsed saavad - kas tahtlikult või tahtmatult - sõnumeid selle kohta, millised nad peaksid välja nägema, kuidas käituma, millega mängima, kellega suhtlema ja mille poole püüdlema.

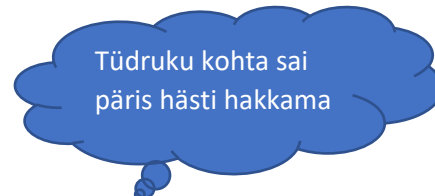
Soostereotüübid ümbritsevad lapsi sünnist saadik igal sammul. Me oleme kõik kuulnud, et tüdrukud on tehtud suhkrust ja jahust ja maasikavahust ja poisid tiigrist ja konnast ja kutsikahännast, mis kuvab meile pildi kenadest ja õrnadest tüdrukutest ja hakkajatest ja riskialtimest poistest. Samalaadseid sõnumeid saadavad meile näiteks ka pusadel ja t-särkidel olevad kirjad 'Väike printsess' ja 'Äge kutt'. Rääkimata juba soostereotüüpse tugevdavatest tekstidest raamatutes, filmides, ekraanimeedias, videomängudes jne .

Keele kaudu kujuneb ka inimese minapilt. Keel võib ilma igasuguse seksistliku kavatsuseta kinnistada arusaamu sellest, mida tähendab olla 'õige' tüdruk või 'õige' poiss ning tasalülitada seeläbi lapse isiksuse eripära ja ainulaadsuse. Keele abil loodud soostereotüüpse maailma võtavad lapsed endaga kaasa kooli. Just seepärast tuleb keelekasutust käsitleda osana soostereotüüpide vaidlustamisel hariduses.

* Seksistlik keelekasutus on diskrimineeriv või halvustav keelekasutus, mis viitab kaudsele sellele, et üks sugu on teisest parem.

Õpetaja seksistliku keelekasutuse märkamine

Uuringud näitavad, et seksistlik keelekasutus on koolides laialt levinud.⁶³ Keelekasutuse puhul võib näiteks tuua sellised õpetaja pöördumised, nagu "On siin üks tugev poiss, kes seda tõsta aitaks?", mis saadab lastele sõnumi, et ainult poisid võivad tugevad olla või siis "Vaata, et ema sellele kindlasti alla kirjutaks", mis vihjab, et laste ja koolitöö eest vastutabki eelkõige ema.

Ikka ja jälle võib kooliski kuulda ütlemist "Poisid on poisid", mis viitab ühiskonnapoolsetele ootustele poiste suhtes tervikuna. Me kõik teame, et seda lauset kasutatakse poiste halva käitumise ja tegematajätmist väljavabandamiseks ja õigustamiseks ning mitte kunagi siis, kui poiss on olnud abivalmis või kui tal on koolitöö korralikult tehtud. Niisugused väljaütlemised kahjustavad poisse ning on ebaõiglasel, kuna annavad mõista, et poiste puhul ei peagi ebasoovitavasse käitumisse sekkuma, las nad olla, nagu on. Kõik poisid ei käitu aga ühesuguse malli järgi. Sellise ütlemisega surutakse maha poiste individuaalsus ja antakse mõista, et (kõik) poisid teevad pahandusi ning (kõik) tüdrukud käituvad paremini kui poisid.

Sageli manitsetakse oma haavatavust väljanäitavaid poisse sõnadega "Poisid ei nuta", "Ole nüüd ometi mees" või "Mis sa virised, ega sa mõni plika pole". Väidetakse küll, et selline keelekasutus on süütu ning aitab poisist õiget meest vormida, tegelikult aga kästakse poistel oma tõelisi tundeid maha suruda ja endasse kapselduda.

Vihjamisi öeldud „Poisid on matemaatikas tugevamad“ annab tüdrukutele mõista, et nad ei saa matemaatikaga sama hästi hakkama kui poisid. Selline eelarvamuslik hoiak alavääristab naiste ja tüdrukute matemaatilisi võimeid, mistõttu nad kardavad hiljem täppisteadusi või tehnilisi erialasid õppima minna, pidades neid naistele mittejõukohasteks. On üldteada tõsiasi, et inimesed kipuvad - enamasti alateadlikult – kehvaid tulemusi näitama, kui neile öeldakse, et nad ei saa asjaga hakkama. Tegemist on isetäitva ennustusega, kus ootused tekitavad käitumise, mis neid ootusi lõpuks ka kinnitab.

Seega püüdke oma keelekasutust sooliste eelarvamuse suhtes teadlikult kontrollida. Teadlikkus oma keelekasutusest on esimene samm soostereotüüpide vastu võitlemisel.

⁶³ It's just everywhere. A study on sexism in schools – and how we tackle it. p 10. <https://rm.coe.int/report-its-just-everywhere-neu-uk-feminista/168079cee0>

Mõlemat sugu kaasava keele kasutamine

Mõelge, kas see, mida te lastele ütlete, tugevdab soolisi stereotüüpe. Kui jah, siis kasutage neutraalsemat ja mõlemat sugu kaasavat keelt. See toetab õpilaste arusaamist, et igaüks võib tegelda huvidega ja valida ameteid, mis ei sõltu nende soost.

Soovitusi õpetajate soostereotüüpe vältivaks keelekasutuseks

- Tervitage lapsi sõnadega "Tere kõigile", mitte "Tere, tüdrukud ja poisid".
- Ametitest rääkides kasutage sõnu, mis näitavad, et seda ametit võivad pidada nii mehed kui naised, nt mitte põllumees, vaid talunik; mitte ärimees, vaid ettevõtja jne.
- Kui räägite naistest, kes töötavad aladel, kus on traditsiooniliselt tegutsenud mehed, vältige eesliite 'nais-' kasutamist, nt mitte naispeaminister, naisbussijuht, naislendur või naiskirjanik, vaid lihtsalt peaminister, bussijuht, lendur või kirjanik.
- Rääkige tüdrukutest ja poistest ning meestest ja naistest kui ühtmoodi võimekatest. Nt ärge öelge, et tüdrukud on "sama head kui poisid", mis viitab sellele, et poisid on juba loomuldasu paremad ning et tüdrukutel tuleb poistega samale tasemele jõudmiseks pingutada.
- Kui on vaja kasutada soole viitavat keelt, siis öelge selgelt, et viitate konkreetsetele inimestele, mitte poistele ja tüdrukutele tervikuna: vältige sõnu "poisid on head videomängudes", kasutage "need poisid on head videomängudes" või vältige sõnu "tüdrukutele meeldib roosa" ja kasutage selle asemel "mõnede tüdrukutele meeldib roosa".
- Öelge poistele, et on normaalne karta, valu või hirmu tunda.
- Öelge tüdrukutele, et on normaalne vihane olla ja seda ka konstruktiivselt väljendada.
- Reflekteerige koos kolleegidega oma keelekasutuse üle vältimaks soostereotüüpide kinnistamist.

Ka õpilased võivad kasutada seksistlikku keelt

Lapsedki kasutavad keelt, mis vihjab et teatud mängud, tegevused, käitumisviisid või elus etendatavad rollid on sobivad vaid tüdrukutele või poistele, näiteks "see on poiste/tüdrukute värk", "tüdrukud ei mängi jalgpalli" või "sa ei saa olla president/medõde, sest sa oled tüdruk/poiss".⁶⁴

Õpetaja roll on juhtida tähelepanu soostereotüüpidele tuginevale keelekasutusele ja algatada sellekohaseid diskussioone. Mõnikord ei pruugi see väga lihtne olla. Õpetajad väidavad sageli,

⁶⁴ Gendered language in schools by Caren Gestetner. March 15, 2019
<https://www.genderaction.co.uk/latest-news/2019/3/14/gendered-language-in-schools>

et isegi kui nad kuulevad, et lapsed kasutavad seksistlikku keelt, ei ole nad kindlad, kuidas reageerida või mida öelda. Allpool on mõningad soovitused.

Kui õpilane ütleb, et "tüdrukud või poisid ei tohiks või ei saa midagi teha", küsige, miks ei saa või ei tohi? Arutlege, kust sellised stereotüüpsed arusaamad tulevad või öelge lihtsalt, et tegelikult saavad tüdrukud ja poisid enamikku asju ühtviisi hästi teha.

Kui õpilane ütleb: "Poisid ei või kanda roosat", siis reageeringust "Muidugi võivad poisid kanda roosat". jääb väheseks. Uurige nende käest, kust selline teadmine tuleb ja küsige "Kes on selle reegli tegi?"

Õpetajad võivad ka ise ülesandeid koostada julgustamaks lapsi arutlema kaasõpilaste keelekasutuse üle. Paluge õpilastel näiteks kirjutada kolm sõna, mida nad seostavad tüdrukutega ja kolm sõna, mida nad seostavad poistega. Küsige:

- Kas sõnadest selguvad mingeid tüdrukuid ja poisse puudutavad hoiakud?
- Kas need sõnad on tüdrukute ja poiste suhtes õiglasel?
- Kas need sõnad kehtivad kõigi tüdrukute ja kõigi poiste kohta?
- Mis tundeid need sõnad tüdrukutes või poistes tekitavad?
- Kas nende sõnade kasutamine on meie klassis sobilik?⁶⁵

Kui me laste keelekasutusse ei sekku, kiidamegi ju sõnumi heaks või anname mõista, et see on täiesti normaalne - see, mis jääb vaidlustamata, kestab edasi, kuna keele kaudu mõtestame ümbritsevat tegelikkust.

Õpipunktid

- ✓ Seksistlik keelekasutus on laialt levinud nii õpetajate kui ka õpilaste hulgas.
- ✓ Õpetajad saavad arendada oskusi, kuidas kasutada mõlemat sugupoolt kaasavat keelt.

Lisalugemist

Tervist, härra esinaine! Ülle-Marike-Papp.

<https://www.delfi.ee/artikkel/65820186/ulle-marike-papp-tervist-harra-esinaine>

⁶⁵ Improving gender balance Scotland. An action guide for primary schools
<https://education.gov.scot/media/vvqktrj/sci38-primary-action-guide.pdf>

Moodul 12. Kuidas rääkida algklassilastega soolisest võrdõiguslikkusest?

Õpieesmärgid

- mõista, miks on oluline kaasata õpilasi aruteludesse soo, soostereotüüpide ja soolise (eba)võrdsuse teemal
- saada ideid ja inspiratsiooni soolise võrdõiguslikkuse küsimuste käsitlemiseks klassiruumis
- õppida, kuidas luua poistele ja tüdrukutele turvaline keskkond mehelikkuse ja naiselikkuse ning soolise võrdõiguslikkuse üle arutlemiseks

Tänapäeval, mil sooline võrdõiguslikkus on ühe alusväärtusena lülitatud riiklikesse õppekavadesse, vajab õpetaja ka ideid ja materjale teema käsitlemiseks.

Miks on oluline kaasata õpilasi soolisust, soostereotüüpe ja soolist (eba)võrdsust puudutavatesse aruteludesse?

Lapsed ei sünni arusaamisega nagu oleks üks sugu on parem ja võimekam kui teine.⁶⁶ Laste arusaamad maailmast kujunevad perekonna, eakaaslaste, kultuuri, meedia, hariduse ja laiema kogukonna koostoimes. Lapsed saavad kõikjalt ja pidevalt sõnumeid poiste ja tüdrukute suhtes omatavate ootuste, neile kehtivate erinevate 'reeglite' ning nende rikkumise tagajärgede kohta. Kooliikka jõudes valivad paljud lapsed juba ise tegevusi, raamatuid, mänguasju ja sõpru väljakujunenud soopõhiste arusaamade kohaselt. Selles vanuses lapsed käituvad vastavalt ootustele, et tüdrukud on vaiksed, vastutulelikud ja hoolitsevad ning poisid ägedad, enesekindlad ja riskialtid.

Väljakujunenud soostereotüübid võivad aga kahjustada laste enesehinnangut ja suhtlemist eakaaslastega. Sugude suhtes omatavad ootused piiravad lapsi märkimisväärselt, põhjustades näiteks tüdrukute madalamat enesehinnangut ja poiste kehvemat lugemisoskust. Stereotüübid võivad tekitada ka laste ja noorte vaimse tervise probleeme, nt tüdrukute muret oma kehakuvandi pärast ja söömishäireid, aga ka meeste suuremat enesetappude arvu ning naiste ja tütarlaste vastast vägivalda. Stereotüüpsed oletused piiravad oluliselt ka karjäärivalikuid, aidates kaasa soolise palgalõhe tekkimisele.⁶⁷

⁶⁶ How to teach children about gender equality by Kelly Wallace, CNN

<https://edition.cnn.com/2017/09/26/health/gender-equality-teaching-children-parenting/index.html>

⁶⁷ Stereotypes damage us all. <https://www.fawcettsociety.org.uk/smashstereotypes>

Seepärast on väga oluline, et lastele pakutaks juba algklassides võimalusi kitsalt piiritletud soorollide ja stereotüüpide kummutamiseks. Mida rohkem teavet me õpilastele anname, mida rohkem nende kriitilise mõtlemise oskusi arendame, seda paremini saavad nad vaidlustada soostereotüüpe nii koolis kui väljaspool kooli.

Soolise võrdõiguslikkuse küsimuste käsitlemine⁶⁸

Lastega soolisusest rääkides peame silmas näiteks riietust ja tegevusi, kuidas lapsed endast mõtlevad ja millised on naiste ja meeste sotsiaalsed rollid. Me ei räägi seksuaalsusest ega bioloogilistest omadustest. Inimesed sünnivad meesteks ja naisteks, kuid õpivad olema poisid ja tüdrukud, kellest saavad naised ja mehed.

Millest alustada lastega vestlusi soolisest võrdõiguslikkusest? Allpool toodud juhised on lühendatud materjalist "Gender Equality for Kids: How to Teach Kids about Gender Bias and Discrimination" (Sooline võrdõiguslikkus lastele: kuidas anda lastele teadmisi sooliste eelarvamuste ja diskrimineerimise kohta).⁶⁹

1. Enne uue teema käsitlemist tuleks jälgida kuldreeglit, et kõigepealt tuleb kaardistada lähteolukord. Küsige õpilaste käest, kuidas nad sugu mõistavad, uurimaks, kas neil on teadvustamata eelarvamusi.
2. Kasutage saadud teadmisi vestluse alustamiseks ja rääkige lastele võrdõiguslikkusest nende eale sobival viisil.
3. Selgitage, et soostereotüüpsed oletused on vigased tähelepanekud ja mitte päris teadmised. Me kõik teame, et mehed oskavad süüa teha ja naised autot juhtida - ja ometi kipume neile faktidele tähelepanu mitte pöörama.
4. Selgitage lastele, et meie eksiarvamused ja sõnad võivad teistele inimestele haiget ja kahju teha.

Ideid nooremate lastega soolisest võrdõiguslikkusest rääkimiseks

Võite õpilaste soostereotüüpide, -normide ja teadvustamata eelarvamuste väljaselgitamiseks kasutada erinevaid ülesandeid. Pole olemas ühte ja ainust moodust lastega võrdõiguslikkusest rääkimiseks. Teema käsitlemiseks võite koostada materjale ise, tutvuda mooduli lõpus toodud allikatega või kasutada allpool kirjeldatud ülesandeid.

Näiteks paluge lastel kirja panna poiste ja tüdrukute omadusi. Tehke kaks eraldi tulpa, kus ühes tulbas pealkirjaga 'Naised' pange kirja omadused, mida lapsed peavad naistele omaseks

⁶⁸ Käesolevas juhendis viidatakse "tüdrukutele" ja "poistele", et võimaldada arutelu sooliste stereotüüpide mõju üle kõigile õppijatele. See ei tähenda, et sookategoriad oleksid binaarsed.

⁶⁹ Adapted from Gender Equality for Kids: How to Teach Kids about Gender Bias and Discrimination.

<https://kidskonnnect.com/articles/gender-equality-for-kids/>

ja teises tulbas pealkirjaga 'Mehed' omadused, mida lapsed peavad meestele omaseks. Kui olete lõpetanud, vahetage tulpade pealkirjad ära, kirjutades 'Naine' tulba pealkirjaks 'Mees' ja vastupidi. Arutage, millised omadused on naistele ja meestele, poistele ja tüdrukutele ühised ning rõhutage, et poiste ja tüdrukute vahel on palju rohkem sarnasusi kui erinevusi.

Võite koostada ka loetelu erinevatest sõnadest ning lugeda need lastele ette. Paluge õpilastel tõsta käsi, kui nad arvavad, et sõna seondub naiste või meeste või siis tüdrukute või poistega. Näiteid sõnadest: õpetaja, tuletõrjuja, sinine, toiduvalmistamine, võidusõiduautod, ehted, arvutispetsialist, insener, julge, ehitamine, roosa, abivalmis, medõde, arvutimängud jne. See annab teile kohese pildi laste hoiakutest. Pärast võite jätkata aruteluga, nt küsida „Kas need sõnad võivad käia ainult naiste või meeste, tüdrukute või poiste või hoopis nende mõlema kohta?“, „Miks te nii arvate?“ jne.

Võite jagada klassiruumi kolmeks eri osaks, kuhu on seinale/põrandale kleebitud sildid „Olen nõus“, „Pole nõus“ või „Pole päris kindel, ei oska öelda“. Lugege ette erinevad soolist võrdõiguslikkust puudutavad väited ja paluge lastel liikuda sildi juurde, mis näitab kas nad on väitega nõus või mitte või kus neil pole asjast selgust. Mõningaid näiteid väidetest: Poisid on ulakad; Iga inimene peaks valima töö, mis talle kõige rohkem meeldib; Tüdrukud ei nuta; Poisid ei nuta; Tüdrukutele meeldib meikida; Poisid on tugevamad matemaatikas; Tüdrukud on nutikad; Naised ja mehed on võrdsed; Jalgpalli mängivad poisid; Naised koristavad kodu; Tüdrukud armastavad seiklusi jne. Märkige endale üles, kuhu ja kui palju lapsi, tüdrukuid ja poisse liikus. Pärast võite juba lastega arutleda väidete üle ning uurida, miks nad just nõnda arvasid. Arutelu järel võite ülesannet korrata ja vaadata, kas lapsed on oma arvamust muutnud ja küsida, miks nad seda tegid.

Võite paluda õpilastel otsida laste mänguasju reklaamivaid katalooge või ajakirju. Paluge lastel pildid välja lõigata ja kollaaž teha. Õpilased peavad vaatama, missuguseid värve ja missuguseid sõnumeid kasutatakse tüdrukute või poiste mänguasjade reklaamimisel. Samuti võib analüüsida, kuidas need laste valikuid mõjutavad ja kas tüdrukutele meeldivad ka poiste asjad ja vastupidi ja millega poistele ja tüdrukutele meeldiks koos mängida.

Soostereotüüpidest rääkimisel võib kutsuda tundi ka elukutsete esindajaid, kes aitavad kummutada jäiku soorolle ja näidata, et meeste töid võivad edukalt teha ka naised ja vastupidi. Inspiratsiooni saamiseks vaadake populaarset videot 'A Class That Turned Around Kids' Assumptions of Gender Roles (Koolitund, mis pööras ümber laste arusaamad soorollidest).⁷⁰

⁷⁰ A Class That Turned Around Kids' Assumptions of Gender Roles.
<https://www.youtube.com/watch?v=G3Aweo-74kY>

Soovitusi õpetajale

Soolisest võrdõiguslikkusest ja naiselikkusest ja mehelikkusest rääkides võib arutleda ka tüdrukutele ja poistele lubatud emotsioonide üle, nt näiteks paljukuuldud väite üle, et 'mehed ei nuta', sest 'tõeline mees' ju tundeid välja ei näita. Selgitage lastele, et on normaalne tunda kõiki tundeid ja et ei ole olemas eraldi 'poiste tundeid' ja 'tüdrukute tundeid', kõik inimesed nutavad ja see on normaalne. Küsige lastelt, kas nad on näinud mõnda meest nutmas. Näiteks kas keegi on näinud kuulsaid jalgpallureid nutmas, kui nad on matši võitnud või kaotanud? Või kui nad on mängus ennast vigastanud? Kas selles oli midagi imelikku või oli see normaalne käitumine?

Kui mõned lapsed arvavad, et ainult naised peaksid kodutöid tegema, kaasake teised lapsed diskussiooni ja küsige, kuidas nende kodus asjad käivad. Tõenäoliselt aitavad erinevad vastused näidata, et see, et ühes kodus näiteks ainult emad koristavad, et tähenda, et see on igal pool nii ning väga paljud naised ja mehed teevad kodus samu töid.

Kõige tähtsam on, et lastega soolise võrdõiguslikkuse üle arutlemine tugevdaks sõnumit, et poisid ja tüdrukud on võrdsed. Et tüdrukud ja poisid võivad olla ühtmoodi tugevad kõigis õppeainetes, tegeleda ükskõik millise hobiga ja valida täiskasvanuna tööd, mis neile kõige rohkem meeldib, ilma et nad peaksid mõtlema, kas seda naistele või meestele sobilikuks peetakse.

Ideid soolise võrdõiguslikkuse üle arutamiseks vanemate algklasside lastega

Vanemate õpilastega võib arutada keerukamate teemade üle, nagu näiteks sooline palgalõhe või naiste vähene osakaal juhtivatel ametikohtadel. Juba umbes 6-aastaselt oskavad lapsed seostada mehi naistest kõrgema staatusega ühiskonnas.⁷¹

Võite küsida, kas on õiglane, et naistele makstakse vähem palka. Vaadake ja arutage Taanis tehtud suurepärasest videost pealkirjaga "Lapsed selgitavad soolist võrdõiguslikkust"⁷². Alklassi lastele anti ülesanne koguda pörandal olevad pehmed sinised ja roosad pallikesed klaasanumasse, mille eest said poisid tüdrukutega võrreldes hoopis suuremat 'tasu'. Vaadake, mida lapsed sellest arvasid ja kuidas nad pidasid ebavõrdset kohtlemist taunimisväärseks ja ebaõiglaseks ning kuidas poisid ja tüdrukud pärast õigluse mõttes tasu omavahel võrdselt ära jagasid. (Video stsenaarium ja tekst on toodud mooduli lõpus.)

⁷¹ The SAGE Encyclopedia of Psychology and Gender.

⁷² Gender Equality Explained By Children. <https://www.youtube.com/watch?v=hLr2GNRnmXM>

Arutelu võiks jätkata küsimusega, kas on normaalne, kui naised teenivad rohkem kui mehed, sest tänapäeval pole see enam mingi haruldus. Kool valmistab ju lapsi ette tulevikuks, kus soorollid aina avarduvad ja muutuvad paindlikumaks.

Tänapäeval töötab palju naisi kõrgetel ametikohtadel, näiteks ministrite või presidentidena või mehi medõdede ja lasteaiaõpetajatena. Igas riigis võib leida eeskujusid, kelle näitel algatada arutelusid soorollidest tänapäeval ja nende muutumisest läbi ajaloo.

Võrdõiguslikkus ja õiglus

Arutage õpilastega, mida tähendab võrdõiguslikkus. Kirjutage tahvlile sõna võrdõiguslikkus ja sinna juurde, mida see sõna tähendab. Selgitage, et võrdõiguslikkus tähendab, et tüdrukutel ja poistel, naistel ja meestel on võrdsed võimalused oma elu kujundada ja andeid maksimaalselt rakendada. Selgitage, et võrdõiguslikkus tähendab õiglust. Rõhutage õiglust, sest sellest saavad lapsed hästi aru. Soolise võrdõiguslikkuse üle arutledes tuleks anda lastele sõnum, et

- mõlemad sood on võrdväärsed ja võrdsed
- on väga vähe asju, mida mehed ja naised ei suuda võrdselt hästi teha
- mõlemast soost inimestel on õigus õppida ja teha ükskõik millist tööd, mida nad tahavad
- naiste ja meeste, tüdrukute ja poiste võrdsus on inimõiguste ja õigluse küsimus.

Kuidas luua turvaline ruum soolise võrdõiguslikkuse arutamiseks?

Õppimine peaks toimuma turvalises keskkonnas. Kui õpilane esitab teile küsimuse, vastake sellele nii ausalt ja lugupidavalt kui võimalik. Arutelu hõlbustamisel öelge õpilastele, et ei ole õigeid ja valesid vastuseid, on vaid erinevad seisukohad ning üksteise seisukohti peab austama.

Et saavutada sisulisi muutusi soolise võrdõiguslikkuse edendamisel, tuleb erilist tähelepanu pöörata poiste kaasamisele, mis ei pruugi väga lihtne olla. Väide et "me kõik peaksime saama teha seda, mida tahame" kõnetab rohkem tüdrukuid, kuna nende soorollid on paindlikumad ja avarduvad kiiremini. Poiste jaoks võib olla palju raskem tunnistada, et neile meeldivad

traditsioonilistelt tüdrukutele omaseks peetavad asjad või tegevused. Poistel on tugevam surve käituda kitsalt piiritletud soorollide kohaselt. Kui tüdrukutel on lihtne öelda, et nad ei ootagi printsi valgel hobusel, kes neid päästma tuleks, siis tuleks ka poistega arutleda 'superman'i' kuvandi üle ja julgustada neid ütleva, et kõik mehed ei peagi supermanid olema ja võivad ka teisiti käituda ja tunda.

Üks tähtsamaid asju, mida õpetajad saavad soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks teha, on vaidlustada õpilaste väärarusaamad traditsioonilistest soorollidest ja -normidest. Eeskujuna peaksid õpetajad seda kõike oma igapäevatoos ette näitama, koheldes lapsi võrdselt ja objektiivselt ning valides ja kasutades õppematerjale, mis on vabad soolistest stereotüüpidest.

Õpipunktid

- ✓ Koolil on kohustus vaidlustada soolisi stereotüüpe ja edendada soolist võrdõiguslikkust õppekavade ja õpetamise kaudu.
- ✓ Soolise (eba)võrdsuse arutamine algklassides aitab avardada laste arusaamist soorollidest ning kaitsta neid täiskasvanuna ebavõrdsuse ja diskrimineerimise negatiivsete tagajärgede eest.
- ✓ Soostereotüüpe saab klassis dekonstrueerida erinevate ülesannete kaudu, tehes seda laste eluga haakuval ja arusaadaval viisil.
- ✓ Õpilastele tuleb pakkuda turvalist keskkonda naiselikkuse-mehelikkuse, soorollide ja soolise võrdõiguslikkuse üle arutamiseks, et lapsed ka ise hakkaks soolise võrdõiguslikkuse eest seisma ning naiste ja meeste võrdsust kaitsma.

Lisalugemist

Challenging gender stereotypes through primary education. Stereotypes stop you doing stuff.

<https://neu.org.uk/media/2926/view>

[Lesson plans for primary schools ages 9-11](#)

<https://www.lettoysbetoys.org.uk/resources/lesson-plan-for-upper-ks2/>

Video „Gender Equality Explained By Children” (Lapsed selgitavad soolist võrdõiguslikkust)
<https://www.youtube.com/watch?v=hLr2GNRnmXMs>.

Stsenaarium ja tekst:

Tuba, kus on põrandal roosad ja sinised pehmed pallikesed ja suured klaasvaasid.

Lapsed tutvustavad end: Mina olen Selma. Mina olen Martin. Mina olen Ask. Mina olen Victoria. Mina olen Lars. Mina olen Felicia. Veel on laste hulgas Molly ja Thomas.

Katse läbiviija: Lapsed, mul on teile ülesanne. Ma tahan, et te paneksite sinised pallid ühte vaasi ja sinised teise.

Selma: Ei, vastupidi. Sinised sellesse.

Poisid ja tüdrukud teevad hoolega tööd ja panevad roosad ja sinised pallikesed klaasvaasidesse.

Katse läbiviija: Ja nüüd tuleb tasu! Lastel on silmad kinni. Neile antakse värviliste kivikestega täidetud klaasid, kus poiste klaasid on kuhjaga täis, tüdrukute oma aga pooltühjad.

Selma: Oi, mis see küll on?

Katse läbiviija: Tehke silmad lahti.

Molly: Misasja?

Lars ja Felicia võrdlevad kivikeste hulka oma klaasis.

Lars: Mul on natuke rohkem kui sul.

Katse läbiviija: Molly, sa said vähem kui Thomas, sest sa oled tüdruk.

Molly: See on küll väga imelik!

Selma: See on nii ebaõiglane!

Katse läbiviija: Mis sa arvad, Felicia?

Felicia: Me tegime sama tööd, aga me ei saanud sama palju!

Ask: Ta oli sama tubli kui mina, seega peaksime saama ühesugust tasu.

Katse läbiviija: Miks?

Ask: Sest muidu on see ebaõiglane.

Molly: Poiste ja tüdrukute vahel ei ole mingit vahet.

Selma: See on lihtsalt vale!

Katse läbiviija: Miks see on vale?

Ask: Tüdrukud ei ole vähem väärt kui poisid.

Thomas: Pole tähtis, kas sa oled poiss või tüdruk.

Lapsed jagavad kivikesed ümber, nii et poisid ja tüdrukud saavad sama palju kivikesi.

Victoria: Ma arvan, et see on nüüd võrdne.

Ask: Ei. Ta annab Victoriale veel mõned kivikesed.

Selma: Nüüd on võrdne.

Lapsed ei lepi ebavõrdse tasuga. Miks peaksime me täiskasvanutena sellega leppima?

Moodul 13: Kuidas julgustada õpilasi tegema soostereotüüpidest vabu valikuid ja äratada tüdrukute huvi LTT* valdkonna vastu?

Õpieesmärgid

- mõista kooli olulist rolli laste karjäärivalikute avardamisel
- mõista tüdrukute vähese LTT-huvi põhjusi
- anda õpetajale ideid algklassilaste, eriti tüdrukute huvi äratamiseks LTT valdkonna vastu

Kooli roll on valmistada lapsi ette tulevikuks ja muutuvaks tööturuks. Laialtlevinud hinnangu kohaselt hakkab 65 % täna kooliminevatest lastest töötama täiesti uut tüüpi töökohtadel, mida täna veel ei eksisteeri.⁷³ Julgustamaks lapsi valima homse tööturu kõigi potentsiaalsete töökohtade hulgast, peaksid õpetajad kummutama laste soopõhiseid ettekujutusi töödest ja äratama õpilastes, eriti tüdrukutes, huvi LTT kui tulevase tööturu võtmepädevuste vastu.

Aga miks on LTT-aladel fookuses just tüdrukud? Uuringutest on selgunud, et huvi teaduse ja tehnoloogia vastu tekib siis, kui varasemal valdkonnaga kokkupuutel on saadud positiivseid elamusi, kui on kogetud tunnet, et see on mulle jõukohane ja saan sellega hakkama ja mul on mingi kogemusbaas, millele tugineda. Ning kas LTT valdkond mina-pilti sobib. Just neis aspektides võib tüdrukutel olla puudujääke, sest neil napib usku oma võimetusse, kuna nad on tehnika ja tehnoloogiaga vähem kokku puutunud. Mõelge kasvõi poiste ja tüdrukute erinevate Legode ja mänguasjade peale.

Kooli tähtsus töökohti ja ameteid puudutavate soostereotüüpide murdmisel

Viimastel aastakümnetel läbiviidud ametivalikuid puudutavate uuringute järelendus on üks - laste ettekujutused elukutsetest ja ametitest kujunevad ja kinnistuvad õige varases eas. Kuigi

* LTT – loodus-, täppis- ja tehnoloogiateadused.

⁷³ The future of jobs report. <https://reports.weforum.org/future-of-jobs-2016/chapter-1-the-future-of-jobs-and-skills/>

lapsed kasvavad kiiresti muutavas maailmas, pole aegunud stereotüübid ja soorollid kuhugile kadunud. Koolil ja on suur roll sisuliste muudatusteni jõudmisel.

Töökohti ja ameteid puudutavate stereotüüpsete hoiakute vaidlustamine

Teades, et varane sekkumine võib pikaajaliselt mõjutada laste arengut ja hoiakuid, tuleks soostereotüüpe ja kitsaid ametivalikuid vaidlustada põhimõttel - mida varem, seda parem. Soostereotüüpide kummutamist on põhjalikumalt käsitletud moodulis 9: Mida saab õpetaja teha soostereotüüpide vaidlustamiseks õpikutes ja õppematerjalides?

Kuna algklassilapse keeleoskus ei pruugi olla piisav keerulisemate ideede väljendamiseks, on hea panna lapsed joonistama,. Paluge õpilastel joonistada erinevaid elukutsete esindajaid, näiteks bussijuht, juuksur, arhitekt, kokk, arst, traktorist jne. Milliste ametite puhul joonistasid lapsed naise ja milliste puhul mehe? Laske neil põhjendada, miks nad naise või mehe joonistasid. Arutage erinevate tööde üle ja küsige, kas neid töid saavad teha ainult naised või ainult mehed või saavad nendega hakkama nii naised kui mehed.

Paluge lastel koostada mapp peakirjaga "Mina". Paluge neil kirjutada, mis tööd nad tulevikus teha tahavad. Arutlege lastega mis on parim asi tüdrukuks või poisi olemise juures. Arutage, kas nende pakutud ametid on traditsiooniliselt meeste või naiste ametid ja miks nad sellise valiku tegid. Küsige, millise töö nad valiksid, kui nad oleks vastassoost.

Arutlege, kas nii tüdrukutest kui poistest võiksid saada näiteks arvutimängude programmeerijad, kosmonaudid või loodusteadlased ning milliseid õppeaineid nad peaksid selleks õppima. Siin saate rõhutada näiteks seda, et ilma matemaatikata ei saa omandada paljusid põnevaid elukutseid, nt hakata robotiehitajaks.

Soovitusi õpetajale ameteid puudutavate soostereotüüpide murdmiseks⁷⁴

- Arutage soostereotüüpseid oletusi selle kohta, kes millist tööd võib/saab/oskab teha – naised või mehed. Öelge, et oletused ei pruugi alati tõesed olla.
- Vaidlustage oletusi, et omadused nagu 'tugev', 'tehnilise taibuga', 'nutikas', 'hooliv' puudutavad ainult ühte sugu. Rõhutage, et tänapäeval teevad enamiku jõudu nõudvatest töödest ära masinad, mida igaüks saab juhtida ning et paljud naised ju ongi tugevamad kui mehed.
- Püüdke piirata eakaaslaste surve mõju. Näiteks kui loete ette nimekirja tööd ja palute käetõstmisega märku anda, kas need on naiste või meeste tööd, paluge lastel silmad

⁷⁴ Adapted from Boys' things and girls' things. Practical strategies for challenging gender stereotypical choices and behaviours in primary schools. <https://neu.org.uk/media/2931/view> p 15

sulgeda, et nad ei näeks teiste valikuid. See võib vähendada stereotüüpseid vastuseid – eriti poiste puhul.

- Julgustage lapsi mõtlema selle üle, kas me ikka valime vabalt või teeme valikuid seetõttu, et teised meilt selliseid valikute tegemist ootavad.

Suurematelt lastelt võite küsida, millised õppeained neile põhikooli II ja III astmes ja gümnaasiumis meeldida võiks ja kas nende hulgas on ka loodusteadused ja matemaatika tekitamaks ja säilitamaks eriti tüdrukute huvi nimetatud õppeainete vastu. Kui klassis on lapsi, kes on juba tegelnud robotikaga või käinud LTT-ga seotud huviringides, näiteks tüdrukute tehnoloogiaringis HK Unicorn Squad⁷⁵, paluge neil jagada oma kogemusi ja näidata, et tehnoloogiaõpetus on põnev ja annab praktilisi igapäevaelus hõlpsasti rakendatavaid teadmisi.

Tüdrukute LTT valdkonda suundumist takistavad tegurid

Nii õpetajate ja õpilaste seas kohtab alateadlikku hoiakut, et tüdrukud on usinad, poisid aga andekad ja seda ka LTT valdkonnas. Kuulda võib ka arvamusi, et reaalsed ja matemaatika pole õige tüdrukute ala.

Tüdrukud usuvad juba varakult, et nad pole matemaatikas, loodusteadustes ja arvutimaailmas eriti tugevad⁷⁶, samas kui uuringud näitavad, et tüdrukud ja poisid on matemaatikas ühtmoodi võimekad.⁷⁷ Kui tüdrukutel kujuneb nii otseöeldud kui varjatud sõnumite kaudu ettekujutus, et mehed on matemaatikas paremad, tekitab kokkupuude matemaatika ja tehnoloogiaga neis küsitavusi ning õõnestab ka kõige õpiahimulisemate noorte tüdrukute eneseusku.⁷⁸

Ka alateadlikud kuvandid matemaatikutest ja teadlastest kui meestest selgitavad, miks tüdrukuid suundub LTT aladele oluliselt vähem kui poisse. Lastele hulgas on levinud kuvand matemaatikutest ja teadlastest kui omaette nokitsevatest meestest, kes kannavad prille.⁷⁹ Tüdrukutel, kes tavaliselt näevad end hooliva, loomingulise, suhtlust hindava ja keskkonnateadliku inimesena, on raske suhestuda antisotsiaalse nohikust teadlase kuvandiga.

⁷⁵ <https://unicornsquad.ee/>

⁷⁶ Can robots convince girls they're good at STEM? April 28th, 2017 <https://www.futurity.org/robots-girls-stem-1414332/>

⁷⁷ Trending Science: Are boys really better at math? No, says new study. <https://cordis.europa.eu/article/id/411610-trending-science-are-boys-really-better-at-math-no-says-new-study>

⁷⁸ Keeping Girls in STEM: 3 Barriers, 3 Solutions. <https://www.edutopia.org/article/keeping-girls-stem-3-barriers-3-solutions>

⁷⁹ Ibid

Õpetajadki pole vabad tüdrukute LTT-alast võimekust puudutavatest soolistest eelarvamustest. Ühes tähelepanuväärses 2015. aasta uuringus⁸² jagasid Iisraeli teadlased kuuenda klassi eksamitööd hindamise eesmärgil kahte ossa. Ühed, mida hindasid õpetajad ise, sisaldasid ka õpilase nime; teised, mida hindasid välisvaatlejad, nime ei sisaldanud. Matemaatikas panid õpetajad kõrgema hinde poiste eksamitööle, välisvaatlejad aga tüdrukute eksamitööle. Õpetajalt saadud kehvematel matemaatikahinnetel oli tüdrukutele pikaajaline negatiivne mõju. Sellistele teguritele saavad õpetajad tähelepanu pöörata juhul, kui nad on teadlikud oma soolistest eelarvamustest.

Kuidas julgustada algkoolilapsi, eriti tüdrukuid, LTT vastu huvi tundma?

Lapse uudishimu koos piiramatu loovuse, kujutlusvõime ja huviga maailma toimimise vastu on kõige suurem algklassides, mis näitab, et see on optimaalne vanus LTT ainete vastu huvi tekitamiseks.⁸³ Kui me tahame, et aina rohkem naisi siirduks tehnoloogia valdkonda, tuleb seda varajast huvi ergutada ja toetada juba algklassides. Microsofti tellitud uuringust selgus, et Euroopas hakkavad tüdrukud LTT-ainete vastu huvi tundma umbes 11-aastaselt ning kaotavad selle 15-aastaselt kiiresti, sest ühiskonna ootustele vastamine, soostereotüübid, soorollid ning eeskujude puudumine suunavad tüdrukute karjäärivalikuid LTT-valdkondadest mujale.⁸⁴

Internetist võib leida arvukalt veebilehti ja õppematerjale, mis toetavad tüdrukute huvi ja enesekindlust LTT valdkonnas tegutsemiseks. Mõned materjalid leiate käesoleva mooduli lõpus toodud lisalugemise alt.

⁸⁰ <https://depositphotos.com/29175561/stock-illustration-cartoon-scientist.html>

⁸¹ <https://www.istockphoto.com/vector/vector-illustrations-of-kids-having-chemistry-lesson-gm946621146-258499372>

⁸² On the origins of gender human capital gaps: short- and long-term consequences of teachers' stereotypical biases by Victor Iavy and Edith Sand, January 2015.

https://www.nber.org/system/files/working_papers/w20909/w20909.pdf

⁸³ STEM/STEAM. <https://www.teesvalleycareers.com/education/primary/toolkit-of-resources/stem-steam/>

⁸⁴ *Succeeding in the New Global Economy*. The exact age when girls lose interest in science and math. <https://money.cnn.com/2017/02/28/technology/girls-math-science-engineering/index.html>

Soovitusi õpetajale algklasside tüdrukute LTT-huvi kasvatamiseks

- Kuna just puudulikud matemaatikaoskused on nii Euroopas kui igal pool maailmas suureks takistuseks loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogiaga tegelemisel, püüdke õppetöösse lülitada hulgaliselt matemaatilisi oskusi eeldavaid ülesandeid ja tegevusi. Tehke matemaatika ja loodusteadused põnevaks, lõbusaks ja kergesti õpitavaks! Kui õpilastele teema meeldib, on nad motiveeritud pingutama ja seda ka pikema aja vältel.
- Arutlege tüdrukutega selle üle, mida LTT nende jaoks üldse tähendab. Küsige tüdrukutelt, mis neile matemaatikas ja loodusteadustes meeldib ja mis ei meeldi ning miks. Rääkige milliseid põnevaid elukutseid on olemas, millest nad võib-olla kunagi kuulnudki ega mõelnudki pole, mis reaalinete oskusi eeldavad.
- Rõhutage, et teadus on põnev õpivaldkond, sest tehnoloogilised lahendused aitavad paremini hoolitseda ka teiste inimeste ja loomadest eest ning hoida keskkonda. Tänapäeval ei saa ükski arst ega medõde läbi digioskusteta!
- Leidke LTT valdkonnast eeskujusid, kellega tüdrukud saavad samastuda. Kutsuge LTT valdkonnas töötavaid naisi rääkima oma karjäärist ja vastama õpilaste küsimustele. Nii näevad tüdrukud selgelt, et naised saavad väga hästi teaduses ja tehnoloogia hakkama ning et see neile meeldib.
- Rääkige tunnis kuulsatest ja tähelepanuväärsetest naissoost teadlastest ajaloos, nt Marie Curie'st.
- Suunake tüdrukuid kooli ja koolivälisesse arvuti-, robotika- ja tehnoloogiaringidesse, et arendada nende tehnilisi, programmeerimis- ja digioskusi, nt tüdrukute tehnoloogiakooli Unicorn Squad, kuhu võetakse tüdrukuid alates 7. eluaastast.
- Mõelge varjatud õppekava peale ja vältige teadlikult soolisi eelarvamusi naiste võimete kohta LTT-s.
- Lisaks tuleks arvesta, et nagu mujalgi, löövad ka teadus- ja tehnikamaailmas läbi eelkõige isiksused, kellel on suur sisemine tung uue ja innovatiivse järele, kes on eesmärgile orienteeritud, omavad häid argumenteerimis- ja esinemisoskusi ja suudavad kriitiliselt mõelda. Ühesõnaga – tüdrukuid tuleb igal võimalusel jõustada ja kasvatada nende eneseusku LTT valdkonnas tegutsemiseks.

Täiendavate ideede ja Euroopa parima praktikaga tutvumiseks külastage ELi STEM Coalition veebilehte⁸⁵.

⁸⁵ <https://www.stemcoalition.eu/about>

Õpipunktid

- ✓ Koolidel ja õpetajatel on oluline roll õpilaste ettevalmistamisel tuleviku tööturaks ja selle väljakutseteks, kus võtmeroll on LTT valdkonna pädevustel.
- ✓ Soostereotüüpseid hoiakuid töökohtade, elukutsete ja erialavalikute suhtes, sealhulgas LTT valdkonnas, tuleb arutada ja vaidlustada juba varakult, sealhulgas algklassides.
- ✓ On palju võimalusi, kuidas julgustada lapsi, eriti tüdrukuid, LTT valdkonna vastu huvi tundma ning loodus- ja täppisteaduste ja tehnoloogiaga seotud õppeaineid õppima.

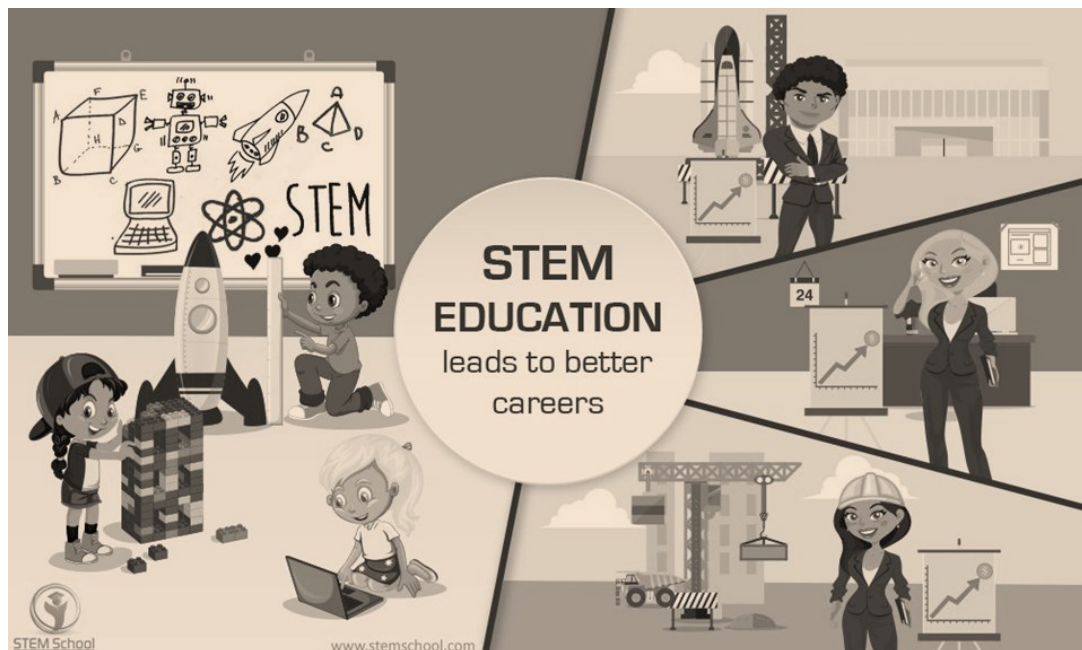
Lisalugemist

Juhiseid teadusringide juhendajatele tüdrukutes LTT valdkonna vastu huvi äratamiseks ja hoidmiseks

<https://volinik.ee/wp-content/uploads/2020/01/Juhised-LTT-huviringide-juhendajatele.pdf>

Boys' things and girls' things. Practical strategies for challenging gender stereotypical choices and behaviours in primary schools. <https://neu.org.uk/media/2931/view>

Girls in STEM. Education Services Australia 2020. GiST pakub hulgaliselt tüdrukute LTT-huvi toetavaid tegevusi ja õppematerjale. <https://www.thegist.edu.au/>

86

⁸⁶ <https://www.stemschool.com/articles/what-is-stem-education>

Moodul 14: Kuidas on soostereotüübid seotud soolise vägivalla ja kiusamisega koolis ning mida saavad koolid teha turvalise õpikeskkonna loomiseks?

Õpieesmärgid

- saada ettekujutust koolis asetleidva soolise vägivalla ja soopõhise kiusamise eri vormidest
- mõista soostereotüüpide seost soolise vägivalla ja kiusamisega koolis
- saada näpunäiteid soolisele koolivägivallale ja -kiusamisele reageerimiseks ning õpilastele turvalise õpikeskkonna loomiseks

Koolil on äärmiselt oluline roll õpilaste soolises sotsialiseerimises ning soostereotüüpide kinnistamises või kummutamises. Soostereotüüpide murdmisega saab ergutada nii tüdrukute suuremat huvi loodusteaduste, tehnoloogia ja matemaatika ja poiste huvi lugemise vastu kui ka vähendada soolist vägivalda ja kiusamist, et luua turvalisemat ja stimuleerivamat õpikeskkonda koolis.

Mida kujutavad endast koolivägivald ja -kiusamine?

Koolivägivallast ja kiusamisest on Eestis viimastel aastatel palju räägitud ja kirjutatud. Koolivägivald on tegelikult ülemaailmne probleem. See hõlmab igasugust vägivalda kooli ruumes või kooli ümbruses, mida kogevad õpilased ning mida panevad toime teised õpilased, õpetajad või ka kooli personal. UNESCO andmetel on kiusamine kõige levinum koolivägivalla vorm, mille all kannatab iga kolmas noor.⁸⁷

Kuigi koolikiusamise kohta puudub universaalne definitsioon, ollakse üldiselt nõus, et see on sihiteadlik agressiivne käitumine, mida iseloomustavad kavatsuslikkus, tasakaalustamata võimusuhted ja korduvus.⁸⁸

⁸⁷ What you need to know about school violence and bullying. 03/11/2020

<https://en.unesco.org/news/what-you-need-know-about-school-violence-and-bullying>

⁸⁸ Focus On: Can we prevent bullying in school? March 19, 2019

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/focus-can-we-prevent-bullying-school_en

Kiusamine toimub ka algklassides ning seda erinevates vormides, näiteks ⁸⁹

emotsionaalne *: tunnete haavamine, tõrjumine

füüsiline: löömine, peksmine, togimine, sülitamine

verbaalne: sõimamine, narrimine, pilkamine

küber: solvangud tekstisõnumites, meilides ja internetis

Koolivägivald ja kiusamine mõjutavad nii tüdrukuid kui ka poisse, kuid seda erineval moel.

Poisid kogevad suurema tõenäosusega füüsilist, tüdrukud aga psühholoogilist kiusamist, milleks on näiteks tõrjumine, kuulujuttude levitamine, kellegagi sõbrustamise ära keelamine jne.

Kiusamisest rääkides on oluline meeles pidada, et mitte igasugune konflikt või pahategu ei ole kiusamine. Kiusamine erineb teistest konfliktolukordadest selle poolest, et see on tahtlik ja korduv tegevus, millega pannakse kannatajat sihilikult ennast halvasti tundma ning kus kannatajal on enda kaitsmiseks midagi raske ette võtta.

Koolivägivallal ja kiusamisel võivad olla ohvrile pikaajalised tõsised tagajärjed, sh depressioon ja ärevus, keskendumisraskused, tundidest puudumised või isegi koolist väljalangemine. Seega ei tohiks vägivaldast ja kiusamist koolis mitte kunagi ignoreerida ega sellega leppida.

Uuringud on kinnitanud, et koolikiusamist võib esineda igal pool ja igas klassis, isegi juhul, kui lastel on hea ja tore õpetaja, keda lapsed kuulavad ja austavad. Kiusamine ei leia aset mitte üksnes klassiruumis õpetaja nähes, vaid sageli kohtades, kuhu õpetaja või koolitöötaja pilk ei küüni, nt kooliõues, fuajees, koridorides, riietusruumis, tualettruumis jne, mis raskendab vägivalda tuvastamist ja sellesse sekkumist.

Teisi kiusavad õpilased tahavad demonstreerida oma võimu ja üleolekut. Kuigi kiusamise ohvriks võivad sattuda kõik lapsed, näitavad uurimused, et enim on ohustatud lapsed, kes on teistest mingil moel erinevad. Kiusatakse välimuse, erineva etnilise, keelelise või kultuurilise tausta, sotsiaalse staatuse või puude omamise, aga ka soonormidele mittevastamise tõttu.

⁸⁹ Outside the Box. A whole-school approach to promoting gender equality and tackling sexism and sexual harassment. <https://equaliteach.co.uk/education/classroom-resources/outside-the-box/> p 27.

* Emotsionaalset ja psühholoogilist vägivalda kasutatakse tihti samas tähenduses.

Mis on sooline vägivald ja kiusamine koolis?

Turvalisuse puudumine koolides võib olla seotud arusaamadega sellest, mida kujutab endast mehelikkus. 'Tõelised' mehed kasutavad võimu näitamiseks jõudu, karmust ja vägivalda. Uuringud on näidanud, et juba algkoolis avaldatakse poistele märkimisväärset survet tõestada oma mehelikkust, mis võib toimuda näiteks tüdrukute kiusamise kaudu.

Sooline vägivald koolis on pahatahtlik käitumine mõne kaasõpilase suhtes tema soo alusel, mis leiab aset kooli ruumides või kooli ümbruses. Suur osa soolisest vägivallast ja koolikiusamisest on seotud soostereotüüpidega ja soonormikohase käitumise kontrollimisega teiste õpilaste poolt. See on otseselt seotud laste arusaamisega naiselikkusest ja mehelikkusest ning tüdrukuks ja poisiks olemise viisidest.

Poiste standard on traditsioonilise maskuliinsuse mudel, mida konstrueeritakse omavahelistes suhetes, teistest erinevate väljaheitmisega grupist ning hea õpilase kuvandile vastandumises nii palju, kui see võimalik on. Poiste maskuliinsuse kujunemise oluline osa on agressiivsus. Seda suunab paljude täiskasvanute vaikimisi hoiak, et vägivald on poistele loomuline ja paratamatu.⁹⁰ Vägivaldaga aga ei saa ega tohi õigustada bioloogilise paratamatusega.

Suur osa soolisest koolikiusamisest on verbaalne. Sõnumeid selle kohta, mida tähendab olla 'õige' tüdruk või 'õige poiss' saadetakse lastele pidevalt kõne kaudu. Süütuna tunduv "See on rohkem poiste ala ..." või "Tüdrukutel on raskem ..." suruvad tüdrukud ja poisid kitsastesse soorollidesse ja kahjustavad mõlemaid. Kui poistele öeldakse, et „Sa käitud nagu plika“, sanktsioneeritakse poissi 'tõelise' mehe kuvandile mittevastava käitumise eest. Sedasama eesmärki täidab ka ütlemine „Memmekas!“, sest 'tõeline' mees ei tohi ilmutada nõrkuse ja tundlikkuse märke, mis kuuluvad sanktsioneerimisele.

Kui tüdrukutele öeldakse, et „Ära tule siin bossi mängima“, antakse neile mõista, et arvamuse omamine ja juhtimine on meeste rida, millega genereeritakse naiste madalamat staatust ühiskonnas ja kahandatakse nende enesekindlust. Poistele öeldud „Sa oled üks kõva boss“ on aga sõnum poiste liidriomadustest ja meestest kui juhtrolli võtjatest. Selline keelekasutus ei aita kaasa sooliselt võrdsete suhete loomisele tüdrukute ja poiste vahel.

Koolidel ja õpetajatel on suur roll soolise vägivalla peatamisel ja ennetamisel ning sellise kultuuri edendamisel, mis seab stereotüüpsed käitumisviisid kahtluse alla ning austab erinevusi.

⁹⁰ Soostereotüübid soodustavad vägivalda. Elo-Maria Roots. <https://arvamus.postimees.ee/3695581/elo-maria-roots-soostereotubid-soodustavad-vagivalda>

Mida saab kool teha soolise vägivalda ja kiusamise vastu võitlemiseks?

Kõige tähtsam on, et soolisel võrdõiguslikkusel oleks kooli põhiväärtuste hulgas prominentne koht ning et nii lapsed kui täiskasvanud mõistaksid selle tähendust. Lisaks peaksid koolid välja töötama selgelt kommuniqueeritud kiusamisvastase poliitika, milles selgitatakse õpilastele, mis on kiusamine, kelle poole võivad lapsed abi saamiseks pöörduda ja mis juhtub, kui mõni õpilane kiusab. Selline poliitika peaks selgitama lastele, et mis tahes vägivalda ega kiusamist koolis ei tolereerita ning vägivalda toimepaneku eest tuleb vastutada.

Mida saavad õpetajad teha soolise vägivalda ja kiusamise vastu võitlemiseks algklassides?

Eelkõige peaksid õpetajad edendama klassis soolist võrdõiguslikkust austavat ja vägivallast vaba kultuuri, mis vaidlustab soolisi stereotüüpe ja arendab õpilaste sotsiaalseid oskusi. Õpetajate esimene reegel on mitte ignoreerida isegi kõige väiksemaid kiusamisjuhtumeid ja mitte eeldada, et probleem laheneb iseenesest. Õpetaja saab soolisse vägivalda ja kiusamisse sekkuda mitmel viisil.

Arutelud ja hukkamõist. Kõige tõhusamad meetodid algkoolilaste laste kiusamise peatamiseks ja ennetamiseks on vestlemine ja vägivalda selge hukkamõistmine. Algklassilaste moraalipõhimõtted on kujunemisjärgus ning võtmerolli mängib siin vägivalda õpetajapoolne hukkamõist ja õigete käitumisjuhiste andmine.

Laste eaturvalisuse põhjuste väljaselgitamine ning vägivalda ja kiusamise toimumiskohtade kaardistamine. Joonistage suurele paberilehele skemaatiliselt kooliruumide paigutus, näidates ära, kus on klassid, koridorid, tualettruumid, fuajee, riidehoid, söökla jne aga ka kooli ümbrus. Paluge õpilastel tähistada värvide või kleebistega, kus tüdrukutele ja poistele meeldib ja kus ei meeldi olla. Uurige põhjuseid, miks õpilased püüavad teatud kohti vältida või miks nad tunnevad end seal halvasti või eaturvaliselt. Kas eaturvalisuse põhjuseks võib olla vägivald ja kiusamine? Tulemusi võiks arutada tüdrukute ja poiste gruppidega eraldi, et üks soogrupp ei hakkaks domineerima ega oma üleolekut demonstreerima. Ühest kaardistamisülesandest selgus näiteks, et tüdrukud tundsid end hommikul koolimajja sisenedes ebamugavalt, kuna ukse juures seisvad poisid arvustasid teadlikult tüdrukute välimust ja tegid halvustavaid märkusi. Mõned tüdrukud märkisid, et neile ei meeldi sööklas, kuna poisid trügisid järjekorras jõuga ette. Kui eaturvalisuse põhjused on teada, saab ka lahendusi kergemini otsida.

Jälgige sooliste eelarvamuste kinnistamise vältimiseks keelekasutust. Nagu eespool nägime, aitab keel kujundada soorolle ja poiste ja tüdrukute vahelisi võimusuhteid. Paluge õpilastel kirjutada üles võimalikult palju sõnu tüdrukute ja poiste kohta, nii negatiivseid kui ka positiivseid. Seejärel kirjutage need tahvlile ja paluge õpilastel kokku leppida, milliseid neist

võib poistest ja tüdrukutest rääkides kasutada ja millised on solvavad. Võite kasutada harjutust selleks, et selgitada, millist kahju võivad halvustavad sõnad teistele lastele teha.

Õpetajad peaksid jälgima omaenda keelekasutust. Nad saavad aktiivselt osaleda vägivalda ja ebavõrdsusega võitlemisel, kui väldivad selliseid ütlusi, nagu: "Ole meheks", "Poisid ei nuta" jne. Need ütlused võivad panna poisid uskuma, et neile on tunded keelatud, jättes emotsioonide väljendamise ainsateks võimalusteks viha ja agressiivsuse. Lisaks takistab see poisse väärkohtlemise puhul ka abi otsida.

Õpilaste kaasamine lahenduste otsimisse. Võite paluda õpilastel kirjutada märkmelehtedele ideid turvalisema keskkonna loomise ja vägivalda või kiusamise ärahoidmise ettepanekutega, millele peaks järgnema ühisarutelu.

Lisaks ülaltoodule võite kasutada ka internetist kättesaadavaid eakohaseid tunnimaterjale, et arutada soolist vägivalda ja kiusamist ning arendada õpilaste sotsiaalseid oskusi. Näiteks Ühendkuningriigis väljatöötatud materjalid "Seksismi peatamine", milles keskendutakse lapse halvasti või ebaõiglaselt kohtlemisele põhjusel, et ta on poiss või tüdruk; "Mis on võim", "Austus ja veebiturvalisus" jne, milles arutatakse, mis on võim ja kuidas seda kasutatakse ning kuidas leida vägivaltatuid lahendusi koolis ettetulevatele olukordade lahendamiseks ning ka veebiturvalisust.⁹¹

Soovitusi õpetajale soolise vägivalda ja kiusamise vastu võitlemiseks.

- Kui selgitate õpilastele, et soostereotüübid on liigselt üldistavad, ei vasta tõele ning võivad teistele lastele kahju teha, on kiusajatel palju raskem neid oma tegevuse õigustamiseks kasutada.
- Koostage kooliaasta alguses koos õpilastega selged käitumisreeglid ja normid, mida nad peavad kogu õppeaasta vältel järgima. Kui mõni laps kiusab, saate nende reeglite juurde tagasi tulla ja arutada, kuidas ühiseid reegleid on rikutud ja millised on selle tagajärjed.
- Enne kui teie klassis midagi juhtub, võite arutada õpilastega mõnes teises koolis asetleidnud kiusamisjuhtumeid. See võimaldab lastel mõnevõrra distantseeritult juhtumi üle arutada ja tagajärgedele mõelda, vältimaks analoogsete intsidentide kordumist oma koolis või klassis.
- Kui kiusamine aset leiab, kasutage seda võimalusena õppida ja arutleda selle üle, kuidas me üksteisega käitume ning et vägivald pole kunagi aktsepteeritav ega lahendus mis tahes konfliktidele.

⁹¹ Respect. Primary lessons. Alates lk 15

<https://www.zerotolerance.org.uk/resources/RESPECT-Primary-Lessons.pdf>

Õpipunktid

- ✓ Koolivägivald ja koolikiusamine on üha kasvavaks probleemiks kogu maailmas.
- ✓ Soostereotüübid ja jäigad soorollid mängivad suurt rolli koolis asetleidvas soolises vägivaldas ja kiusamises.
- ✓ Kooli kiusamisvastase poliitika väljatöötamine ja soostereotüüpidega võitlemine aitavad vähendada vägivalda ja kiusamist koolis ning luua turvalise õpikeskkonna kõigile õpilastele.

Lisalugemist

Elo-Maria Roots: Soostereotüübid soodustavad vägivalda.

<https://arvamus.postimees.ee/3695581/elo-maria-roots-soostereotuubid-soodustavad-vagivalda>

Kui kaaslane teeb haiget. Kiusamine ja vägivaldsus koolis. Tiiu Kuurme. Sugu ja haridus keeles ja meeles, lk 260-281. https://www.haridusiasugu.ee/wp-content/uploads/Kui_kaaslane_teeb_haiget.pdf

Peatame üheskoos kiusamise. <https://eesti.kivaprogram.net/>

Kool kiusamisest vabaks. Lasteombudsman.

<https://www.oiguskantsler.ee/koolikiusamine/kiusamine.html>

Gender equality matters. A primary school resource to tackle gender stereotyping, gender-based bullying and gender-based violence <https://file.coffee/u/d4iMhMjwtb.pdf>

Video

Anti-Bullying Videos for Students Age 7 – 11. <https://childhood101.com/bullying-videos-kids/>

Moodul 15: Kuidas toetada õpetajat sootundliku pedagoogika rakendamisel?

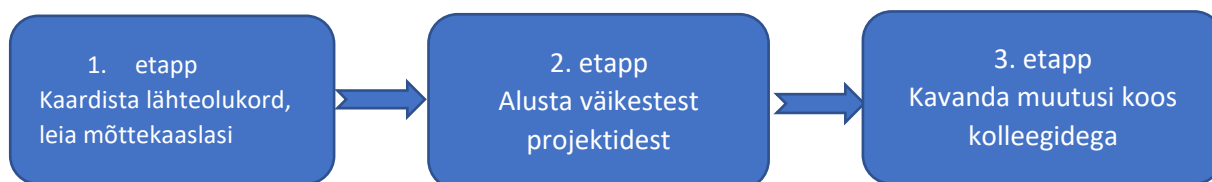
Õpieesmärgid:

- selgitada etapiviisilist lähenemist sootundliku pedagoogika rakendamisele
- näidata, kuidas ületada vastuseisu ja toetada õpetajat sootundliku pedagoogika edendamisel
- tutvustada terviklikku lähenemist soolise võrdõiguslikkuse ja sootundliku pedagoogika edendamisele koolis

Olles koolitusmaterjali läbi lugenud ning soovides astuda samme sootundliku õpetamise suunas, tekib loomulikult küsimus selle kohta, millest ja kuidas alustada. Mõningaid käesolevas materjalis esitatud ideid soostereotüüpide kummutamiseks on suhteliselt lihtne kasutada. See annab kiireid tulemusi, tekitab ahaa-elamuse ning innustab kogemuspõhiselt õppetegevust täiustama. Sisulise muutuse saavutamine ning soolise võrdõiguslikkuse pikemaajaline ja jätkusuutlik integreerimine kooliellu eeldab aga nii õpetajate, kooli juhtkonna kui kogu personali ning ka lapsevanemate ja huvigruppide eesmärgistatud tegutsemist.

Muudatuste algatamine ja kolleegide kaasamine

Enamiku Euroopa riikide koolide õppekavad käsitletavad küll teemasid, nagu seksuaalsus, suhted, sugu ja sooline võrdõiguslikkus,⁹² kuid õppekava rakendamine on jäetud paljuski õpetaja ja kooli enda otsustada. Seetõttu on ka soolisuse ja soolise võrdõiguslikkuse käsitlemine kooliti erinev, piirdudes tihti vaid mõne entusiastliku õpetaja isiklikust huvist lähtuva initsiatiiviga.

⁹² Gender equality. Equality in the classroom: equality bodies and gender equality in education. Equinet report, 2018, lk 10. <https://equineteurope.org/publications/equality-in-the-classroom-equality-bodies-and-gender-equality-in-education/>

Võrdõiguslikkust väärtustava koolini jõudmine eeldab aga iga õpetaja panust, kasvõi väikeste sammude haaval. Muudatuste algatamine pole kunagi lihtne ja kindlasti on seda märksa hõlpsam teha koos, mis eeldab mõttekaaslaste leidmist. Seda saab teha soolise võrdõiguslikkuse teemaga haakuvate igapäevavestluse kaudu, näiteks arutledes tähelepanekute üle, mis on saadud isiklikust elust, koolist-klassist või ühiskonnast tervikuna.

Eesti ühiskond on vägagi teadlik näiteks soolise palgalõhe olemasolust. Kindlasti olete märganud meesõpetajate vähesust koolis, eriti algklassides või tunnete, et distsiplineerimatud poistele kulub tunnis häirivalt palju aega. Kogemuste vahetamise mõttes võite pärida, kas ja kuidas teie kolleegid tundides soo ja soolise võrdõiguslikkuse teemat käsitlevad, kui palju sellele aega pühendavad või kust teemakohaseid materjale leiavad. Niisugused arutelud ei aita mitte üksnes kaardistada töötajate teadlikkust ja huvi sooküsimuste vastu, vaid ka luua ühist teadmusbasi soolist võrdõiguslikkust väärtustava koolini jõudmiseks.

Kindlasti tasuks meeles pidada, et me kaldume kuulma ja võimendama seisukohti, mis langevad kokku meie eelnevate teadmiste ja uskumustega. Seetõttu tuleks vestlusesse kaasata ka võrdõiguslikkuse eksperte, kes täiendaks arutelusid teoreetiliste teadmiste, uurimuste ja faktidega, vältimaks poiste ja tüdrukute suhtes omatavate stereotüüpsete oletuste ja hoiakute kinnistumist.

Näpunäiteid hea ja konstruktiivse suhtluskeskkonna loomiseks soolise võrdõiguslikkuse aruteludes

- Ärge unustage, et hea suhtlemine tugineb aktiivsele kuulamisele.
- Võrdõiguslikkusest rääkides ärge piirduge ainuüksi oma elu- ja peresituatsiooniga seotud kogemustega. Neist rääkida on inimlik, kuid kui sellised mõtisklused võtavad vestluses liiga palju ruumi, on oht, et toetute ainult arvamustele ja isiklikele kogemustele. Pidage meeles, et õpetajal tuleb edendada soolist võrdõiguslikkust sõltumata sellest, milline on soolise võrdõiguslikkuse olukord õpetaja enda kodus.
- Hoiduge olukordadest, kus vestluskaaslane tunneb end soolise võrdõiguslikkuse teemal harimatu või asjatundmatuna. Paljud õpetajad pole õpetajahariduse käigus selle teemalist koolitust saanud. Enda ignorantsena tundmine blokeerib kaasamõtlust ja arvamusevahetust.
- Veenduge, et reflekteerimine ei muutuks sõnasõjaks ega vaidluseks selle üle, mis on õige või vale või kas keegi peaks olema soolise võrdõiguslikkusega tegelemise poolt või vastu.
- Ärge mõistke kedagi tema seisukohtade pärast hukka. Kui tuvastate teadvustamata soolisi eelarvamusi, mainige, et sooliste eelarvamuste olemasolu ei muuda kedagi automaatselt seksistlikuks – meil kõigil on eelarvamusi, mis tulenevad aastatepikkusest kokkupuutest

ühiskonna sooliste normidega⁹³; tähtis on see, et kui teadvustamata eelarvamustest teadlikuks saadakse, saab nende mõju ka vähendada.

- Olge konstruktiivne ja edastage sõnum, et soolise võrdõiguslikkuse alased teadmised aitavad tõsta õpetamise kvaliteeti ning avardada laste võimalusi ja eluvalikuid.

Miks ei pruugi kõik õpetajad kohe soolise võrdõiguslikkuse edendamisel kaasa lüüa?

- Mõned õpetajad võivad kindlalt uskuda, et naiste ja meeste, poiste ja tüdrukute võrdõiguslikkus on juba saavutatud ning järelikult pole teema nende jaoks relevantne.
- Mõned võivad küll olla soolise võrdõiguslikkuse poolt, kuid pole valmis kaasa lööma väites, et see tähendaks lisatööd ning et õppekava on juba niigi üle koormatud.
- Mõned võivad olla essentsialistlikel seisukohtadel, uskudes, et mehed ja naised on bioloogiast tulenevalt täiesti erinevad. Nad on veendunud, et erinevused poiste ja tüdrukute huvides, käitumises ja saavutustes on kaasasündinud ning midagi muuta pole võimalik ega vajalik.
- Mõned usuvad kindlalt, et kool juba pakub kõigile võrdseid võimalusi. Seejuures ei mõisteta, et ainuüksi fakt, et võimalused on olemas, ei tähenda tingimata, et õpilased teatud asju ka valivad, kuna lastel on surve käituda traditsiooniliste soorolliootuste kohaselt.
- Mõned õpetajad võivad oma rolli soostereotüüpide vaidlustamisel vähendada, öeldes, et nemad ei saagi midagi muuta, kuna suurimad mõjutajad on kodu, lapsevanemad, meedia, eakaaslased jne.
- Mõned õpetajad võivad olla projektidest tüdinud, tõlgendades soolist võrdõiguslikkust järjekordse ettevõtmisena, mille jaoks tuleb aega leida, kuigi õppekava täitmine on niigi pingeline.
- Mõned võivad pidada soolise võrdõiguslikkuse küsimusi tundlikeks ja politiseeritud teemadeks ning hoiavad neist pigem eemale.

See loetelu pole muidugi ammendav. Sageli on vastuseis tingitud õpetajate vähesest teadlikkusest ja koolituste puudumisest soorollide ja -normide ning võrdõiguslikkuse teemal, millele lisandub juhtkonnapoolse toetuse puudumine. Õpetajad ei pruugi omada ka ettekujutust sellest, mida soolise võrdõiguslikkuse alane töö endast kujutab või kust tuge ja õppematerjale saada. Siin oleks vaja üksteise tuge ja abi.

⁹³ Improving gender balance Scotland. An Action guide for Primary Schools.
<https://education.gov.scot/improvement/Documents/sci38-primary-action-guide.pdf>

Alustage väikeste projektidega

Kõige olulisem samm tõeliselt võrdõigusliku õpikeskkonna loomisel on loobuda mõttest, et meie ühiskonnas või koolis pole soolise võrdõiguslikkusega mingeid probleeme. Alustada võib väikestest sammudest. Soolise võrdõiguslikkusega tegelema asumiseks ei pea kõiki õpetajaid korraga enda poole võitma. Mida kohe alguses vaja läheb, on aga kooli juhtkonna toetus.

Kui olete mõned mõttekaaslased leidnud, võite alkatada koos 'miniprojekte', mis keskenduvad ühele soolise võrdõiguslikkuse aspektile. Üheks väikeprojekti ideeks võib olla vaatlus, kuidas õpetaja klassis poiste ja tüdrukutega suhtleb. See ei nõua palju lisa-aega ega eriteadmisi. Samas aitab see teha varjatud õppekava ja poistesse ja tüdrukutesse erineva suhtumise nähtavaks. Võite näiteks:

- kaasata kolleegid üksteise tunni jälgimisse ja analüüsida, kuidas lapsi kõnetatakse, mitu korda neid nimepidi kutsutakse või missuguseid ülesandeid antakse poistele ja missuguseid tüdrukutele. Seda on lihtne teha filmimise abil, mis on eriti kasulik varjatud õppekava raskemini hoomatavate aspektide, nagu õpetaja kehakeele, hääletooni, silmside jne nähtavaks tegemiseks; Filmimismetoodika kohta lugege põhjalikumalt lasteaiaõpetajate sootundliku hariduse ja kasvatusveebikursuse moodulitest: [Vaatlusmetoodika - mida ja kuidas vaadelda](#), [Filmimine. Sissejuhatus metoodikasse](#), [Oma tööpäeva filmimine](#) ja [Filmitud materjali analüüs](#);
- analüüsida õppematerjale ja õpikuid tuvastamiseks, millise pildi nad loovad naiste ja meeste, tüdrukute ja poiste omadustest, tegevustest ja rollidest;
- viia läbi statistiline analüüs, tegemaks kindlaks, kui palju poisse ja tüdrukuid missugustes huviringides (nt muusika, tants, sport, robotika) käivad, et tuua välja soolised mustrid osalemises ja julgustada soolistest stereotüüpidest vabu valikuid;
- analüüsida koos õpilastega klassi või kooli visuaalset poolt, teadete tahvleid, veebilehti, et selgitada välja, kui palju ja kuidas naisi ja mehi, tüdrukuid ja poisse kujutatakse ja milliseid rolle nad täidavad.

Kavandage muutusi koos kolleegidega

Väikeste projektidega saab õpetajates soolise võrdõiguslikkuse vastu kergesti huvi äratada, kuna need seonduvad otseselt õpetaja igapäevatooga ja õpetamispraktikaga. Projektiosaliste ühised arutelud ja analüüsid on kasulikud õppetöö kvaliteedi tõstmiseks, samas pakuvad nad praktikapõhiseid argumente soolise võrdõiguslikkuse alase töö kasutegureist.

Kui projektide tulemused on fikseeritud ja läbi arutatud, on aeg koostada lihtne plaan ja kirjeldada, mida ja kuidas te soovite muuta, kuidas edusamme mõõta ning milliseid tegevusi eesmärgini jõudmiseks kavandada. Tutvustage teemat töötajate koosolekul ja alkatage laiemaid soostereotüüpe ja turvalist õpikeskkonda puudutavaid arutelusid. See oleks hea

algus väikeste muutuste käivitamiseks. Kõikehõlmavad pikaajalised muutused nõuavad aga terve kooli ja kõikide osapoolte kaasamist.

Tervet kooli hõlmav lähenemisviis soolise võrdõiguslikkuse edendamisele

Kooli juhtkonna ülesanne on luua turvaline ja toetav õpikeskkond ning edastada sõnum, et soolise võrdõiguslikkuse edendamine on kogu koolipersonali ülesanne. Ühendkuningriigi vabaühenduse *Feminista* juhendmaterjalis koolidele tuuakse välja 3 põhisammu tervet kooli hõlmava lähenemisviisi rakendamisel⁹⁴:

1. Töötage välja tegevusraamistik. Seksismivastane võitlus peab tuginema strateegiale, mida toetab kooli poliitika ning mida rakendab kooli juhtkond.
2. Koolitage ja võimestage õpetajaid. Kõigil kooli töötajail peavad olema teadmised, vahendid ja soov seksismiga võidelda.
3. Toetage õpilasi. Iga õpilast tuleks toetada seksismist arusaamisel, juhtumitest teatamisel ja võrdõiguslikkuse nimel tegutsemisel.

Selline lähenemine hõlmab ka kooli kultuuri, protseduure ja kooli eetost. Igal koolil peavad olema deklareeritud väärtused, mis peaks sisaldama ka soolist võrdõiguslikkust.

Soolise võrdõiguslikkuse juurutamiseks tuleb esmalt koolis läbi viia audit ning hinnata, millised head tavad juba eksisteerivad ning kus on lüngad. Audit peaks hõlmama kooli poliitikate ja protseduuride läbivaatamist, seksistlike intsidentide jälgimist, õpitulemuste analüüsi õppeainete lõikes jne.⁹⁵ Kui tunnete huvi soolise ebavõrdsuse ja soolise võrdõiguslikkusega seotud uuringute vastu koolis, võite tutvuda Šotimaa haridusasutustele koostatud materjaliga "Improving gender balance and equalities. Data guide for primary school, early learning and childcare settings."⁹⁶

Muudatuste sisseviimisel peab kool informeerima lapsevanemaid ning pakkuma kohtumisvõimalusi kõigi tekkida võivate küsimuste arutamiseks. Lastevanematega tehtava koostöö kohta võite lugeda põhjalikumalt lasteaiasõpetajate sootundliku hariduse ja kasvatusveebikursuse [moodulist 9: Töö lapsevanematega](#).

Tervet kooli hõlmava lähenemisviisi väljatöötamine nõuab aega, kõigi töötajate, õpilaste, lapsevanemate ja ideaalis ka sidusrühmade kaasamist.

⁹⁴ How to take a whole school approach to tackling sexism. <https://ukfeminista.org.uk/wp-content/uploads/2018/08/How-to-take-a-whole-school-approach-1.pdf>

⁹⁵ Outside the Box. A whole-school approach to promoting gender equality and tackling sexism and sexual harassment, p 17. <https://equaliteach.co.uk/education/classroom-resources/outside-the-box/>

⁹⁶ Improving gender balance and equalities. Data guide for primary school, early learning and childcare settings. <https://education.gov.scot/media/1hqfmayv/data-guide-primary-and-elc.pdf>

Täiendavad ideed õpetajate võimendamiseks

Sootundliku pedagoogika rakendamise hõlbustamiseks võite

- luua enda ja teiste koolide õpetajatest ja spetsialistidest koosnevaid koostöövõrgustikke, kus vahetatakse informatsiooni ja temakohaseid materjale, pakutakse tuge, ideid kui innustust;
- otsida täiendavaid kursusi, veebiseminare, blogisid jne. ja jätkata õppimist;
- tutvuda portaaliga Haridus ja sugu aadressil www.haridusjasugu, kust leiate eestikeelseid sootemaalisi abimaterjale kõigi haridusastmete õpetajaile;
- tutvuda Resource Library veebilehe materjalidega⁹⁷, kust leiate hulgaliselt ingliskeelseid tegevusjuhiseid, tunnimaterjale, postreid, videosid jne soolise võrdõiguslikkuse küsimuste käsitlemiseks koolis,
- tutvuda teiste Erasmus+ programmi projektides välja töötatud materjalidega nt „„Gender Equality Charter Mark” for schools across Europe”,⁹⁸ mis annab teile raamistiku võrdõiguslikkuse edendamiseks koolis,
- kuna sooline võrdõiguslikkus hariduses on aina enam tähtsustuv teema, pannakse ka internetti peaaegu igapäevaselt üles aina enam õpetaja tööd hõlbustavaid materjale, otsinguks võite kasutada sõnu gender equality in primary schools, gender equality in education.

Piiravate soostereotüüpide kummutamiseks ja soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks on veel pikk tee minna. Ka kõige väiksem selle suunaline samm võib midagi muuta ning te saate kõiki muutusi omal tegevusega toetada.

Õpipunktid

- ✓ Soostereotüüpide vaidlustamiseks ja soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks tuleb õpetajaid ja koolipersonali võimendada.
- ✓ Muutuste sisseviimisel võib alustada väikestest sammudest, mida saavad algatada soolise võrdõiguslikkuse edendamise eestvedajad, sooküsimustest teadlikud ja huvitatud õpetajad.
- ✓ Pikaajalised muutused eeldavad tervet kooli hõlmava lähenemise rakendamist ning kooli personali, lapsevanemate ja sidusrühmade kaasamist.

⁹⁷ Resource Library. <https://www.genderaction.co.uk/online-resources>

⁹⁸ Gender Equality Charter Mark (GECM). <https://genderequalityinschools.org/>

Lisalugemist

Papp, Ü.-M., Kütt, R. Vabaks vanadest mõttemallidest. Juhiseid soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamiseks lasteaedades ja koolides. ENÜ Sihtasutus, Tallinn, 2009.

http://www.enu.ee/lisa/374_Vabaks.pdf

Soolise võrdõiguslikkuse alaste hoiakute ja teadmiste audit. Soovituslik metoodika Koostaja

Ülle-Marike Papp. http://www.enu.ee/lisa/465_Auditi%20soovituslik%20metoodika.pdf

How to take a whole school approach to tackling sexism.

<https://ukfeminista.org.uk/wp-content/uploads/2018/08/How-to-take-a-whole-school-approach-1.pdf>

<https://ukfeminista.org.uk/resources-hub/>

99

⁹⁹ <https://www.pinterest.com/pin/698550592187275689/>

Moodul 16: Kokkuvõte

Koolid pole ainuüksi ühiskonna mikrokosmos, vaid ka koht kus saab algatada ja jõustada muutusi ühiskonnas.¹⁰⁰

Soostereotüübid on üks olulisemaid takistusi soolise võrdõiguslikkuse saavutamisel. Soostereotüübid piiravad laste potentsiaali, aine-, karjääri- ja hilisemaid eluvalikuid. Projekti *Fair Play at Schools* ning selle raames valmistatud õppematerjalide peamine eesmärk oli suurendada õpetajate teadlikkust soolisest võrdõiguslikkusest, aitamaks luua turvalist ja kaasavat õpikeskkonda, kus tüdrukud ja poisid saaksid areneda vabalt ilma soostereotüüpide ning aegunud soorollide ja -normide seatud piiranguteta.

Soolise võrdõiguslikkuse edendamise eelduseks on õpetajate ja kogu kooli personali valmisolek hinnata oma tegevuspraktikaid ja suhtlemist lastega, sest nende teadvustamata soolised eelarvamused ja ootused võivad oluliselt mõjutada laste õpiedu, koolikogemust, heaolu ja turvalisust koolis. Seega peaksid nad olema teadlikud sellest, kuidas õppekava elluviimine, õppematerjalide valikud ja õpilase-õpetaja interaktsioon võivad kinnistada või kummutada soostereotüüpe.

Käesolev materjal oli suunatud põhikooli I astme õpetajatele. Euroopa riikide lähenemised soolise võrdõiguslikkuse edendamisele hariduses ja hariduse kaudu on erinevad. Euroopas ei ole ühtset hariduspoliitikat. Iga riik vastutab täielikult oma hariduspoliitikate, -süsteemide ja õppekavade eest.

Enamiku Euroopa riikide koolide õppekavades keskendutakse teemadele, nagu seksuaalsus, suhted, sugu ja sooline võrdõiguslikkus.¹⁰¹ Ka Eestis on sooline võrdõiguslikkus hariduse ja koolielu korraldamise alusväärtus ja eesmärk. See, kui olulisel kohal sooküsimused kooli õppekavas on ja kuidas neid käsitletakse, varieerub koolide lõikes. Sageli on see jäetud kooli ja õpetaja enda otsustada. Soolise võrdõiguslikkuse edendamisel on algklassilastega töötavatel õpetajatel on siiski ühine lähtepunkt, kuna kooliteed alustavad lapsed on 'ära õppinud' oma sooga seatud ootused ja nende järgi nad ka käituvad.

¹⁰⁰ Helen Griffin. Gender Equality in Primary Schools. Guide for Teacher. Jessica Kingsley Publishers, 2018, p 175.

¹⁰¹ Equinet report: Gender equality. Equality in the classroom: equality bodies and gender equality in education. Equinet report, 2018 <https://equineteurope.org/publications/equality-in-the-classroom-equality-bodies-and-gender-equality-in-education/>

Soostereotüüpide teemat pole nii raske käsitleda, kui see esmapilgul tunduda võib. Kui seda hästi teha, viivad õpilased klassiruumist kaasa teadmise, et nad võivad olla palju enamat kui see, mida ühiskond neilt ootab või neile dikteerib.¹⁰²

Käesolev materjal keskendus soole, kuid koolielus ei tohi unustada teisigi õpikeskkonda mõjutavaid tegureid, nagu klass, rass, rahvus, seksuaalne sättumus ja/või puue, mis kõik sooga ja omavahel põimuvad. Selline interseksionaalne lähenemine muutub praegusajal aina populaarsemaks.

Soolise võrdõiguslikkuse edendamine hariduses eeldab spetsiifilisi teadmisi ja oskusi, mida Eestis senini napib. Käesolev materjal püüdis seda lünka veidi täita. Julgustame teid tutvuma ka iga mooduli lõpus toodud lisamaterjalidega. Kohandage ja täiendage neid vastavalt oma olukorrale ja eesmärkidele.

Võtke veel hetk aega ja pange enda jaoks kirja:

Kolm ahaa-elamust, mida õppematerjaliga tutvudes saite

Kolm peamist sõnumit, mida soovite kolleegidele edastada, et tekitada nendes huvi soolise võrdõiguslikkuse edendamise vastu

Kolm asja, mida hakkate oma klassis tegema soostereotüüpide vaidlustamiseks ja võrdõiguslikkuse edendamiseks

¹⁰² Teaching about gender stereotypes. <https://educators4sc.org/topic-guides/teaching-about-gender-stereotypes/>